ØKONOMI

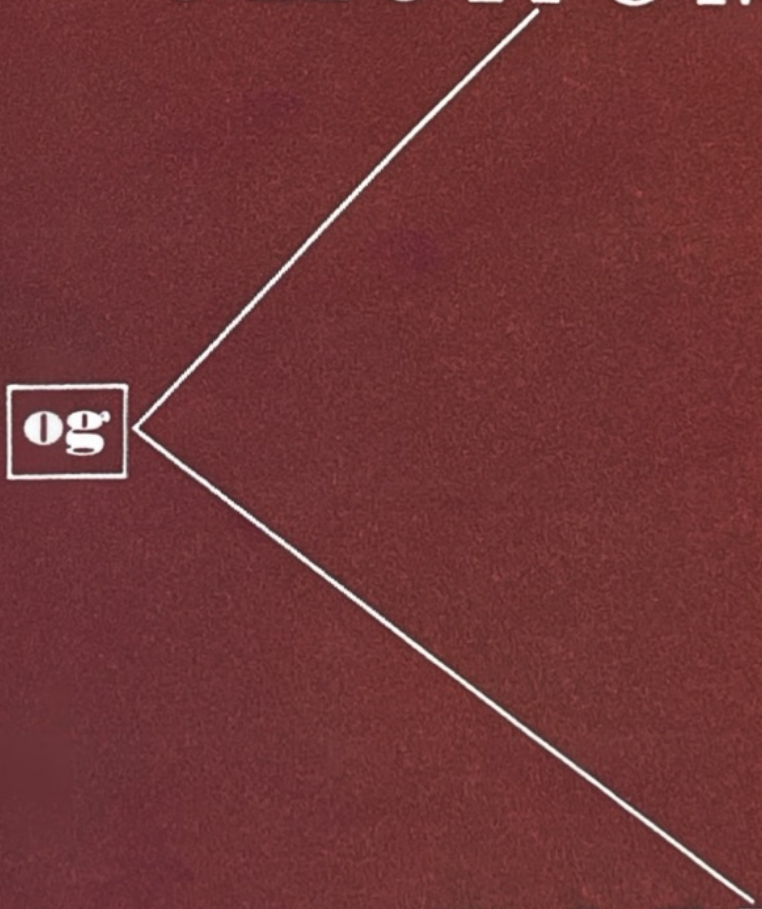

POLITIK

Kvartalsskrift udgivet af Institutet for Historie og Samfundsøkonomi . 31. Årgang . Nummer 3 . 1957
København 1957

ØKONOMI OG POLITIK

31. ÅRGANG . NR. 3 · 1957

INDHOLD

KURT HANSEN: Udviklingen i det offentliges indtægter og udgifter i Danmark siden 1929 167

ERLING OLSEN: Tre fællesmarkedsplaner 185

Den internationale økonomiske situation 212

Den danske økonomiske situation 220

Politisk kronik 235

KVARTALSSKRIFT UDGIVET AF
INSTITUTET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI
KØBENHAVN 1957

FORFATTERNE

KURT HANSEN, cand. polit., fuldmægtig i Det økonomiske Sekretariat. Har bl. a. skrevet: »Statsfinanserne i 1938-39 og årene efter krigen«.

ERLING OLSEN, cand. polit., sekretær i Det økonomiske Sekretariat og ved Institutet for Historie og Samfundsøkonomi. Undervisningsassistent ved Københavns Universitet.

Eftertryk uden kildeangivelse ikke tilladt.

ØKONOMI OG POLITIK udkommer med et hefte i hvert kvartal. Årsabonnement 15 kr. Enkelte hefter 4 kr. Ansvarshavende redaktør: Sekretær cand. polit. JØRGEN L. HALCK. Redaktionsudvalg: Professor, dr. oecon. KJELD PHILIP, professor, dr. phil. SVEN HENNINGSEN, professor POUL WINDING og generalsekretær for Nordisk Råd, F. W. WENDT. Redaktion, ekspedition og abonnement: Institutet for Historie og Samfundsøkonomi, Sankt Peders Stræde 5, København K., telefon Palæ 5182. Abonnement kan endvidere tegnes i alle boglader og hos postvæsenet samt for boghandlernes vedkommende også gennem Danske Boghandleres Kommissionsanstalt.

Udsendt i boghandelen 28. december 1957.

Printed in Denmark. Aarhuus Stiftsbogtrykkerie.

UDVIKLINGEN I DET OFFENTLIGES INDTÆGTER OG UDGIFTER I DANMARK SIDEN 1929

KURT HANSEN

1. Fra slutningen af tyverne og til i dag er det offentliges indtægter og udgifter på det nærmeste blevet tidoblet, og den andel af nationalindtægten, der passerer de offentlige kasser, er stort set fordoblet. Til belysning af, hvilke faktorer der har fremkaldt denne betydelige vækst i de offentlige udgifter, og af, hvilke veje der har været benyttet til finansieringen af de øgede udgifter er i det følgende givet en oversigt over hovedposterne på de offentlige budgetter i finansårene 1929–30, 1938–39 og 1954–55. Af disse tre år er det første og det sidste valgt, fordi de begge er karakteriseret ved en høj beskæftigelsesgrad, og fordi de ligger så relativt langt efter afslutningen af krigene, at krigs- og efterkrigstidens særlige forhold kun i ringe grad sætter sit præg på budgetterne. 1938–39 var i sammenligning med de to andre år kendetegnet ved en relativt høj arbejdsløshed, men er ikke desto mindre taget med i undersøgelsen, fordi udviklingen i de offentlige indtægter og udgifter i så mange andre henseender har formet sig forskelligt i årene før og efter krigsudbruddet.

2. Hovedresultaterne af undersøgelsen er anført i de to tabeller A og B (efter artiklen), som viser henholdsvis udgifterne og indtægterne i de tre udvalgte finansår opgjort på så vidt muligt ensartet måde. Forinden de oplysninger, som tabellerne giver om den finansielle udvikling, kommenteres, er det dog sikkert hensigtsmæssigt kort at omtale, hvordan man her har afgrænset og opgjort disse størrelser.

Opgørelsen omfatter naturligvis i første række staten og kommunerne, herunder også de talrige fonde o. lign., som findes i statsregnskabet; i denne forbindelse bør nævnes, at staten og den fælleskommunale udligningsfond her er betragtet som en enhed. Videre indgår i opgørelsen folkekirken, for så vidt angår de midler den modtager gennem kirkeskatten og fra statsbudgettet.

Udover regnskaberne fra disse offentlige organer er endvidere medtaget indtægter og udgifter vedrørende de organisationer, der administrerer størstedelen af den sociale »forsikring«: sygekasser, arbejdsløshedskasser, den lovpligtige ulykkesforsikring samt invalideforsikringsfonden og

arbejdsløshedsfonden (i det følgende for kortheds skyld betegnet som »kasserne«). Begrundelsen for at medtage disse poster er navnlig, at man kun derved får et fuldstændigt overblik over de finansielle konsekvenser af den sociale lovgivning. Reglerne for udbetalingerne fra disse organisationer er i meget vidt omfang fastsat af lovgivningsmagten, og en væsentlig del af deres udgifter – for tiden næsten halvdelen – dækkes af tilskud fra staten og kommunerne; i finansiel henseende har denne organisationsform således navnlig den betydning, at man ved at ændre forholdet mellem statstilskuddet og kontingenterne kan influere på skattebyrdens fordeling mellem forskellige befolkningsgrupper.

Vedrørende afgrænsningen af de indtægts- og udgiftsposter, der er taget med, skal navnlig fremhæves, at man ikke, som det ellers nu er sædvanligt, har begrænset sig til en oversigt over driftsindtægterne og drifts- og anlægsudgifterne, men også har medtaget statens udlånsvirksomhed og enkelte andre poster, som ellers sædvanligvis henføres til kapitalbudgettet. Da udbetalingerne af statens udlån ofte først finder sted nogen tid efter udførelsen af det pågældende byggearbejde, giver disse tal ikke noget pålideligt grundlag for vurderingen af den statsfinansierede byggevirksomheds omfang i det enkelte finansår. Når talen imidlertid, som her, er om udviklingen gennem et længere tidsrum, hvor denne unøjagtighed er af underordnet betydning, ville billedet af det offentliges virksomhed blive afgjort misvisende, hvis denne långivning ikke blev taget med i betragtning.

Som et andet, mere teknisk, punkt vedrørende opstillingen bør måske nævnes, at man har udeladt alle de beregnede renter og afskrivninger af anlægskapitaler, som findes i statens og kommunernes regnskaber. Formålet med disse poster er som bekendt at tilvejebringe en »rigtig« fordeling af omkostningerne på de forskellige virksomheder og administrationsgrene. Fastsættelsen af disse beløb er imidlertid ret vilkårlig, og som følge af prisstigningerne har de mistet meget af deres betydning; det forekommer derfor mest hensigtsmæssigt at se bort fra dem.

Om den nøjagtighed, hvormed en opgørelse som denne kan foretages, skal fremhæves, at den omstændighed, at opgørelsen er baseret på detaillerede regnskaber og regnskabsstatistik, medfører, at usikkerheden bliver relativt beskeden og i de fleste tilfælde hidrører fra inkonsistenser med hensyn til posteringstidspunkter o. lign. i de forskellige organers regnskaber. Det bør dog tilføjes, at kommuneregnskaberne fra 1929–30 er ret primitive kasseregnskaber, og at specielt forskelle i lovgivningen gør det vanskeligt at tilvejebringe sammenlignelige tal for de sociale udgifter før og efter socialreformen. Hertil kommer endelig, at regnskaberne for et enkelt år naturligvis ofte vil være påvirket af mere eller mindre tilfældige forhold; dette gælder ikke mindst omfanget og sammensætningen af den offentlige anlægs- og udlånsvirksomhed.

DET OFFENTLIGES UDGIFTER

3. De samlede offentlige udgifter er i den betragtede periode steget fra 775 mill. kr. i 1929–30 over 1.325 mill. kr. i 1938–39 til 6.855 mill. kr. i 1954–55 – med andre ord en stigning til det nidobbelte i løbet af 25 år. Det er klart, at den betydelige opgang i pris- og omkostningsniveauet har været stærkt medvirkende til væksten i udgifterne, og der er derfor et stærkt behov for at finde et mål for den »reelle« forøgelse i det offentliges udgifter. For så vidt angår de tilfælde, hvor de offentlige udgifter består i lønninger, køb af varer, byggeudgifter o. lign., giver en opgørelse af den »reelle« vækst ikke anledning til store principielle problemer, men de praktiske vanskeligheder ved at opgøre fordelingen af udgifterne over de forskellige arter af varer og tjenester og ved at tilvejebringe egnede oplysninger om priser og lønninger på specielt disse områder er uhyre store; som et enkelt eksempel kan nævnes spørgsmålet om at tilvejebringe egnede prisindeks for forsvarets indkøb af materiel.

Betragtes dernæst den del af udgifterne, hvor det offentlige ikke selv køber varer og tjenester, men i stedet gennem tilskud (herunder alle de sociale ydelser i pengeform) og udlån stiller midler til rådighed for private, bliver vanskelighederne ved at fastslå den »reelle« udgiftsstigning langt større. Vil man f. eks. opgøre den »reelle« stigning i aldersrenteudgifterne, må der til omregningen anvendes et pristal, der nogenlunde dækker aldersrentemodtagernes budget; sammensætningen af et sådant budget kendes imidlertid ikke, og enkelte oplysninger herom ville næppe heller være af stor værdi i betragtning af, at dette budget formentlig har et ganske andet udseende i dag end i 1929, idet der i den mellemliggende tid utvivlsomt er sket en væsentlig forbedring af denne befolkningsgruppes levestandard.

Alle disse vanskeligheder medfører, at man ikke kan komme til noget præcist mål for den »reelle« udgiftsstigning. For ikke desto mindre at få en antydning af størrelsesordenen kan man i stedet gå den vej at sammenligne stigningen i de offentlige udgifter med væksten i nationalproduktet[1]. Denne beregning giver til resultat, at udgifternes andel af nationalproduktet er vokset fra 13,5 pct. i 1929 til 25 pct. i 1954. Den reelle vækst i nationalproduktet fra 1929 til 1954 anslås til ca. 75 pct., og hvis man kan gå ud fra, at priserne på de varer og tjenester, som staten og modtagerne af statens tilskud køber, ikke har udviklet sig stærkt forskelligt fra priserne på alle andre varer og tjenester, skulle man således kunne regne med, at de offentlige udgifter i 1954/55 »reelt« var ca. tre gange større end i 1929–30. Beregningens resultat står og falder med rigtigheden af denne antagelse om en nogenlunde parallel prisbevægelse, som man

[1] Både her og i det følgende har man som sammenligningsgrundlag anvendt bruttonationalproduktet til kostpris (bruttofaktorindkomsten).

i realiteten har meget få muligheder for at verificere; de foreliggende oplysninger om pris- og lønudviklingen viser så stor spredning, at man ikke kan drage sikre konklusioner på dette grundlag.

Såfremt denne summariske beregning er nogenlunde korrekt, kan den årlige »reelle« stigning i de offentlige udgifter i perioden 1929 til 54 anslås til ca. 4,5 pct. I samme tidsrum er nationalproduktet øget med godt 2 pct. p. a. og befolkningen med knap 1 pct.

Sammenholdes disse tal med de tidligere anførte skøn over de offentlige udgifters andel af nationalproduktet, når man til, at opimod 40 pct. af væksten i nationalproduktet enten er blevet anvendt til en udvidelse af det offentliges egen virksomhed eller ved det offentliges formidling er blevet overført fra de oprindelige indkomstmodtagere til andre.

4. I sig selv er de foran anførte summariske tal lidet oplysende; en nøjere vurdering kan først foretages på basis af oplysninger om, på hvilke

Tabel 1. *De offentlige udgifter.*

	Udgifterne i			Udgifternes procentvise sammensætning			Stigning fra 29-30 til 54-55	
	29-30	38-39	54-55	29-30	38-39	54-55	29-30 = 1	i forhold til BFI[1])
	Mill. kr.			Procent			Indeks	
Aldersrente	60	111	665	8	8	10	11.1	2.3
Invaliderente m.v.	23	37	164	3	3	2	7.1	1.5
Sundhedsvæsen, sygeforsikring m.v.	81	136	598	11	10	9	7.4	1.5
Særforsorg	16	27	139	2	2	2	8.7	1.8
Børneforsorg	11	21	121	1	2	2	11.0	2.3
Arbejdsløshedsforsikring	23	104	245	3	8	4	10.6	2.2
Ulykkesforsikring	10	11	64	1	1	1	6.4	1.3
Andre sociale udgifter	47	102	209	6	8	3	4.4	0.9
I alt sociale udgifter	271	549	2.205	35	42	33	8.1	1.7
Undervisn. og kult. formål	113	146	668	15	11	10	5.9	1.2
Forsvar og civilforsvar	50	68	947	6	5	14	18.9	3.9
Rets- og politivæsen	31	46	215	4	3	3	6.9	1.4
Kirke	18	23	84	2	2	1	4.7	1.0
Øvrige driftsudgifter (excl. vejvæsen)	113	168	807	15	13	12	7.1	1.5
Vejvæsen m.v.	80	136	432	10	10	6	5.4	1.1
Civile nyanlæg (excl. vejv.)	78	125	712	10	9	10	9.1	1.9
Udlån og tilskud til nyanlæg	21	65	785	3	5	11	37.3	7.7
Samlede udgifter	775	1.326	6.855	100	100	100	8.8	1.8

[1]) Udgifternes andel af bruttofaktorindkomsten i 1929-30 = 1.

områder udgifterne er gået op, og hvilke forhold der har betinget stigningen. Til belysning heraf er i tabel 1 givet en oversigt over hovedposterne blandt de offentlige udgifter i de tre behandlede finansår.

Det ville ikke være forsvarligt at nå frem til skøn over den »reelle« udgiftsstigning på de enkelte områder på samme måde, som det overfor blev gjort for de samlede udgifters vedkommende, idet pris- og lønudviklingen næppe har haft samme forløb på alle områderne. For imidlertid at give en vis målestok for udgiftsstigningens størrelse, har man i tabellens sidste kolonne beregnet, hvorledes udgiftsstigningen forholder sig til den samtidige vækst i nationalproduktet.

De oplysninger, tabel 1 indeholder om væksten i udgifterne fra 1929–30 til 1954–55, viser, at den relative stigning har været af yderst forskellig størrelse på de enkelte områder, og at det ikke mindst er den både relativt og absolut meget store forøgelse på nogle få udgiftsområder, der har domineret udviklingen. Der er her navnlig grund til at fremdrage væksten i statens udlånsvirksomhed, i forsvarsudgifterne og i aldersrenten; udgifterne på disse tre områder udgjorde i 29–30 17 pct. af de samlede udgifter, men har tegnet sig for ca. 37 pct. af udgiftsstigningen i periodens løb.

Det vil endvidere ses, at udviklingen på de enkelte udgiftsområder i en række tilfælde har formet sig ret forskelligt i de to perioder, som undersøgelsen belyser. Dette gælder ikke mindst udgifterne til forsvaret og statens udlånsvirksomhed, hvor stigningen ganske overvejende har fundet sted i årene 1938 til 1954. En tilsvarende tendens genfindes i udgifterne til skolevæsenet, der er præget af, at antallet af børn i skolepligtig alder er gået betydeligt op i årene efter krigen, mens der i trediverne var en svag nedgang i elevtallet.

På den anden side har den relative vækst i de sociale udgifter (med undtagelse af aldersrenten) utvivlsomt været langt svagere i årene 1938 til 1954 end i trediverne; det samme gælder udgifterne til vej- og beskæftigelsesarbejder. Denne udvikling må i første række ses i forbindelse med den forskellige beskæftigelsessituation i de tre år, idet den store ledighed i 1938/39 medførte betydelige sociale udgifter og en øget offentlig anlægsvirksomhed. Derudover spiller det imidlertid også en rolle, at der i løbet af trediverne skete ret omfattende udvidelser og forhøjelser af de sociale ydelser.

På de øvrige i tabellen anførte udgiftsområder, herunder aldersrenten, synes der ikke at være udprægede forskelle i den reelle årlige stigning i de to perioder.

Usikkerheden i vurderingen af pris- og lønstigningens betydning gør det vanskeligt at bedømme den nøjagtige styrke af de her omtalte forskydninger, men stort set synes man at kunne konkludere, at den vekslende stigningstakt på de enkelte udgiftsområder ikke i større udstrækning har påvirket stigningstakten i de samlede offentlige udgifter, således at den »reelle«

årlige vækst i disse kan regnes at have været nogenlunde ens i de to perioder.

5. I det følgende skal knyttes nogle kommentarer til bevægelserne i de enkelte poster i tabel 1. Disse bemærkninger vedrører i hovedsagen kun stigningen fra 1929–30 til 54–55.

Det er her hensigtsmæssigt først at omtale *forsvarsudgifterne*, idet stigningen her i langt ringere grad end på andre områder har været beroende på den indre økonomiske og sociale udvikling, men i første række har været bestemt af den ændring i udenrigs- og militærpolitikken, som har fundet sted efter krigen. Forsvarsudgifterne, hvori er medregnet omkostningerne ved den militære anlægsvirksomhed, var i 1954/55 næsten tyve gange større end i 1929–30; hvor stor den »reelle« stigning har været, lader sig ikke bedømme med sikkerhed, derimod kan nævnes, at den andel af nationalproduktet, som er anvendt til militære formål, er øget fra knap 1 pct. i 1929–30 til 3,5 pct. i 1954–55.

Den meget betydelige stigning i udgifterne til *aldersrente* skyldes frem for alt, at antallet af rentemodtagere er mere end fordoblet fra 1929 til 1954, mens den samlede befolkning kun er øget med ca. 25 pct. Bag denne udvikling ligger som bekendt dels den relativt stærke vækst i antallet af gamle, dels en udvidelse af den kreds af gamle, der har fået adgang til aldersrente. Udgiftsforøgelsen er herudover påvirket af, at rentemodtagernes realindtægt efter alt at dømme er forøget relativt stærkere end for befolkningen i gennemsnit.

Umiddelbart forekommer det overraskende, når tabellen viser en noget lavere stigning i *invalideren*ten end i aldersrenten, idet stigningen i såvel antallet af rentemodtagere som satserne har været af nogenlunde samme størrelse på de to områder. Forklaringen på denne uoverensstemmelse må utvivlsomt søges i, at fradragsreglerne og forskelle i fordelingen efter bopæl og civilstand har bevirket, at den gennemsnitlige ydelse pr. rentemodtager ikke har udviklet sig parallelt med satserne.

Vedrørende udgifterne til *sundhedsvæsen, sygeforsikring o. lign.*, der i 1954–55 var 7,5 gange større end i 1929–30, er der navnlig grund til at hæfte sig ved den ret forskellige udvikling i underposterne. De samlede offentlige udgifter vedrørende hospitalsvæsenet o. lign. er således næsten nidoblet fra 1929 til 1954; denne stigning går væsentligt udover, hvad der kan forklares ved prisforhøjelser og væksten i befolkningen og afspejler, foruden en øget anvendelse af hospitalsbehandling, formentlig en forbedring af ydelsernes kvalitet. På den anden side har der været en relativt begrænset opgang i sygekassernes ydelser (lægehjælp, medicin, pengehjælp), der i 1954–55 kun var 5,5 gange større end i 1929, en udvikling der bl. a. må ses på baggrund af pengehjælpens aftagende betydning (sygekassernes udgifter til pengehjælp er i disse 25 år kun øget fra 8 til 11 mill. kr.)

Om de øvrige i tabellen opregnede sociale udgifter (undtagen ulykkesforsikringen) taget under eet er der først af alt grund til at fremhæve, at de siden 1929 gennemførte ændringer i sociallovgivningen bevirker, at tabellens tal ikke giver noget ganske korrekt indtryk af den virkelige bevægelse i udgifterne til de forskellige formål; før omlægningen af den sociale lovgivning i 1933 medgik således en ikke ringe del af de som fattighjælp (med eller uden fattighjælps virkninger) og fra hjælpekasserne udbetalte understøttelser til supplement af de lave ydelser på andre områder (således til arbejdsløse, enkebørn, gamle og invalider). Denne omlægning præger ikke mindst posten »*andre sociale udgifter*«, som fra 1929/30 til 1954/55 kun er øget fra 47 til 209 mill. kr. – den relativt laveste stigning for alle de anførte udgiftsområder; faktisk må yderligere tages hensyn til, at ca. en trediedel af udgifterne i 1954/55 anvendtes på sociale foranstaltninger, der ikke fandtes i 1929/30 (skolebespisning, husmoderafløsning, mælkehjælp, mødrehjælp, bistand til indkaldtes familier m. v.), og at der derudover, specielt inden for »særhjælpen«, iøvrigt er sket udvidelser og forhøjelser af det offentliges støtte. Stigningen i de »generelle« hjælpeydelser (kommune- og fattighjælp) har således været overordentlig ringe, men dette skyldes i høj grad den – fra et finansielt synspunkt formelle – omlægning fra »generelle« til »specielle« hjælpeydelser.

Selv om stigningen i forskellige sociale udgifter som følge heraf kan synes noget større, end den virkelig har været, er der dog ikke tvivl om, at der på de fleste områder har været en betydelig reel stigning. Dette gælder således *særforsorgen,* hvor navnlig de offentlige udgifter vedrørende åndssvage og vanføre m. v. er øget stærkt; udgifterne vedrørende sindssygevæsenet er derimod ikke vokset påfaldende. Inden for *børneforsorgen* er der ligeledes foregået en betydelig vækst i udgifterne, dels ved udbygningen af det forebyggende børneværn m. v., dels ved en udvidelse og forhøjelse af bistanden til enlige med børn.

Udgifterne ved hjælp til *arbejdsløse* er godt tidoblet fra 29–30 til 54–55, mens antallet af registrerede arbejdsløse kun er vokset med ca. 25 pct. Den kraftige stigning må som nævnt ses på baggrund af nedgangen i ydelserne fra fattigvæsenet og hjælpekasserne, men der er dog utvivlsomt sket en betydelig udvidelse af hjælpens reelle omfang, dels ved forhøjelse af satserne, dels ved en udstrækning af det tidsrum, i hvilket hjælpen ydes.

Undervisningsvæsenet er et af de områder, hvor væksten i udgifterne har været relativt beskeden, idet udgifterne i 1954–55 kun var seks gange større end i 1929–30; antallet af børn i statens og kommunernes skoler er dog kun vokset med ca. 30 pct., således at den »reelle« udgift pr. barn er vokset en del. Det viser sig da også, at antallet af lærere er øget langt stærkere end elevtallet; denne forskydning har dog kun gjort sig gældende i landkommunerne. Foruden denne vækst i omkostningerne ved skolevæ-

senet er der navnlig grund til at nævne de stærkt øgede udgifter ved ungdomsundervisningen og det offentlige biblioteksvæsen.

Omkostningerne ved *rets- og politivæsenet* var i 1954–55 ca. syv gange større end i 1929–30; reelt er udgifterne rimeligvis lidt mere end fordoblet; blandt de forhold, der udover befolkningens vækst kan have medvirket til stigningen, skal bl. a. peges på bysamfundenes øgede betydning og den voksende motorisering af trafikken.

Vedrørende statens og kommunernes *øvrige driftsudgifter* skal først omtales udviklingen på statens og bykommunernes pensionsregnskaber. Den fremgangsmåde, der anvendes ved konteringen af pensionsregnskabet, medfører nemlig, at den overvejende del af udgiften ved dyrtidsreguleringen af pensionerne fremkommer under denne post og ikke indgår i de enkelte forvaltningsområders og virksomheders udgifter. Hvor meget stigningen i pensionsudgifterne andrager, kan ikke opgøres nøjagtigt, men det må antages, at omkring 200 mill. kr. af de knap 700 mill. kr., som posten »øvrige driftsudgifter« er forøget med, skyldes dette forhold.

Endvidere bør nævnes, at der blandt »øvrige driftsudgifter« i 1954–55 indgår en række statsudgifter, som tidligere enten slet ikke fandtes eller var af ganske ubetydelig størrelse; de vigtigste af disse var bidragene til internationale organisationer og hjælpearbejde (herunder udgifter i Sydslesvig) med 25 mill. kr., driftsudgifterne vedrørende Grønland[1] med 31 mill. kr., tilskud af Marshall-midlerne til forskning m. v. med 17 mill. kr. og erstatninger til besættelsestidens ofre (9 mill. kr.).

Ses bort fra de øgede pensionsudgifter og de netop omtalte særlige udgifter, omfatter posten »øvrige driftsudgifter« bl. a. omkostningerne ved statens og kommunernes almindelige administration (herunder skatte- og toldvæsen), kommunernes udgifter til brandvæsen, renovation o. lign. samt endelig offentlige tilskud til forskellige spredte formål (foreninger, privatbaner o. lign.); taget under eet var disse udgifter fem gange større end i 1929.

De tre sidste poster i tabel 1 belyser udviklingen i de offentlige og offentligt støttede investeringer. Den første post, *vejudgifterne*, omfatter udgifter til vedligeholdelse og anlæg af veje og kloaker samt forskellige driftsudgifter (gadebelysning, snekastning). Stigningen i disse udgifter har været relativt meget lav, hvilket formentlig navnlig skyldes, at der i efterkrigsårene har været holdt ret stærkt igen på disse investeringer.

De *øvrige offentlige investeringer* (i dette tilfælde kun nyanlæg) er derimod vokset betydeligt, og udgifterne var i 1954–55 ca. ni gange større end i 1929–30. Det må dog her tages i betragtning, at de offentlige in-

[1] Da udgifterne vedrørende Grønland er opført på flere forskellige poster, skal det nævnes, at statens samlede udgift (drift, anlæg og udlån) hertil i 1954/55 beløb sig til ca. 75 mill. kr. I 1929/30 og 1938/39 var udgiften ubetydelig.

Tabel 2. *Civile nyanlæg.*

Mill. kr.	29-30	38-39	54-55
El-, gas- og vandværker	19	28	125
Statsbanerne	21	22	114
Postvæsenet	2	4	33
Skoler m.v.	7	15	182
Sygehuse	3	15	63
Boligbyggeri (incl. aldersrentebol.)	12	10	20
Grønland	1	–	39
Andre nyanlæg	13	31	136
I alt	78	125	712

vesteringer i 1954–55 havde et ekstraordinært stort omfang. Til belysning af udviklingen af investeringerne er i tabel 2 anført de vigtigste underposter for de tre finansår. Da investeringerne på de enkelte områder svinger en del fra år til år, giver tabellen ikke noget ganske sikkert grundlag for en bedømmelse af udviklingslinierne. Den meget betydelige vækst i skole- og sygehusbyggeriet må således ses på baggrund af, at dette byggeri i de fleste efterkrigsår havde været ret stærkt begrænset. Den kraftige vækst i postvæsenets nyanlæg (navnlig vedrørende telekommunikationer) og i anlægsvirksomheden på Grønland genfindes derimod også i de øvrige efterkrigsår.

Den sidste gruppe – *statens lån og tilskud til private nyanlæg* – er den post på de offentlige budgetter, der er steget stærkest i denne periode, fra 21 mill. kr. i 1929–30 til 785 mill. kr. i 1954–55. De vigtigste poster er specificeret i tabel 3; det gælder dog her ligesom for tabel 2, at tallene for det enkelte år kan være noget præget af tilfældigheder.

Tabel 3. *Udlån og tilskud til private nyanlæg m. v.*

Mill. kr.	29-30	38-39	54-55
Landbrug: Husmandsbrug	9	13	29
Arbejderboliger	–	–	17
Grundforbedring	1	5	12
Landvinding	–	–	11
Gældssanering	–	31	–
Iøvrigt	3	3	17
I alt	13	52	86
Industri og håndværk	2	–	19
Andre erhverv	2	1	42
Boligbyggeri	–	2	602
Ikke-erhvervsmæssige formål	4	10	36
Tilsammen	21	65	785

Det dominerende træk i udviklingen er naturligvis efterkrigsårenes omfattende statsstøtte til boligbyggeriets finansiering, som i 1954–55 medførte udbetalinger på 600 mill. kr. En anden fremtrædende tendens er udviklingen i statens bistand til finansiering af erhvervenes investeringer; i 1929–30 og iøvrigt gennem trediverne ydedes udover grundforbedringstilskud kun nogle få millioner kroner i lån til dette formål, mens man i 1954–55 var nået op på udbetalinger på 90 mill. kr. En del af denne udvidelse har sin rod i den under krigen gennemførte beskæftigelseslovgivning, der bl. a. har givet støtte til landvindingsarbejder og til bygning af mindre skibe. En anden medvirkende faktor har været udlånene af Marshall-midler, som i 1954–55 udgjorde 45 mill. kr.; en del af disse udlån synes i et vist omfang at blive videreført gennem almindelige statslån.

Inden for statens traditionelle udlånsområder har stotten til oprettelse af nye husmandsbrug reelt været aftagende, mens på den anden side udlån med socialt, kulturelt og undervisningsmæssigt formål er øget kraftigt. Blandt de nytilkomne udlån kan navnlig nævnes lån til opførelse af arbejderboliger på landet og apotekerfondens udlån.

6. I 1929–30 var statens og kommunernes udgifter nogenlunde lige store; den stærke vækst i de offentlige udgifter i de følgende 25 år har imidlertid været ledsaget af omfattende forskydninger i fordelingen af udgifterne mellem staten, kommunerne og kasserne, og i 1954–55 var statens udgifter næsten tre gange større end kommunernes; samtidig var kassernes finansielle betydning reduceret stærkt.

Nogle af de forhold, der har bidraget til denne forskydning, har allerede været omtalt foran; det gælder således den kraftige vækst i forsvarsudgifterne og udlånene, som udelukkende har belastet statens finanser. En anden faktor, der har bidraget til væksten i statsudgifterne, er imidlertid, at der på de områder, hvor der gennem refusions- eller tilskudsordninger foregår en deling af udgifterne mellem staten, kommunerne og kasserne, er sket en betydelig stigning i statens andel. Til belysning heraf er i tabel 4 givet en oversigt over fordelingen af de offentlige udgifter i de tre finansår; tabellen viser (ligesom tabel A, som den bygger på) den såkaldte »endelige« fordeling, d. v. s. at refusionerne er henført til de år, de egentlig vedrører, uanset på hvilket tidspunkt udbetalingen har fundet sted.

Det vil ses, at der på alle de områder, hvor der finder en deling af udgifterne sted – næsten alle sociale udgifter, skolevæsen, vejvæsen og kirke – er sket en betydelig vækst i statens (herunder udligningsfondens) andel og en tilsvarende reduktion i kommunernes og kassernes del; hertil kommer, at staten har overtaget alle udgifterne ved politiet, hvor der tidligere fandt en udgiftsdeling sted.

Tabel 4. *Endelig fordeling af de offentlige udgifter.*

Procent	Staten			Kommunerne			Kasserne		
	29–30	38–39	54–55	29–30	38–39	54–55	29–30	38–39	54–55
Aldersrente	58	69	72	42	31	28	–	–	–
Invaliderente m.v.	39	35	78	17	8	8	44	57	14
Sundhedsvæsen, sygeforsikring m.v.	26	35	51	36	28	22	38	37	27
Særforsorg	44	89	92	56	7	7	–	4	1
Børneforsorg	55	71	71	45	29	29	–	–	–
Arbejdsløshedsforsikring	26	42	49	22	13	10	52	45	41
Ulykkesforsikring	10	9	8	–	–	–	90	91	92
Andre sociale udgifter	8	35	42	92	65	58	–	–	–
I alt sociale udgifter	33	47	60	44	30	24	23	23	16
Undervisning, kult. formål	53	65	67	47	35	33	–	–	–
Forsvar og civilforsvar	100	97	100	–	3	–	–	–	–
Rets- og politivæsen	48	96	99	52	4	1	–	–	–
Kirke	17	17	30	83	83	70	–	–	–
Øvrige driftsudgifter (excl. vejvæsen)	63	66	65	37	34	35	–	–	–
Vejvæsen m.v.	45	52	54	55	48	46	–	–	–
Civile nyanlæg (excl. vejvæsen)	36	32	36	64	68	64	–	–	–
Udlån og tilskud til anlæg	100	100	100	–	–	–	–	–	–
Samlede udgifter	48	57	70	44	33	25	8	10	5

Tabellen giver kun et summarisk billede af de indtrufne forskydninger, fordi der i en række af posterne indgår udgifter, der ikke er genstand for refusion, og udgiftsområder med forskellig refusionsprocent. Med tilnærmelse kan man imidlertid på grundlag af disse tal beregne, at omkring halvdelen af væksten i statens andel af de samlede offentlige udgifter skyldes ændringer i de forskellige refusions- og tilskudsprocenter, mens den anden halvdel som nævnt hidrører fra den relativt kraftige vækst i de udgifter, der udelukkende bæres af staten. Til belysning af betydningen af denne forøgelse af statsrefusionerne kan nævnes, at statens udgifter i 1954–55 var ca. 20 pct. højere og kommunernes og kassernes udgifter begge ca. 25 pct. lavere, end tilfældet ville være, såfremt 1929-refusionsprocenterne blev lagt til grund.

Det fremgår videre af tabellen, at den omtalte vækst i statsrefusionens relative betydning i særlig grad har gjort sig gældende i trediverne. Faktisk synes man at kunne regne med, at hele forøgelsen i statens andel af de samlede offentlige udgifter i tidsrummet 1929 til 1938 skyldes ændrede refusionsregler, herunder ikke mindst oprettelsen af den fælleskommunale udligningsfond. I årene efter 1938 har ændringerne i refusionsprocenterne

gennemgående været beskedne (inden for invalideforsikringen og sundhedsvæsenet har der dog været en betydelig forhøjelse), og de forklarer kun omkring en fjerdedel af væksten i statens andel af de samlede udgifter.

Også på et andet punkt har udviklingen i årene før og efter 1938 været forskellig, idet forøgelsen af statsrefusionen i trediverne næsten udelukkende kom kommunerne til gode, mens de senere forskydninger overvejende har været til fordel for kasserne, navnlig invalide- og sygeforsikringen.

Ændringerne i refusionsreglerne har navnlig haft den betydning, at man ad den vej har kunnet øve indflydelse på skattebyrdens fordeling mellem befolkningsgrupperne og mellem de forskellige dele af landet, et forhold, som bl. a. kommer til udtryk i de i det følgende omtalte forskydninger i beskatningen. Herudover må også erindres de økonomiske virkninger på de forskellige typer af kommuner, som det ikke vil være muligt at komme ind på her.

DET OFFENTLIGES INDTÆGTER

7. Tabel B (efter artiklen) og tabel 5 giver en nærmere oversigt over sammensætningen af de offentlige indtægter i de tre finansår. Ved opstillingen af disse oversigter har man i hovedsagen måttet begrænse sig til en inddeling svarende til de institutionelt og administrativt bestemte kategorier, der foreligger i de offentlige regnskaber. Tabellerne belyser derfor i højere grad de rent tekniske fremgangsmåder, man har benyttet ved skatteopkrævningen, end forskydningerne i skattebyrden for de forskellige befolkningsgrupper[1]. I denne forbindelse bør også nævnes, at man kun i ringe grad har kunnet gå ind på de tilskud til forskellige formål, som i stigende grad bevilges på de forskellige indtægtslove, og hvis finansielle betydning det i mange tilfælde er vanskeligt at gøre op. Sådanne bevillinger forekommer i vid udstrækning på indkomst- og formueskattelovene, hvorefter der bl. a. ydes tilskud til personer over 65 år, forsikring, visse bank- og sparekassekonti, visse lønmodtagere, ejere af eenfamiliehuse, husdyrbesætninger og lagerbeholdninger, aktieselskabers henlæggelser og indtægt i udlandet o. s. v. Et omfattende kompleks af tilskudsordninger er endvidere etableret ved fastsættelsen af lave rentesatser på statens udlån. Også fra lovgivningen om forbrugsafgifter og ejendomsskatter kan hentes en del eksempler på sådanne tilskud.

8. I 1954–55 var det samlede *skatteprovenu*, incl. kontingenter m. v. til kasserne, godt otte gange større end i 1929–30; målt i procent af nationalproduktet steg skatteprovenuet fra ca. 13 til ca. 23.

[1] Jfr. herom undersøgelse af Bjørn Olsen og Kampmann i Socialt Tidsskrift 1948 og Niels Ussing sammesteds 1953.

Ved bedømmelsen af de ændringer i skatteprovenuets sammensætning, der er sket i disse år, er det hensigtsmæssigt først at betragte skatteudskrivningen i henholdsvis staten, kommunerne og kasserne.

For *statens* vedkommende er der en tydelig forskel i skattepolitikkens udformning i trediverne og i krigs- og efterkrigsårene. I løbet af trediverne skete der således en væsentlig reduktion i told- og forbrugsafgifternes andel af statens samlede skatteindtægter, mens på den anden side indkomstskattens – og herunder navnlig selskabsskattens – andel øgedes stærkt; endvidere skete i forbindelse med oprettelsen af den fælleskommunale udligningsfond en relativt stærk forøgelse af ejendomsskatterne.

I perioden fra 1938 til 1954 har forbrugsafgifternes andel af provenuet været praktisk taget konstant, hvorimod ejendomsskatternes betydning er reduceret væsentligt; indkomstskatternes andel har således fortsat sin vækst, men i sammenligning med trediverne har det i langt højere grad været person- og ikke selskabsskatterne, der har måttet fremskaffe det øgede provenu.

I den *kommunale beskatning* er udviklingen forløbet mere jævnt. Der har gennem hele perioden 29 til 54 været en tendens til omlægning fra ejendomsskatter til indkomstskatter, som efterhånden har reduceret ejendomsskattens andel af de kommunale skatter fra en trediedel til en fjerdedel. Ligesom for statens vedkommende er der, især i trediverne, tillige sket en forskydning fra personskatter til selskabsskatter.

Kasserne har i det store og hele bibeholdt den samme fordeling af deres indtægter i hele perioden; ca. 80 pct. hidrører fra kontingenter og ca. 20 pct. fra arbejdsgiverbidrag.

Mens der således i ikke ringe grad er sket omlægninger i beskatningens udformning i staten og kommunerne, er de forskydninger, der er sket i sammensætningen af *den samlede beskatning*, i det hele ret beskedne, jfr. tabel 5. Forbrugsafgifternes relative andel har været den samme – 39 pct. – i 1929 og 1954; indkomstskatternes andel er vokset fra 45 til 53 pct., mens ejendomsskatternes andel er reduceret fra 14 til 7 pct.

Når ændringerne i statens og kommunernes skattepolitik ikke har påvirket den samlede skattestruktur stærkere, end tilfældet har været, skyldes det i første række de bestående forskelle i sammensætningen af skatterne i staten, kommunerne og kasserne i forbindelse med den yderst forskellige stigning i deres »skattebehov«. Dette kommer klart frem, når man betragter ændringerne i personbeskatningen; i 1929 udgjorde statsindkomstskatten kun ca. 17 pct. af den samlede personbeskatning, og selv om den er forøget ulige meget kraftigere end de øvrige personskatter, så har virkningen navnlig været en ændring i personbeskatningens udformning og kun i mindre grad en vækst i dennes andel af den samlede beskatning.

Set i et noget videre perspektiv må stabiliteten i den samlede skatte-

Tabel 5. *Den samlede beskatning.*

	Provenu			Provenuets procentvise sammensætning			Stigning fra 29–30 til 54–55	
	29–30	38–39	54–55	29–30	38–39	54–55	29–30 = 1	i forhold til BFI[1])
	Mill. kr.			Procent			Indeks	
Personskatter:								
Indkomstskat til staten...	56	144	1.397	7	12	22	25.0	5.2
Indkomstskat til komm...	170	229	1.067	23	18	17	6.3	1.3
Formueskat.....	32	47	133	4	4	2	4.2	0.9
Afgift af arv og gave.....	13	20	42	2	2	1	3.2	0.7
Kontingenter til kasserne.	55	114	306	7	9	5	5.6	1.2
I alt..	326	554	2.945	43	45	47	9.0	1.9
Forbrugsafgifter:								
Afgifter af drikkevarer....	85	93	527	11	8	8	6.2	1.3
Motorafgifter.....	48	101	683	7	8	11	14.2	2.9
Tobaksafgifter.....	39	63	679	5	5	11	17.4	3.6
Andre afgifter.....	119	163	547	16	13	9	4.6	1.0
I alt..	291	420	2.436	39	34	39	8.4	1.7
Ejendomsskatter:								
Til staten.....	12	50	89	2	4	1	7.4	1.5
Til kommunerne.....	93	112	382	12	9	6	4.1	0.9
I alt..	105	162	471	14	13	7	4.5	0.9
Selskabsskatter:								
Til staten.....	12	60	345	2	5	5	28.8	6.0
Til kommunerne.....	5	14	44		1	1	8.8	1.8
I alt..	17	74	389	2	6	6	22.8	4.7
Arbejdsgiverbidrag til kasserne.....	15	23	76	2	2	1	5.1	1.1
Samlet beskatning..	754	1.233	6.317	100	100	100	8.4	1.7

[1]) Provenuets andel af bruttofaktorindkomsten i 29–30 = 1.

struktur imidlertid snarere ses som en følge af, at den politiske afvejning af de forskellige skatters fordele og ulemper ikke er undergået nogen betydelig ændring. I denne forbindelse er der ikke mindst grund til også at drage udformningen af den indirekte beskatning ind i billedet. Til belysning heraf er i tabel 6 givet en oversigt over forbrugsafgifternes sammensætning i de tre finansår; i denne oversigt har man for at give et mere

fuldstændigt billede af afgiftsstrukturen betragtet afgifter og told af de afgiftsbelagte varer under eet og derudover udskilt enkelte større grupper af toldindtægterne (kaffe og tekstilvarer); i 1954/55 er medregnet dollarpræmien på motorkøretøjer.

Tabel 6. *Told- og forbrugafgifter.*

Mill. kr.	29–30	38–39	54–55
Motorafgifter: Benzin og autogummi.	18	56	265
Vægtafgift	16	28	81
Omsætningsafg. og told	14	17	337
I alt	48	101	683
Øl, vin, spiritus og mineralvand	85	93	527
Tobak	39	63	679
Tekstiltold	29	30	51
Stempelafgift (excl. afgift af lotteri)	13	13	30
Lotteri (incl. stempelafgift)	7	8	12
Chokolade- og sukkervarer	10	16	152
Sukker	10	19	–
Forlystelser	7	11	41
Totalisatorspil	1	4	8
Papir m.v.	3	5	46
Kaffe og kaffesurrogat	4	30	28
Guld- og sølvvarer m.v.	–	–	7
Tændstikker og tændere	–	–	10
Gulvtæpper, grammofonplader m.v.	–	–	21
Radioer og grammofoner	–	–	10
Parfume	–	–	21
Tipning	–	–	16
Flødeis	–	–	7
Glødelamper	–	–	13
Radiolamper	–	1	4
Diverse toldindtægter	33	25	63
Diverse mindre afgifter	2	1	7
I alt	291	420	2.436

Det er her navnlig påfaldende at iagttage den meget store (og stigende) betydning, som nogle ganske få afgifter har for det samlede provenu. Betragtes de tre store afgiftsområder – drikkevarer, tobak og motorkørsel – under eet, vil det ses, at de i de tre finansår indbragte henholdsvis 59, 62 og 77 pct. af den samlede indtægt af forbrugsbeskatningen. Den samme tendens kommer også til udtryk deri, at 1954–55-provenuet af de siden 1929 indførte nye afgifter kun udgjorde ca. 7 pct. af det samlede provenu. Denne udformning af forbrugsbeskatningen, som har ubestridelige tekniske fordele, har gjort det vanskeligt at øge afgiftsprovenuet i takt med udgifterne, fordi der ved forhøjelser på disse relativt begrænsede områder

har været risiko for tilbagegang i de omsatte mængder, ligesom det har været vanskeligt at undgå politisk uønskede forskydninger i fordelingen af skattebyrden.

8. Vedrørende de *øvrige offentlige indtægter*, som i alle tre finansår har udgjort 3–4 pct. af de samlede indtægter, skal kun kort omtales forskydningerne i de såkaldte »formue- og erhvervsindtægter«, der her omfatter overskuddet i de offentlige virksomheder (værker, baner, post m. v.) samt renter og afdrag på statens udlån med fradrag af renterne på den offentlige gæld. Overskuddet i virksomhederne er fra 29–30 til 54–55 øget fra ca. 80 til ca. 210 mill. kr. Det må imidlertid her erindres, at overskuddet som nævnt er opgjort uden fradrag af renter og afskrivninger af den investerede kapital, og at også beregningen af pensionsbidragene er ufuldstændig. Det ville føre for vidt at gå ind i en nærmere vurdering af disse virksomheders økonomiske resultat her, og det skal derfor kun nævnes, at såvel staten som kommunernes transportvirksomheder har vist voksende underskud, mens postvæsenet og de kommunale værker har øget deres overskud.

Afdrag og renter på statens udlån er vokset fra knap 20 mill. kr. i 1929–30 til godt 150 mill. kr. i 1954–55. Restgælden på statens udlån m. v. er på samme tid gået op fra ca. 320 mill. kr. til ca. 3.900 mill. kr. Renteindtægterne af udlånene er stort set vokset i samme takt som restgælden, mens væksten i afdragene (der dog er underkastet ret tilfældige udsving fra år til år) har været noget mindre. Til belysning af det tilskudselement, der som nævnt hyppigt indgår i statens udlånsvirksomhed, kan anføres, at det gennemsnitlige afkast på udlånene i de tre finansår med tilnærmelse kan opgøres til 2,5–3 pct.

Endelig skal nævnes, at renterne af den offentlige gæld (med fradrag af diverse renteindtægter) er øget fra ca. 90 til ca. 310 mill. kr. i løbet af de 25 år. Kommunernes gæld og renteudgift er knap tredoblet; for statens vedkommende var gælden i 1954 godt seks gange større end i 1929, mens renteudgiften kun var firedoblet; denne difference skyldes overvejende, at statens reguleringskonto i nationalbanken kun bærer en ganske lav rente.

SAMLET OVERSIGT

9. For at give et samlet overblik over den »offentlige sektors« vækst og betydning er i tabel 7 vist, hvor stor en andel de vigtigste poster på de offentlige budgetter udgjorde af nationalproduktet i de tre omhandlede finansår.

Udover de forskellige forskydninger, der allerede har været omtalt foran er der i tilknytning til denne oversigt navnlig grund til at fremhæve

Tabel 7. *Samlet oversigt over den offentlige sektor.*

Procent af nationalproduktet	29–30	38–39	54–55
1. Driftsindtægter m.v.	13.5	17.0	23.4
2. Driftsudgifter	11.2	14.3	18.7
3. Opsparing og afskrivninger (1 ÷ 2)	2.3	2.7	4.7
4. Låneoptagelse (netto)	÷0.1	0.5	1.3
5. Investering (3+4)	2.2	3.2	6.0
hvoraf			
6. Offentlige investeringer	2.0	2.5	3.4
7. Udlån og tilskud til private investeringer	0.2	0.7	2.6

Tabel A. *De offentlige udgifter*[1]) *(endelig fordeling).*

Mill. kr.	Staten			Kommunerne			Kasserne			I alt		
	29–30	38–39	54–55	29–30	38–39	54–55	29–30	38–39	54–55	29–30	38–39	54–55
Aldersrente	35	77	478	25	34	187	–	–	–	60	111	665
Invaliderente m.v.	9	13	128	4	3	13	10	21	23	23	37	164
Sundhedsvæsen, sygeforsikring m.v.	21	48	301	29	38	131	31	50	166	81	136	598
Særforsorg	7	24	128	9	2	10	–	1	1	16	27	139
Børneforsorg	6	15	86	5	6	35	–	–	–	11	21	121
Arbejdsløshedsforsikring	6	44	121	5	13	24	12	47	100	23	104	245
Ulykkesforsikring	1	1	5	–	–	–	9	10	59	10	11	64
Andre sociale udgifter	4	36	87	43	66	122	–	–	–	47	102	209
I alt sociale udgifter	89	258	1.334	120	162	522	62	129	349	271	549	2.205
Undervisning, kult. form.	60	95	447	53	51	221	–	–	–	113	146	668
Forsvar og civilforsvar	50	66	947	–	2	–	–	–	–	50	68	947
Rets- og politivæsen	15	44	212	16	2	3	–	–	–	31	46	215
Kirke	3	4	25	15	19	59	–	–	–	18	23	84
Øvrige driftsudgifter (excl. vejvæsen)	71	111	527	42	57	280	–	–	–	113	168	807
Vejvæsen m.v.	36	71	235	44	65	197	–	–	–	80	136	432
Civile nyanlæg (excl. vejvæsen)	28	40	255	50	85	457	–	–	–	78	125	712
Udlån og tilskud til anlæg	21	65	785	–	–	–	–	–	–	21	65	785
Samlede udgifter	373	754	4.767	340	443	1.739	62	129	349	775	1.326	6.855

[1]) I 1954–55 fandtes endnu den sidste af efterkrigstidens tilskudsordninger, nemlig mærketilskuddet. Da dette tilskud allerede året efter i hovedsagen blev indarbejdet i børnetilskuddene har man her for enkelheds skyld også i 1954/55 medtaget beløbet (35 mill. kr.) blandt børnetilskuddene, der på sædvanlig måde er fradraget i indkomstskatten til staten.

Tabel B. *De offentlige indtægter.*

Mill. kr.	Staten			Kommunerne			Kasserne			I alt		
	29-30	38-39	54-55	29-30	38-39	54-55	29-30	38-39	54-55	29-30	38-39	54-55
Indkomstskat af personer .	56	144	1.397[1])	170	229	1.067	–	–	–	226	373	2.464
Formueskat af personer...	32	47	133	–	–	–	–	–	–	32	47	133
Afgift af arv og gave.....	13	20	42	–	–	–	–	–	–	13	20	42
Kontingenter.....	–	–	–	–	–	–	55	114	306	55	114	306
Told- og forbrugsafgifter..	285	411	2.414	6	9	22	–	–	–	291	420	2.436
Ejendomsskatter.....	12	50	89	93	112	382	–	–	–	105	162	471
Indkomstskat af selskaber.	12	60	345	5	14	44	–	–	–	17	74	389
Arbejdsgiverbidrag til social sikring.....	–	–	–	–	–	–	15	23	76	15	23	76
I alt skatter..	410	732	4.420	274	364	1.515	70	137	382	754	1.233	6.317
Formue- og erhvervsindt..	÷36	÷37	÷43	37	48	92	3	5	21	4	16	70
Diverse indtægter.....	22	34	91	5	6	15	–	–	–	27	40	106
I alt egne indtægter..	396	729	4.468	316	418	1.622	73	142	403	785	1.289	6.493
Generelle statstilskud.....	÷2	÷9	÷1	2	9	1	–	–	–	–	–	–
Samlede indtægter..	394	720	4.467	318	427	1.623	73	142	403	785	1.289	6.493

[1]) Se noten under tabel A.

den voksende betydning af den opsparing, der foregår over de offentlige budgetter og svarende hertil den kraftige vækst i de offentlige og offentligt finansierede investeringer. En mere indgående vurdering heraf forudsætter imidlertid kendskab til de samtidigt stedfundne forskydninger i opsparingen og investeringerne i den »private sektor«, og herom foreligger for nærværende kun yderst ufuldstændige oplysninger.

Det vil ses, at den offentlige opsparing i 1954/55 knap nok kunne dække udgifterne til investeringsformål, således at der har måttet optages lån. Dette gælder iøvrigt om de fleste af årene efter 1949. Tilstedeværelsen af dette lånebehov, som overvejende har vist sig på statsbudgettet, har som bekendt stillet pengepolitikken over for betydelige problemer, i særdeleshed efter bortfaldet af de udenlandske gave- og låneydelser.

TRE FÆLLESMARKEDSPLANER

ERLING OLSEN

1. I løbet af foråret 1958 må Danmark formentlig tage stilling til de tre planer om større markeder: Det europæiske økonomiske Fællesskab, Det europæiske Frihandelsområde og Det fællesnordiske Marked. I det følgende redegøres der for disse planers baggrund og forhistorie, deres indhold og en række forhold, som bør tages i betragtning, før Danmark træffer sit valg.

BAGGRUND OG FORHISTORIE

2. Fællesmarkedsplanerne har en økonomisk, en politisk og en kulturel baggrund.

Den *økonomiske* baggrund for planerne er en erkendelse af, at Europas produktionsmuligheder udnyttes bedst, hvis hvert land specialiserer sig i fremstillingen af de varer, som netop det har de bedste forudsætninger for at producere, og hvis produktionen kan foregå i meget lange serier. De begrænsede og delvis afspærrede nationale markeder hindrer en effektiv international arbejdsdeling, og de er hyppigt for små til at bære en rationel serieproduktion. Derfor må de erstattes af større markeder.

Den *politiske* baggrund for de europæiske samarbejdsplaner er de tidligere stormagters bekymring over at se den storpolitiske indflydelse glide Europa af hænde for at samles hos U. S. A. og Sovjetunionen. Hvis Europa optrådte samlet kunne det opnå den stormagtsstilling, som intet europæisk land alene kan skaffe sig. For de nordiske samarbejdsplaner har det været af betydning at styrke Skandinaviens stilling i Europa gennem fælles nordisk optræden.

Den *kulturelle* baggrund er ønsket om i fællesskab at forvalte Europas kulturarv og for de nordiske planers vedkommende at udbygge det stærke nordiske kulturfællesskab.

3. Ønsket om at nedbryde skrankerne for de frie vare- og kapitalbevægelser i Vesteuropa søgtes allerede virkeliggjort af OEEC, den europæiske økonomiske samarbejdsorganisation, der oprettedes i 1948 i tilknyt-

ning til Marshall-planen. De betydelige dollarbeløb, OEEC rådede over, gav en betydelig slagkraft, og det lykkedes OEEC at skabe et smidigt betalingssystem, Den europæiske Betalingsunion, samt at få afskaffet en meget væsentlig del af importrestriktionerne de europæiske lande imellem. Videre kom organisationen imidlertid ikke. Dels fordi dens økonomiske midler blev små efter Marshall-hjælpens ophør, dels fordi England vægrede sig ved at gå ind i et nærmere økonomisk samarbejde med de øvrige vesteuropæiske lande.

4. Tanken om Europas politiske enhed vandt i de første efterkrigsår tilslutning fra så betydende politikere som *Winston Churchill, Robert Schuman, Alcide de Gasperi* og *Paul-Henri Spaak*. Deres støtte muliggjorde i 1949 oprettelsen af *Europarådet*, i hvis parlamentariske forsamling delegerede fra medlemslandenes parlamenter drøftede Europas fremtid. Under disse debatter deltes forsamlingen i to grupper: Føderalister og funktionalister.

Føderalisterne ønskede, at Europarådet hurtigst muligt skulle udarbejde en forfatning for en europæisk forbundsstat, hvortil medlemsstaterne overdrog en del af deres selvbestemmelsesret. Føderalisterne var at finde blandt hovedparten af de delegerede fra Frankrig, Italien, Vesttyskland, Holland, Belgien og Luxembourg. Franskmændene og italienerne så hen til en større politisk stabilitet, og tyskerne håbede på politisk ligeberettigelse. Holland, Belgien og Luxembourg var gennem Benelux-samarbejdet vænnet til tanken om større enheder. Det har muligvis også spillet en rolle, at Benelux var for lille til at give Belgiens ambitiøse og dynamiske statsmand, Paul-Henri Spaak, den placering i verdenspolitikken, som han tilstræbte.

Funktionalisterne mente, at Europarådet nok var et vigtigt led i det europæiske samarbejde, men at det måtte vise betydelige praktiske resultater, før der kunne dannes overstatslige organer. Funktionalisterne fandtes blandt engelske delegerede og blandt delegerede fra lande – herunder de skandinaviske – der politisk og økonomisk var tilknyttet England. Den engelske modstand mod at afgive selvbestemmelsesret til et europæisk organ skyldtes dels, at England stadig mente at være en stormagt og den, som knyttede forbindelsen imellem det øvrige Europa og U. S. A., dels hensynet til de oversøiske medlemmer af det britiske statssamfund.

5. Det lykkedes ikke føderalisterne at trænge igennem med deres anskuelser i Europarådet. De seks lande, Frankrig, Italien, Vesttyskland og Benelux-landene, besluttede derfor at gå deres egne veje. De ville gradvis skabe en centraleuropæisk forbundsstat, der efterhånden skulle vokse sig så stærk, at England ikke turde stå udenfor. Var England uimodtagelig for argumenter, måtte det trues ind i Europa.

I 1952 dannedes et overstatsligt organ, *Det europæiske Kul- og Stålfællesskab*, hvortil de seks lande overdrog deres selvbestemmelsesret på kul- og stålområdet samtidig med, at der dannedes et fællesmarked for kul- og stålprodukter. Fællesskabet fik en sådan succes, at England sidst i 1954 så sig tvunget til at tilknytte sig det – dog ikke som fuldt medlem. Kort forinden havde føderalisterne lidt et nederlag, da den franske nationalforsamling forkastede traktaten om *Europahæren*. NATO-landene søgte herefter at få oprettet den såkaldte *Vestunion*, og det kan ikke udelukkes, at Englands tilknytning til Kul- og Stålfællesskabet tillige har skullet demonstrere Englands interesse for fastlandet på et tidspunkt, hvor Frankrig skulle drages ind i Vestunionen.

6. På kul- og stålfællesskabets ministermøde i *Messina* i juli 1955 besluttede de seks lande at undersøge mulighederne for et fælleseuropæisk marked og for et europæisk atomenergifællesskab. Der nedsattes et arbejdsudvalg under ledelse af Paul-Henri Spaak, der gik til opgaven med en sådan energi, at der i april 1956 forelå en rapport, hvis principper det på ministermødet i *Venedig* i maj 1956 besluttedes at nedfælde i en traktat. Denne kunne underskrives i *Rom* i marts 1957 efter en serie besværlige forhandlinger, hvorunder der blev givet Frankrig betydelige indrømmelser samtidig med, at man udskød en række konfliktfyldte problemer til løsning i Fællesskabets institutioner. I løbet af sommeren blev traktaten godkendt af parlamenterne i Italien, Vesttyskland og Frankrig, alle steder med stort flertal dækkende både socialdemokrater og borgerlige. Traktaten må forventes godkendt også af Holland, Belgien og Luxembourg samt den internationale toldorganisation GATT. Hvis alt går planmæssigt, træder traktaten i kraft pr. 1. januar 1958.

Da det efter Venedig-konferencen stod klart, at de seks lande ville gennemføre deres planer om en økonomisk union, skred England til handling. Det ville ikke se sit marked på fastlandet forsvinde bag de seks landes fælles toldmure, og det kunne ikke finde sig i, at den tyske og franske industri fik vækstmuligheder i kraft af en markedsdannelse. England var holdt uden for. På den anden side ville England stadig ikke overdrage dele af sin selvbestemmelsesret til et europæisk organ, ligesom hensynet til lande indenfor det britiske statssamfund hindrede engelsk deltagelse i et fællesmarked, som omfattede landbrugsvarer. England fremsatte derfor på OEEC's ministermøde i juli 1956 forslag om oprettelse af et *frihandelsområde* for industrivarer i tilknytning til de seks landes toldunion.

Et frihandelsområde indebærer ligesom en toldunion, at told og direkte regulering af handelen imellem deltagerlandene afskaffes. Derimod bevarer de enkelte deltagere i frihandelsområdet deres egne toldsatser over-

for udenforstående lande, medens toldunionens lande har fælles toldsatser udadtil. Et frihandelsområde er således en langt løsere form for økonomisk samarbejde end en toldunion.

7. Den gamle tanke om nordisk samarbejde fik nyt liv, da der i februar 1948 nedsattes et fælles nordisk udvalg for økonomisk samarbejde. Udvalget fik til opgave at undersøge mulighederne for at skabe en *nordisk toldunion*. Det skandinaviske samarbejde svækkedes kraftigt, da forhandlingerne om et nordisk forsvarsforbund brød sammen i januar 1949; men undersøgelsen omkring toldunionen fortsatte, og i januar 1950 kunne udvalget afgive foreløbig rapport. I november samme år pålagde regeringerne udvalget at undersøge de principielle og toldtekniske forudsætninger for at afskaffe tolden mellem de nordiske lande på vareområder, hvor toldfrihed kunne tænkes at være af fælles interesse. Landbrugsvarerne gled hermed ud af billedet, da Norge og Sverige af militære og partipolitiske grunde ikke kunne opgive deres landbrugsbeskyttelse. I foråret 1954 afgav udvalget rapport på grundlag af undersøgelser over godt 20 industribrancher. Udvalget nåede ikke frem til en fælles indstilling. De danske og svenske medlemmer anbefalede, at der indledtes egentlige forhandlinger om oprettelse af fællesmarkedet, hvorimod nordmændene ikke uden videre kunne gå ind for et nordisk toldpolitisk samarbejde, da den norske industri – på få undtagelser nær – ikke skønnedes konkurrencedygtig på et fælles marked. Det holdt på denne baggrund hårdt at få vedtaget fællesmarkedsplanernes videreførelse på Nordisk Råds mødesamling i Oslo i august 1954. Det norske arbejderpartis delegerede stemte dog herfor efter stærkt pres fra de danske og svenske socialdemokratier og efter tilsagn om, at fællesmarkedet skulle følges op med et produktions- og investeringssamarbejde. Den norske oppositions delegerede undlod at stemme. Der nedsattes herefter et nyt nordisk samarbejdsudvalg, som skulle udarbejde en fuldstændig plan for iværksættelsen af fællesmarkedet og et videregående økonomisk samarbejde. Fra august 1956 deltog også Finland i samarbejdet, og i juli 1957 havde udvalget løst sin opgave. Dets rapport udsendtes dog først i oktober 1957, kort tid efter det norske valg.

DET EUROPÆISKE ØKONOMISKE FÆLLESSKAB

8. Grundstammen i Det europæiske økonomiske Fællesskab er en toldunion som basis for et *fælles, frit varemarked,* der skal oprettes i tre etaper. Hver etape er på fire år, men kan forlænges med fra eet til tre år. Den samlede overgangsperiode må dog ikke overstige 15 år.

Udadtil skal medlemslandene gennemføre fælles *toldsatser* svarende til et simpelt gennemsnit af de satser, de anvendte pr. 1. januar 1957. Der

gælder imidlertid visse undtagelser. Bl. a. er der for en række landbrugsvarer fastsat toldsatser, som gennemgående er højere end det simple gennemsnit. Ved udgangen af 1. etape skal satser, som afviger mindre end 15 pct. fra fællestariffens, erstattes med denne. For alle andre toldsatser skal forskellen fra fællessatsen formindskes 30 pct. Ved udgangen af anden etape reduceres forskellen atter med 30 pct., hvorefter den endelige overgang til fællestariffen sker ved udløbet af tredje etape. F. s. v. angår den *direkte regulering* af handelen med udenforstående, bevarer medlemslandene en vis selvstændighed under overgangsperioden, men herefter skal handelspolitikken samordnes.

9. *Indadtil* afvikles *toldsatserne* således: Et år efter Rom-traktatens ikrafttræden nedsætter medlemslandene deres indbyrdes toldsatser til 90 pct. af de pr. 1. januar 1957 anvendte, de såkaldte basistoldsatser. Dernæst gennemføres i løbet af første og anden etape toldnedsættelser med 1 års mellemrum. Hver af disse skal, hvis den indbyrdes samhandels størrelse og sammensætning er som i 1956, formindske hver enkelt medlemsstats toldindkomst af en sådan samhandel med mindst 10 pct. af 1956-indkomsten. For varer der er belagt med mere end 30 pct. told, skal hver nedsættelse udgøre mindst 10 pct. af basistoldsatsen; for andre varer mindst 5 pct. Medlemsstaterne skal endvidere stræbe efter at nedsætte toldsatserne for de enkelte varer med mindst en fjerdedel inden udløbet af 1. etape og mindst halvdelen inden udløbet af 2. etape. Reglerne for toldafviklingen i 3. etape fastsættes efter senere forhandlinger mellem medlemslandene.

Inden udgangen af overgangsperioden skal medlemslandene indbyrdes afskaffe den *direkte regulering* af importen. Et år efter Rom-traktatens ikrafttræden skal medlemsstaterne erstatte deres bilaterale kontingenter overfor de øvrige medlemslande med globalkontingenter. Dette betyder, at intet land længere kan udstede importtilladelser, der udelukkende kan anvendes til køb i et bestemt andet medlemsland. I stedet skal det udstede importtilladelser, som efter frit valg kan anvendes til køb i et hvilket som helst andet medlemsland. Desuden bestemmes det, at globalkontingenterne skal forhøjes i forhold til summen af de bilaterale kontingenter med mindst 20 pct. ialt, og mindst 10 pct. for hver enkelt vare. Hvert år herefter skal der ske tilsvarende forhøjelser af globalkontingenterne, dog skal den femte forhøjelse først finde sted et år efter påbegyndelsen af anden etape.

10. *Landbruget* indtager en særstilling i Fællesskabet. Told og importregulering imellem medlemslandene skal ganske vist afvikles for landbrugsvarerne efter samme regler som for industrivarer, men der sigtes efter overgangsperiodens udløb mod *et reguleret marked,* hvor der for andre varer tilstræbes et frit. Denne målsætning skyldes dels de meget store for-

skelle imellem landbruget i medlemsstaterne, dels de beskyttede landbrugs stærke politiske stilling i Frankrig, Italien og Vesttyskland.

Reguleringen af markedet skal for visse varer tage form af fælles konkurrenceregler. For andre varer skal de nationale markedsorganisationer samordnes, og i nogle tilfælde skal der oprettes en europæisk markedsorganisation. Når Rom-traktaten er trådt i kraft, indkaldes medlemsstaterne til en *landbrugskonference*, der skal samstille deres landbrugspolitik og opstille skøn over den fremtidige produktions- og forbrugsudvikling. På grundlag af landbrugskonferencens resultater, skal der senest to år efter Rom-traktatens ikrafttræden fremsættes forslag om hvilken form, markedsreguleringen skal antage for de enkelte varer.

11. I overgangsperioden kan medlemsstaterne for landbrugsvarernes vedkommende imødegå afskaffelsen af told og importrestriktioner gennem et system af *minimalpriser*. Falder hjemmemarkedsprisen for en vare under minimalprisen, kan importen midlertidig standses eller begrænses, med mindre den finder sted til en pris, som er højere end minimalprisen. Hvert land fastsætter selv sine minimalpriser. Det skal forud underrette de øvrige medlemslande, men før 3. etape kan Fællesskabet ikke ændre en af et land fastsat minimalpris. Ved overgangsperiodens udløb skal det afgøres, hvorvidt og på hvilke vilkår medlemsstaterne fortsat kan anvende minimalprissystemet.

Indtil der er skabt en europæisk markedsregulering for en landbrugsvare, skal der indgås *langtidskontrakter* imellem Fællesskabets eksportlande, og de importlande, som garanterer indenlandske producenter af vedkommende vare afsætning af deres produktion. Langtidskontrakternes mængder skal bestemmes på grundlag af samhandelens gennemsnitlige omfang de sidste 3 år før Rom-traktatens ikrafttræden. Priserne skal gradvis tilnærmes de priser, som importlandets egne producenter opnår.

Langtidskontrakterne er en indrømmelse til Frankrig, som på denne måde kan sælge korn til priser over verdensmarkedets. Holland, der baserer en stor eksportproduktion af forædlede landbrugsvarer på importeret korn, har dog fået gennemført, at ingen langtidskontrakt kan hindre køb på verdensmarkedet af råvarer til eksportproduktion bestemt for lande udenfor Fællesskabet, med mindre Fællesskabets myndigheder dækker meromkostningerne.

12. *Transportområdet* er som landbrugsområdet underkastet særbestemmelser. Heller ikke her tilstræber man et frit, men et reguleret marked.

13. Når et medlemsland kommer i *betalingsbalancevanskeligheder*, undersøges dets økonomiske situation af Fællesskabet, som retter henstil-

linger om, hvad landet bør gøre for at imødegå sine vanskeligheder. Fællesskabet kan endvidere beslutte, at andre lande skal yde et kriseramt land bistand, ligesom det kan tillade det pågældende land at træffe beskyttelsesforanstaltninger af en nærmere angiven art. Skulle en krise opstå pludseligt, kan vedkommende medlemsstat omgående iværksætte beskyttelsesforanstaltninger. Det skal dog straks underrette Fællesskabet, som i givet fald kan ændre eller ophæve de trufne forholdsregler.

I overgangsperioden kan en medlemsstat i tilfælde af vedvarende alvorlige vanskeligheder for en *betydelig erhvervsgren* eller en *større landsdel* opnå tilladelse til at gennemføre beskyttelsesforanstaltninger efter retningslinier, der fastsættes af Fællesskabet.

14. I løbet af overgangsperioden skal der gennemføres et *fælles arbejdsmarked.*

For at muliggøre *arbejdskraftens frie bevægelighed* skal enhver, i nationaliteten begrundet, forskelsbehandling af medlemsstaternes arbejdere afskaffes for så vidt angår beskæftigelse, aflønning og øvrige arbejdsvilkår. Dette gælder dog ikke for ansættelse i den offentlige administration. Der skal endvidere gennemføres foranstaltninger for socialt at sikre de ind- og udvandrede arbejdere. Bestemmelserne om arbejdskraftens frie bevægelighed er en indrømmelse til Italien, som har et stort uløst beskæftigelsesproblem. Den nærmere udformning af reglerne er imidlertid – som mange andre problemer med politisk sprængstof – udskudt til løsning i Fællesskabets institutioner.

Efter fransk ønske bestemmer Rom-traktaten, at medlemsstaternes socialpolitik skal samordnes. Specielt pålægges det dem i løbet af 1. etape at gennemføre det franske system med *lige løn for mænd og kvinder* for samme arbejde og *40-timers arbejdsuge* i den forstand, at der ydes overtidsbetaling for hver ugentlig arbejdstime ud over den 40.nde. Gennemføres 40-timers ugen ikke, kan Frankrig under visse betingelser træffe beskyttelsesforanstaltninger for de industrier, der berøres heraf. Frankrig vil muligvis også kunne hindre overgangen til 2. etape.

For at fremme arbejdskraftens faglige og geografiske bevægelighed oprettes *Den europæiske sociale Fond.* Fonden skal i overgangs perioden godtgøre medlemsstaterne halvdelen af de udgifter, de afholder til at sikre ledigblevne arbejdere produktiv genbeskæftigelse ved faglig omskoling eller flytning, samt halvdelen af den hjælp, der ydes arbejdere, hvis beskæftigelse midlertidigt er helt eller delvis ophørte som følge af virksomhedens omstilling til anden produktion. Fondens midler tilvejebringes ved årlige bevillinger over Fællesskabets budget. Ved overgangsperiodens udløb skal det bestemmes, om fonden skal ophæves eller fortsætte, evt. på nye vilkår.

Ved siden af bestemmelserne om arbejdskraftens frie bevægelighed m. v.

er der bestemmelser, hvorefter det overdrages Fællesskabets institutioner at gennemføre *fri ret til erhvervsudøvelse* og til at præstere *tjenesteydelser* for alle medlemsstaters borgere indenfor hele Fællesskabets område.

15. Det fælles varemarked og det fælles arbejdsmarked skal følges op af et *fælles kapitalmarked.*

I løbet af overgangsperioden skal medlemsstaterne for kapitalbevægelserne fjerne alle restriktioner, som hindrer, at fællesmarkedet fungerer tilfredsstillende. Renter og udbytter m. v. i forbindelse med kapitalbevægelser mellem medlemslandene skal frigøres senest ved udløbet af 1. etape. Lån, der direkte eller indirekte skal finansiere en offentlig myndighed, kan dog kun optages i en anden medlemsstat med dennes samtykke.

For at lette overgangen til fællesmarkedet og for at fremme Fællesskabets økonomiske udvikling oprettes *Den europæiske Investeringsbank.* Banken skal ved lån- og garantigivning muliggøre investeringsprojekter, der ikke fuldt ud kan finansieres på anden måde. Traktaten nævner specielt projekter, som skal ophjælpe mindre udviklede områder; projekter til modernisering og omstilling af virksomheder foranlediget af fællesmarkedets dannelse, samt projekter af interesse for flere medlemsstater. Bankens finansieringsbistand kan kun undtagelsesvis ydes projekter uden for medlemsstaternes europæiske områder.

Bankens udlån baseres dels på dens egenkapital dels på låntagning. Bankens grundkapital er 1 milliard dollars, som indbetales af medlemsstaterne, således at Tyskland og Frankrig hver yder 300 mill. $, Italien 240 mill. $, Belgien 86,5 mill. $, Holland 71,5 mill. $ og Luxembourg 2 mill. $. En fjerdedel af grundkapitalen indbetales, medens resten får karakter af garantikapital. Banken kan optage lån på såvel de internationale kapitalmarkeder som på medlemslandenes. Den enkelte medlemsstat kan dog nægte banken adgang til sit kapitalmarked, hvis der kan befrygtes alvorlige vanskeligheder som følge heraf. Bankens bestyrelse kan med særligt flertal pålægge medlemsstaterne at yde banken lån. Sådanne tvanglån kan andrage 100 mill. $ årligt og 400 mill. $ ialt. De fordeles på medlemsstaterne i samme forhold som bankens grundkapital.

Bankens oprettelse er en tysk indrømmelse til Frankrig og Italien, som mangler kapital til at finansiere udviklingen af deres tilbagestående områder. Det har været antydet, at et net af underhåndsaftaler skulle indebære, at Vesttyskland gennem banken blev nettolångiver til Frankrig og Italien, medens Benelux-landene havde sikret sig tilsagn om lån fra banken til i hvert fald samme beløb, som de indskyder.

16. Medlemsstaternes *økonomiske politik* skal samordnes. Dette indebærer, at medlemsstaterne løbende skal rådføre sig med Fællesskabets in-

stitutioner, som i visse tilfælde kan udstede direktiver, medlemslandene skal følge. Der findes særlige regler for konjunkturpolitiken, betalingsbalancepolitiken og handelspolitiken. Endvidere indeholder Rom-traktaten bestemmelser, som skal bringe *medlemsstaternes lovgivning* i samklang, herunder specielt trust- og monopollovgivningen.

17. Medlemsstaternes *oversøiske områder* knyttes til Fællesskabet på særlige vilkår. Medlemsstaterne skal afvikle deres *told* overfor de oversøiske områder efter Fællesskabets almindelige regler, hvorimod de oversøiske områder blot skal yde alle medlemsstater samme behandling som moderstaten. *Importreguleringen* skal de første 5 år afvikles efter Fællesskabets regler, hvorefter der skal optages nye forhandlinger. Medlemsstaterne yder gennem *Udviklingsfonden for de oversøiske Lande og Territorier* bidrag til disse områder for en 5-års periode, hvorfor det må antages, at den fortsatte afvikling af importreguleringen her vil blive gjort betinget af en ny økonomisk bistand til de oversøiske områder.

Udviklingsfonden er et resultat af de franske krav om kontant vederlag for at gå ind i fællesskabet. De honoreredes her med godt 300 mill. $, men forholdet tilsløres noget ved, at også Italien, Holland og Belgien skal have tilskud fra fonden jfr. tabel 1.

Tabel 1. *Udviklingsfonden*

	Bidrag Mill. $	Tilskud Mill. $	Nettobidrag Mill. $
Frankrig	200	511.25	÷311.25
Tyskland	200	0	200
Belgien	70	30	40
Holland	70	35	35
Italien	40	5	35
Luxemborg	1.25	0	1.25

18. Fællesskabets betydeligste *institutioner* er rådet, kommissionen, forsamlingen og domstolen.

Rådet er Fællesskabets øverste myndighed. Det består af en ansvarlig minister fra hver medlemsstat. Det træffer beslutninger vedrørende Fællesskabets gennemførelse og opretholdelse, og det varetager samordningen af den økonomiske politik.

Kommissionen er Fællesskabets administrative organ. Den består af 9 medlemmer, der udpeges af regeringerne i fællesskab. Kommissionen skal uden nationale hensyn varetage Fællesskabets interesser og overvåge traktatens gennemførelse. Intet kommissionsmedlem må søge eller modtage instruktioner fra nogen regering.

Forsamlingen består af 142 medlemmer udpeget af medlemsstaternes parlamenter således, at Tyskland, Frankrig og Italien hver udpeger 36, Holland og Belgien hver 14 og Luxembourg 6. Forsamlingen har meget begrænsede beføjelser, men kan gennem et mistillidsvotum til kommissionen gennemtvinge dennes afgang.

Domstolen består af 7 dommere udpeget af medlemsstaterne i fællesskab. Den er – som forsamlingen – fælles for Fællesskabet og Det europæiske kul- og stålfællesskab.

19. Om alt går som planlagt, træder Rom-traktaten i kraft pr. 1. januar 1958. Fællesskabets videre skæbne er herefter på afgørende vis bestemt af to forhold: Den internationale økonomiske udvikling og Frankrigs evne til at holde orden i sin økonomi.

Kan der opretholdes en stadig fremgang i verdensøkonomien, vil Fællesskabets gradvise oprettelse ikke støde på alvorlige vanskeligheder. Omstillingen af medlemslandenes økonomi kan da gennemføres ved, at hele tilgangen af arbejdskraft og kapital søger hen til områder med udvidelsesmuligheder, og uden at eksisterende interesser gås for nær. Hvis den nuværende stilstand i verdensøkonomien vedvarer eller følges af en nedgangsperiode, bliver modstanden mod omstillingerne sikkert så stor, at Fællesskabet sprænges.

Lykkes det stadig ikke Frankrig at skabe orden i sin økonomi, vil Fællesskabet dårligt kunne virke, og det vil formentlig aldrig komme over 1. etape.

Alt i alt er udsigterne for Fællesskabet således ikke lyse.

DET EUROPÆISKE FRIHANDELSOMRÅDE

20. På engelsk initiativ nedsatte OEEC i efteråret 1956 et arbejdsudvalg, der skulle undersøge mulighederne for at skabe et vesteuropæisk frihandelsområde i tilknytning til Det europæiske økonomiske Fælleskab. Udvalgets rapport, som forelå i januar 1957, fastslår, at det rent teknisk er muligt at bringe et sådant frihandelsområde i stand. Samtidig peger udvalget på en række betydningsfulde problemer, som kræver principbeslutning af OEEC's ministerråd, før rammerne klart kan afgrænses for de nærmere forhandlinger om frihandelsområdet. Efter OEEC's ministermøde i februar 1957 nedsattes tre nye arbejdsudvalg for yderligere at klarlægge problemstillingen og interessemodsætningerne. Det ene udvalg skulle behandle de almindelige problemer omkring frihandelsområdets virkemåde, det andet fik til opgave at belyse landbrugsvarernes stilling, medens det tredje skulle overveje de økonomisk tilbagestående landes særlige proble-

mer. Udvalgenes arbejde skulle ledes og samordnes af den britiske finansminister *Peter Thorneycroft*. Udvalgsrapporterne forelå i juli 1957, og det var herefter klart, at forhandlingernes videreførelse krævede nye politiske beslutninger. Embedsmændene kunne ikke komme længere.

21. Efter drøftelserne i udvalget for de *almindelige spørgsmål* og direkte forhandlinger mellem de interesserede lande opnåedes der stort set enighed om, at Rom-traktatens regler i hovedsagen kan anvendes indenfor frihandelsområdet f. s. v. angår afskaffelse af *told* og *direkte indgreb* i medlemslandenes indbyrdes samhandel, undtagelsesstilling til *lande i betalingsbalancevanskeligheder*, fælles retningslinier i *trust- og monopolkontrollen* og visse foranstaltninger til *regulering af konkurrencen* medlemslandene imellem. Derimod opstod der betydelige meningsforskelle på andre områder.

22. Der nåedes således ikke enighed om, *hvilke varer frihandelsområdet bør omfatte*. Ifølge sagens natur må frihandelsområdet begrænses til varer, som har deres oprindelse i medlemslandene. Kunne alle varer handles toldfrit indenfor området, blev importen udefra i stort omfang ført igennem de medlemslande, som for hver enkelt vare har de laveste toldsatser. De normale handelskanaler ville sprænges og de høje toldsatser miste deres betydning. For at hindre »gennemtræk« betinges toldfriheden derfor af, at importøren ved et oprindelsesbevis kan godtgøre, at de pågældende varer har deres oprindelse indenfor frihandelsområdet. Herom er alle enige, men uenigheden opstår, når det nærmere skal bestemmes, hvilke krav, der må stilles, for at en vare kan siges at have sin oprindelse indenfor området.

England, Benelux-landene og de skandinaviske lande har ønsket en smidig ordning med ret beskedne krav til varernes oprindelse. Dette standpunkt må ses på baggrund af disse landes betydelige interesse i, at frihandelsområdet får en vid udstrækning. De har – bortset fra England – ret lave toldsatser, og deres eksportproduktion er i stort omfang baseret på importerede råstoffer og halvfabrikata.

Frankrig og Italien har omvendt forlangt meget strenge regler gennemført. Disse to lande har forholdsvis høje toldsatser, og deres interesse for frihandelsområdet er i det hele taget ikke stor, jfr. pkt. 28. Frankrig har endog søgt at forflygtige frihandelsområdets idé ved at kræve udligning af deltagerlandenes ydre toldsatser. Hvis ikke dette kan gennemføres, forbeholder Frankrig sig ret til at pålægge importen fra frihandelsområdet udligningsafgifter, som skal opveje de konkurrencefordele, andre deltagerlandes erhvervsliv har i kraft af lavere toldsatser for råvarer og halvfabrikata.

23. Uenigheden under forhandlingerne iøvrigt skyldes først og fremmest en forskellig målsætning. England ser alene frihandelsområdet som et middel til at frigøre udenrigshandelen, og mener det økonomiske samarbejde imellem deltagerlandene bør begrænses til, hvad der er nødvendigt for at opretholde de frie varebevægelser. De seks lande betragter derimod frihandelsområdet som et første skridt på vejen imod en økonomisk og politisk union omfattende hele Vesteuropa. De ønsker udenrigshandelens frigørelse fulgt op af et snævert økonomisk samarbejde, og de er villige til at overdrage dele af deres selvbestemmelsesret til overstatslige organer, hvad England ikke er.

England har afvist et italiensk ønske om *fri bevægelighed for arbejdskraften*. Det har endvidere modsat sig de franske krav om *lige løn* for mænd og kvinder samt *40-timers arbejdsugen*, og England vil ikke forpligte sig til at indrette sin *lovgivning* efter lovgivningen i de andre deltagerlande, hverken på det socialpolitiske eller på andre områder.

England er heller ikke villig til at deltage i et *finansielt samarbejde*. Det har således bestemt afvist tanken om en social fond og en investeringsbank for frihandelsområdet.

Endelig skal det nævnes, at England ikke finder det påkrævet at oprette særlige *institutioner* for frihandelsområdet, hvis opgaver, det mener, må kunne varetages af OEEC's nuværende institutioner. Afgørelserne her træffes som bekendt efter eenstemmighedsprincipet. De seks lande ønsker derimod nye og stærkere institutioner, der kan træffe flertalsafgørelser og ikke er bundet af enkeltstaters interesser.

24. De *oversøiske områders* stilling er endnu uafklaret, men det forlyder, at England og Frankrig er nået til enighed om, at alle oversøiske områder – både Englands og de andres – skal holdes helt udenfor frihandelsområdet. Englands standpunkt skal først og fremmest være begrundet af ønsket om at holde sammen på Commonwealth. Visse Commonwealth-lande er interesserede i en tilslutning til frihandelsområdet, andre er det afgjort ikke. Resultatet kunne derfor let blive en opdeling af Commonwealth i deltagere og ikke-deltagere i frihandelsområdet. Videre ville Commonwealths tilslutning gøre en ende på engelske varers toldbegunstigelse i Commonwealth og Commonwealth-varers i England.

Frankrigs standpunkt kan forklares af et ønske om, at bevare Romtraktatens system af gensidige begunstigelser imellem de seks lande og deres oversøiske områder upåvirket af frihandelsområdet.

25. Skønt England fastholdt sit krav om, at *landbrugsvarer* skal udelukkes fra frihandelsområdet, optog arbejdsudvalget for landbrugsspørgsmål på dansk foranledning en debat om Rom-traktatens landbrugsordning

og mulighederne for at overføre den på frihandelsområdet. De engelske udvalgsmedlemmer forholdt sig i starten passivt, men da det hen på foråret blev klart, at England måtte give sig, hvis der overhovedet skulle skabes et frihandelsområde, gik de aktivt ind i debatten.

Der synes at være almindelig tilslutning til, at *told* og *direkte regulering* afvikles. England har imidlertid taget forbehold for varer, der omfattes af Commonwealth-toldbegunstigelserne. Der er ligeledes enighed om, at deltagerlandene, når told og direkte regulering bortfalder, skal have adgang til at beskytte deres landbrug på anden vis. Man har i denne forbindelse drøftet minimalprissystemer og langtidskontrakter.

Arbejdsudvalget finder at *minimalprissystemer* skal kunne anvendes både, som det tænkes indenfor Fællesskabet, og som det sker i England, hvor staten betaler producenterne forskellen imellem markedsprisen og en garanteret mindstepris. Udvalget har ikke kunnet skabe enighed om, hvilken adgang frihandelsområdets institutioner skal have til at ændre en af en deltagerstat fastsat minimalpris.

Frankrig har ønsket gennemført *langtidsaftaler* indenfor frihandelsområdet, men har mødt stærk modstand, bl. a. fra England.

England har endvidere kraftigt modsat sig en *samordning af landbrugspolitiken,* som begrænser deltagerlandenes selvbestemmelsesret.

26. Arbejdsudvalget for de *økonomisk tilbagestående OEEC-lande* erkender i sin rapport, at Grækenland og Tyrkiet, Portugal, Irland og Island kun kan tiltræde frihandelsområdet på særlige vilkår. Selv foreslår disse lande, at de får adgang til at bevare beskyttelsen af deres hjemmemarkeder, samtidig med at de øvrige frihandelsområdelande nedbryder skrankerne for de underudvikledes varer. Desuden ønsker de skabt en økonomisk udviklingsfond indenfor frihandelsområdet.

På disse betingelser ønsker England ikke de 5 underudviklede lande med i frihandelsområdet. Andre – herunder Danmark – har stillet sig mere imødekommende.

27. I de sidste dage af september 1957 foreslog den engelske finansminister, Peter Thorneycroft, oprettelsen af et *engelsk-canadisk frihandelsområde*. Hensigten hermed var formentlig at lægge pres på de seks lande inden OEEC's ministermøde midt i måneden. På dette møde var det meningen at træffe de fornødne politiske beslutninger, som kunne bringe arbejdet videre, efter embedsmændene var kørt fast. Den canadiske regering nærede imidlertid intet ønske om et sådant frihandelsområde, og Thorneycrofts aktion var både dårligt forberedt og ubehændigt udført. Virkningen blev alene et fald i Englands anseelse.

OEEC's ministermøde den 16.–17. oktober 1957 bragte ikke den til-

stræbte afklaring. England måtte for at bringe forhandlingerne videre anerkende, at der skulle tilvejebringes en landbrugsordning indenfor frihandelsområdet, men herudover skete der intet af betydning. Der nedsattes derfor et særligt ministerudvalg under ledelse af den britiske kabinetsminister *Maudling*. Dette udvalg skal forberede og delvis træffe de politiske afgørelser, som alene kan bringe arbejdet videre. Udvalget har holdt et temmelig resultatløst møde midt i november 1957, og det træder atter sammen sidst på måneden.

28. Det er endnu uvist, om der kan oprettes et vesteuropæisk frihandelsområde. Parterne står stadig meget langt fra hinanden. *Englands* politik har hidtil været lagt an på, at engelsk tilknytning til fastlandet var en sådan politisk gevinst for De Seks, at England kunne opnå de vilkår, det ønskede. Udviklingen har vist noget andet.

Blandt De Seks går kun *Tyskland* helt og fuldt ind for Frihandelsområdet. Efter tyskernes mening vil Frihandelsområdet ikke alene åbne nye markeder for det tyske erhvervsliv. Det vil tillige skaffe Tyskland den førerstilling i Europa, som landet altid har tilstræbt. Nu skal den tyske industri i en fredelig økonomisk kappestrid skabe, hvad hverken Kejser Wilhelm eller Adolf Hitler evnede militært.

Beneluxlandene støtter også tanken om Frihandelsområdet. De føler sig i klemme mellem Tyskland og Frankrig indenfor Det europæiske økonomiske Fællesskab og har behov for politisk støtte udefra. På den anden side er det svært for Holland at affinde sig med, at landbrugsvarerne udelukkes, og de tre landes industrier nærer uvilje imod at give industrierne udenfor Fællesskabet de konkurrencemæssige fordele, som Frihandelsområdet indebærer.

Italien og *Frankrig* er alt i alt modstandere af Frihandelsområdet. De finder det urimeligt, at forskellene i produktionsvilkår ikke skal udlignes gennem samordning af socialpolitiken, og de modsætter sig, at udenlandske industrier i kraft af lavere toldsatser får billigere adgang til råvarer og halvfabrikata. På baggrund af den betydelige franske korneksport og den væsentlige italienske frugteksport, kan disse to lande heller ikke anerkende, at landbrugsvarerne holdes udenfor. Endvidere er Frankrig og Italien bange for, at de amerikansk ejede virksomheder, som må forventes oprettet indenfor de europæiske toldmure, bliver anlagt i England, hvis Frihandelsområdet dannes i den hensigt at opnå en særbehandling indenfor både frihandelsområdet og Commonwealth. Mere specielt finder Italien det uheldigt, at arbejdskraften næppe opnår fri bevægelighed indenfor Frihandelsområdet. Endelig frygter Frankrig, at det bliver sværere at opnå konkurrencebegrænsende aftaler med den engelske industri, end det har været med den tyske.

På denne baggrund må det antages, at England kommer til at gå den længste vej, hvis parterne skal mødes. Den britiske industris interesse for Frihandelsområdet er imidlertid så stærk, at England formentlig betræder denne vej, med mindre den internationale konjunkturudvikling slår alle markedsplaner i stykker.

DET NORDISKE FÆLLESMARKED

29. Det nordiske økonomiske samarbejde skal som Det europæiske økonomiske Fællesskab bygges op omkring en toldunion, men det nordiske samarbejde bliver ikke så vidtgående som samarbejdet mellem De Seks. Fællesmarkedet skal kun omfatte 80 pct. af samhandelen, og der skal ikke dannes overstatslige organer. Til gengæld er den nordiske plan langt bedre gennemarbejdet end Rom-traktaten. Medens De Seks har udskudt en række konfliktfyldte spørgsmål til afgørelse af Fællesskabets institutioner, har de nordiske lande under forhandlingerne om samarbejdsplanen fået afgjort deres stridsspørgsmål. Hertil kommer, at det nordiske fællesmarked kan iværksættes, så snart det vedtages. Overgangsordninger findes kun for få varer, de er klart udformet, og de er af meget kortere varighed end Det europæiske Fællesskabs. Disse forskelle imellem den nordiske plan og Romtraktaten skyldes dels, at de nordiske landes økonomier har et helt andet enhedspræg end de seks landes, dels at Rom-traktaten er et stykke hastværksarbejde, medens den nordiske plan er resultatet af mange års indgående forhandlinger og undersøgelser.

30. *Udadtil* skal de nordiske lande straks iværksætte en *fælles toldtarif* baseret på værditold og opbygget efter moderne toldtekniske principper. Råvarer bliver gennemgående toldfri, halvfabrikata må svare 3–9 pct. og færdigvarer 8–12 pct. Højeste toldsats er 17 pct. (Radioapparater). Internationalt bedømt er den fællesnordiske toldtarif således ret lav, men den er lidt højere end den nugældende danske, som er Nordens laveste. Den *direkte regulering* af udenrigshandelen skal med tiden afvikles, men indtil dette sker, skal de nordiske lande rådføre sig med hinanden for gradvis at samordne handelspolitikken overfor udenforstående lande.

Indadtil skal *told og direkte regulering* af samhandelen straks bortfalde.

31. For visse varer – dækkende ca. 8 pct. af den nordiske samhandel – er der skabt *overgangsordninger*, både i forholdet udadtil og i medlemslandenes indbyrdes handel. Overgangsperioderne er gennemgående højst 5 år, i nogle tilfælde dog op til 10 år. For hver enkelt vare angiver planen på forhånd overgangsordningens længde og vilkår, så erhvervslivet ved, hvad det har at rette sig efter.

Planen indrømmer *undtagelsesstilling* for lande i *betalingsbalancevanskeligheder*, ligesom den tager et særligt hensyn til *Finland*. Derimod gives der ikke forhåndstilsagn om undtagelsesstilling for enkelte industrier, som rammes hårdt af nordisk konkurrence. Hensynet til sådanne brancher tilgodeses gennem overgangsordningerne, og tilsagn om yderligere hensyntagen vil ifølge samarbejdsudvalgets 1957-rapport skabe uklarhed om vilkårene fremover og hæmme fællesmarkedets udvikling.

32. Da der allerede nu er tilvejebragt et *fælles arbejdsmarked* i Norden, og da et nordisk lands statsborgere, som opholder sig i et andet nordisk land, dækkes af opholdsstatens *sociale sikring*, har samarbejdsudvalget ikke behøvet at beskæftige sig med disse problemer.

Det fælles varemarked skal følges op af et *produktionssamarbejde*. På jern- og stålområdet har samarbejdsudvalget og repræsentanter for industrierne udarbejdet forslag til en nordisk samarbejdsorganisation. Der er videre peget på muligheder for samvirke inden for bilproduktionen og på elkraftområdet.

Der er desuden planlagt et udvidet samarbejde om *forskning og uddannelse*.

Den nordiske plan omfatter et *finansielt og valutamæssigt samarbejde*. Det erkendes, at der ikke kan skabes et fælles kapitalmarked, sålænge de nordiske landes økonomiske politik er væsensforskellig, men der foreslås en gradvis frigivelse af *kapitalbevægelserne*. I første række skal direkte investeringer, som har gunstige virkninger for fællesmarkedet, og normal kreditgivning i den internordiske handel så vidt muligt frigøres. Endelig tænkes iværksat et nærmere samarbejde imellem *centralbankerne*.

33. Det må forventes, at fællesmarkedet forøger de nordiske landes investeringsbehov. Dels muliggøres produktion under stordriftsformer som ikke var rentable på de mindre, nationale markeder. Dels tvinges bestående virksomheder til at specialisere produktionen som led i en nordisk arbejdsdeling, hvis de fortsat skal hævde sig. For at imødekomme denne tilvækst i investeringsbehovet dannes *Den nordiske Investeringsbank*. Banken skal optage lån på de internationale kapitalmarkeder og stille de således tilvejebragte midler til rådighed for investeringer, som kan styrke Nordens økonomi. Bankens finansieringsbistand ydes i samarbejde med private pengeinstituter og kun i det omfang, der ikke på anden vis kan tilvejebringes tilstrækkelige midler på rimelige vilkår.

Bankens internationale kreditværdighed baseres på en grundkapital. Grundkapitalen andrager mindst 300 mill. dollars, hvoraf den svenske stat tegner 120 mill. dollars og den danske, den finske og den norske stat hver 60 mill. dollars. Et yderligere beløb kan tegnes af private nordiske penge-

instituter og andre nordiske erhvervsforetagender. Af staternes bidrag til grundkapitalen indbetales en tredjedel, 100 mill. dollars, medens resten får karakter af garantikapital. 25 mill. dollars indbetales i U.S. dollars straks ved bankens oprettelse af de fire regeringer i forholdet 2 : 1 : 1 : 1. Sveriges andel, 10 mill. dollars, repræsenterer det beløb, de øvrige nordiske lande indtil udgangen af 1959 har svaret i afdrag på deres efterkrigsgæld til Sverige. De sidste 75 mill. dollars indbetales af Sverige i takt med de følgende gældsafdrag. Under forudsætning af, at Danmark og Norge, men ikke Finland, fordobler deres afdrag i årene 1960–63 tilføres banken omkring 5 mill. dollars årligt indtil den indbetalte kapital er vokset til 100 mill. dollars. Sammensætningen af bankens grundkapital bliver herefter følgende:

Tabel 2. *Den nordiske Investeringsbanks grundkapital.*

Millioner dollars	Indbetalt ved starten	Indbetalt efterhånden	Garanti kapital	Grundkapital
Staternes bidrag:				
Sverige	10	75	35	120
Norge	5	0	55	60
Finland	5	0	55	60
Danmark	5	0	55	60
Ialt	25	75	200	300
Private bidrag	?	0	0	?
Samlet grundkapital	25+?	75	200	300+?

Ledelsen af Den nordiske Investeringsbank er lagt i hænderne på en bestyrelse, hvori de private banker er repræsenterede. Afstemningsreglerne er udformet således, at to lande ikke alene kan gennemføre en beslutning, medens eet lands udeblivelse ikke kan hindre bestyrelsens beslutningsdygtighed.

34. Den nordiske Investeringsbank er den svenske regerings svar på Norges krav om svensk betaling for fællesmarkedet, der i første omgang er til særlig fordel for Sverige, og planerne om banken har afgørende påvirket den norske regerings stilling til det nordiske samarbejde. Gennem banken håber Norge at kunne tilføre sit erhvervsliv betydelige midler hentet fra de internationale kapitalmarkeder på Sveriges gode navn. Også Danmark kan håbe på kapitaltilførsel gennem banken. Sammenkædningen af indbetalingerne til banken og afdragene på efterkrigsgælden er et finanspolitisk kunstgreb, som gør det lettere for den svenske offentlighed at godtage Sveriges store bidrag.

35. Samarbejdsudvalgets rapport påviser betydelige forskelle i lønniveau, renteniveau, beskatning og energipriser de nordiske lande imellem. Det erkendes imidlertid, at disse forskelle i det store og hele holder hinanden i skak, og at denne ligevægt ikke forstyrres nævneværdigt af fællesmarkedets dannelse. Udvalget finder derfor ikke noget påtrængende behov for at *samordne den økonomiske politik* i de nordiske lande. På noget længere sigt kan det være hensigtsmæssigt at give medlemslandenes erhvervsliv samme konkurrencevilkår, men udvalget synes sig bevidst, at så længe der ikke tilstræbes en økonomisk og politisk union, må der være et vist spillerum for det enkelte lands økonomiske politik.

I spørgsmålet om *trust- og monopolkontrol,* skal de nordiske lande holde sig i snæver kontakt med hinanden og hver for sig modvirke konkurrencebegrænsende aftaler, som har skadelige virkninger i andre nordiske lande.

Endelig opfordrer udvalget de nordiske lande til – som led i deres økonomiske samarbejde – nærmere at drøfte mulighederne for at svække virkningerne af internationale konjunktursvingninger gennem fælles foranstaltninger.

36. Udkastet til overenskomst om nordisk økonomisk samarbejde foreslår oprettet to særlige *organer:* Ministerrådet og embedsmandsrådet.

Ministerrådet, der er det øverste samarbejdsorgan, består af een minister fra hvert land. Det skal overvåge overenskomstens gennemførelse og indenfor dens rammer vedtage samarbejdsforanstaltninger. Ministerrådets virksomhed baseres på enstemmighedsreglen.

Embedsmandsrådet består af tre medlemmer fra hvert land. Det skal bistå ministerrådet i dets arbejde og kan på eget initiativ fremsætte forslag for ministerrådet til fremme af det økonomiske samarbejde.

37. Samarbejdsudvalgets rapport fik alt i alt en god presse, da den offentliggjordes i oktober 1957. Selv den norske opposition var mere afdæmpet i sin kritik end ventet, og efter regeringens nylige valgsejr, er der ikke længere alvorlig risiko for, at det nordiske samarbejde strander på norsk modstand.

Indtil videre står de nordiske planer i skygge af de vesteuropæiske. Så længe, det ikke vides, hvorvidt og på hvilke vilkår, der skabes et vesteuropæisk frihandelsområde, og før Danmark har bestemt, om det vil tilslutte sig Rom-traktaten eller ej, kan der ikke tages beslutning om oprettelse af et fælles nordisk marked. På denne baggrund besluttede Nordisk Råds økonomiske udvalg på et møde i Hindås først i november 1957 at udskyde tidspunktet for Nordisk Råds samling fra januar til oktober 1958.

Samtidig besluttedes det, at de 20 pct. af den nordiske samhandel, som

ikke omfattes af fællesmarkedet, burde undersøges af samarbejdsudvalget med henblik på at gøre fællesmarkedet fuldkomment. Udsigten til at fisk blev medtaget i fællesmarkedet fik medlemmer af den islandske delegation til at udtale interesse for Islands deltagelse i det videre arbejde.

DANMARKS STILLING

38. Efter forhandlingerne imellem den danske regering og Rom-traktatens lande står det klart, at Danmark – om ønsket – kan tiltræde Rom-traktaten som fuldt medlem. Danmark har således *mulighed for at vælge enhver af de tre planer* eller en kombination af dem. Det siger dog sig selv, at Danmark ikke både kan stå som medlem af Det europæiske økonomiske Fællesskab og Det fælles nordiske Marked. Et land kan ikke deltage i to toldunioner med forskellige toldsatser.

I den danske debat har der været almindelig enighed om, at *Danmark ikke kan holde sig uden for alle fællesmarkedsplaner.* Danmark har behov for større markeder. Industrien kan kun beskæftige de store årgange og den arbejdskraft, landbrugets mekanisering frigør, hvis der skabes muligheder for større eksport, og landbrugets produktionsevne kan kun udnyttes fuldt ud, hvis det får tilfredsstillende afsætningsmuligheder udenlands.

Derimod har der været en del uenighed om *tidspunktet* for Danmarks valg. Regeringen og en del af oppositionen har ønsket at vente til situationen omkring Frihandelsområdet er helt afklaret. Landbruget, som har en stærk kontant interesse i dansk tilslutning til Rom-traktaten, har på den anden side forlangt et snarligt dansk ja til De Seks. Til støtte herfor har landbruget fremhævet nødvendigheden af dansk deltagelse i Fællesskabets landbrugskonference, som var berammet til januar 1958. Efter konferencen er blevet udskudt eet år, har dette argument dog mistet sin slagkraft.

39. Det er stedvis blevet påpeget, at snart den ene, snart den anden fællesmarkedsplan vil få katastrofale virkninger for Danmark, økonomisk, politisk og kulturelt. Det skal ikke bestrides, at de politiske og kulturelle følger af Danmarks tilslutning til Rom-traktaten kan virke afskrækkende. Det må imidlertid siges ganske klart, at overgangsperioderne gennemgående er så lange og afviklingsreglerne så lempelige, at *ingen af planerne vil skabe alvorlige vanskeligheder for dansk økonomi,* hvis blot den internationale økonomiske udvikling gør stadige fremskridt. I tilfælde af stilstand eller økonomisk tilbageslag bliver omstillingerne ganske vist problemfyldte, men i så fald sættes fællesmarkederne formentlig ud af kraft. Det er i denne henseende lærerigt at betragte resultaterne af OEEC's liberali-

seringsbeslutninger. I 1950–51 og 1953–56 lykkedes det under en europæisk højkonjunktur at afvikle betydelige dele af den direkte importregulering uden alvorlige vanskeligheder. I den mellemliggende nedgangsperiode gik liberaliseringen derimod i stå, og på visse områder sattes den helt ud af kraft.

40. Da der nu synes enighed om, at Danmark bør tilsluttes mindst eet af fællesmarkederne, må valget træffes efter en undersøgelse af den danske udenrigshandels geografiske og varemæssige fordeling samt en gennemgang af forskellene imellem de enkelte planer, hvorved det bliver muligt at afdække de danske interesser i hver enkelt plan.

Tabel 3 viser den geografiske fordeling af Danmarks udenrigshandel samt den varemæssige fordeling af Danmarks eksport i 1949 og 1956.

Tabel 3. *Danmarks udenrigshandel.*

		Mill. kr.				Procent		
		Eksport			Import	Andel af total-eksport	Landbrugs-varers andel af eksport	Andel af total-import
		Landbrugs-varer[1]	Andre varer	I alt				
Nordisk Marked	1949.....	165	319	484	599	14	34	14
	1956.....	249	733	982	1270	13	25	14
Europæisk Fællesskab	1949.....	588	121	709	715	20	83	17
	1956.....	1678	584	2262	3215	30	74	36
Europæisk Frihandelsområde	1949.....	2387	439	2826	2650	79	84	63
	1956.....	4182	1500	5682	6820	75	74	76
Samtlige lande	1949.....	2827	733	3560	4192	100	79	100
	1956.....	5052	2506	7558	9014	100	67	100

[1] Kap. 1–24 i Bruxelles-nomenklaturen. Afgrænsningen af landbrugsvarerne er ikke den traditionelle danske, men Bruxelles-nomenklaturens kapitler 1–24, som bl.a. omfatter fisk, drikkevarer og visse industrielt forarbejdede landbrugsprodukter. Det var Bruxelles-nomenklaturens kapitler 1–24 England indtil oktober 1957 forlangte holdt helt uden for Frihandelsområdet. Bruxelles-nomenklaturens kap. 1–24 er heller ikke sammenfaldende med Fællesskabets definition af landbrugsvarer. Herved forstår De Seks alle jord- og husdyrprodukter og fisk samt varer, der fremkommer direkte heraf efter en første bearbejdning. Endelig må det bemærkes, at ikke alle varer i Bruxelles-nomenklaturens kapitler 1–24 holdes uden for 1957-planen om et nordisk marked.

Kilde: Beregninger foretaget af cand. polit. *Thorkil Hjortkjær* efter en omgruppering af den danske handelsstatistik.

Det fremgår af tabel 3, at omkring tre fjerdedele af den danske udenrigshandel foregår med lande tilknyttet planerne om Frihandelsområdet. Det ses videre, at Fællesskabets lande siden 1949 har spillet en stadig større rolle i Danmarks udenrigsomsætning. Denne vækst må ses på baggrund af de seks landes – specielt Tysklands – hurtige økonomiske ud-

vikling fra et lavt stade for produktion og forbrug. Det må anses for sandsynligt, at denne udvikling fortsætter, omend stigningstakten aftager. Tabellen viser dog, at der er langt igen, før Fællesskabet tegner sig for lige så stor en del af den danske eksport som de øvrige Frihandelsområdelande, og dette gælder både industrivarer og landbrugsvarer. Endelig viser tabel 3, hvor vigtigt det er for Danmark, at landbrugsvarerne kommer med i Frihandelsområdet. Disse varer repræsenterer tre fjerdedele af vor eksport dertil.

41. Udgangspunktet for de følgende betragtninger er, at *der skabes et frihandelsområde* efter de retningslinier, som er afstukket ovenfor. Det antages, at Danmark ikke kan stå udenfor dette, og problemet er så i første række, om Danmark tillige bør tilsluttes *Det europæiske økonomiske Fællesskab*.

Den mest iøjnefaldende forskel imellem Frihandelsområdet og toldunionen er *toldsatsernes* forskellighed. Tilsluttes Danmark alene Frihandelsområdet, kan det bevare sine lave toldsatser overfor udenforstående lande, hvorimod det som medlem af Fællesskabet må antage dettes høje satser. I praksis bliver forskellen dog ikke så stor, da tre fjerdedele af Danmarks import kommer fra Frihandelsområdets lande og derfor bliver toldfri, hvad enten Danmark vælger den ene eller den anden markedsform. Tilsluttes Danmark Fællesskabet vil det danske erhvervsliv undgå en stor del af besværet med *oprindelsesbeviser,* som forlanges indenfor Frihandelsområdet, men ikke indenfor toldunionen.

42. Af langt større betydning end toldproblemerne er det, at de seks lande tilsigter en *økonomisk og politisk union med overstatslige organer,* hvorimod Frihandelsområdet alene har til formål at frigøre udenrigshandelen.

Bliver Danmark medlem af Fællesskabet må det på en række områder overlade vigtige afgørelser til overnationale organer, hvorimod det som deltager i Frihandelsområdet bevarer sin fulde *selvbestemmelsesret*. Erfaringerne fra NATO og OEEC har imidlertid vist, at et formelt uforbindende samarbejde i vidt omfang kan påtvinge deltagerlandene forpligtelser, som de er imod. Spørgsmålet om opgivelse af selvbestemmelsesret bør derfor ikke tillægges alt for stor betydning ved valget imellem de to markedsformer. Derimod må det betragtes som væsentligt, at Danmarks hele *udenrigspolitiske orientering* ændres ved tilslutning til Fællesskabet. Danmark har hidtil fulgt England i internationale spørgsmål. Som medlem af Fællesskabet knyttes Danmark til Tyskland, Frankrig og Italien. Udenrigspolitisk får Danmarks valg tillige betydning for *Finlands* tilslutning til Vesten.

Rusland vil formentlig kun tillade Finlands deltagelse i Frihandelsområdet gennem Det fælles nordiske Marked, og vælger Danmark De Seks, bryder den nordiske plan sammen. *Indenrigspolitisk* må dansk medlemsskab i en økonomisk union, der ledes af borgerligt-katolsk styrede lande, styrke Det konservative Folkeparti og muligvis partiet Venstre, medens Socialdemokratiet og Det radikale Venstre formentlig svækkes. Dansk deltagelse i Frihandelsområdet vil næppe få indenrigspolitiske følger. *Kulturelt* bliver den tyske påvirkning sikkert kraftigere under Fællesskabet end indenfor Frihandelsområdet. Endvidere får den katolske kirke bedre arbejdsmuligheder, hvis Danmark tilsluttes Fællesskabet.

43. Efter ministermødet i Paris i oktober 1957 må det anses for givet, at Frihandelsområdet får en *landbrugsordning*, som tilstræber en udvidet samhandel med landbrugsvarer uden forskelsbehandling af deltagerlandene. Det danske landbrugs frygt for ringere behandling end Holland på Fællesskabets marked for landbrugsvarer savner herefter en del af sin begrundelse. Det kan dog stadig ikke udelukkes, at hollandske landbrugsvarer får en – omend beskeden – fortrinsstilling hos De Seks, hvis Danmark står udenfor Fællesskabet. Landbruget kræver derfor fortsat dansk tilslutning til Rom-traktaten og henviser i denne forbindelse de kommende års store afsætningsmuligheder for forædlede landbrugsvarer indenfor Fællesskabet. Nok så betydningsfuldt for landbruget er det imidlertid, at Fællesskabets landbrugsordning i det længere løb vil give dansk landbrug samme stilling som de beskyttede og statsunderstøttede landbrug i Tyskland, Frankrig og Italien. Danmarks tilslutning til Rom-traktaten skulle således forøge landbrugets indkomster betydeligt på forbrugernes og skatteydernes bekostning.

44. Udover rene forbruger- og skatteyderbetragtninger kan der anføres to væsentlige argumenter imod at imødekomme landbrugets krav. For det første kan Danmark erobre en del af de hollandske markeder udenfor De Seks, hvis den hollandske produktion i stigende grad finder afsætning indenfor Fællesskabet. For det andet forøges det danske landbrugs konkurrenceevne overfor det hollandske, hvis Danmark holder sig fri af De Seks. Romtraktatens gennemførelse må uundgåeligt forøge det hollandske omkostningsniveau, og produktivitetsudviklingen indenfor det hollandske landbrug hæmmes i det længere løb af Fællesskabets landbrugsordninger. Stigning i produktiviteten kræver ændring af tilvante arbejdssædvaner, og når det offentlige sikrer landbrugerne en passende indkomst, uanset de fortsat anvender forældede produktionsmetoder, mister de tilskyndelsen til at lægge arbejdssædvanerne om. Derfor er der ikke sket nævneværdige produktivitetsfremskridt i tysk, fransk og italiensk land-

brug i efterkrigstiden, og derfor vil Fællesskabet lamme produktivitetsudviklingen i medlemslandenes landbrug.

Frihandelsområdet, der blot skal sikre en udvidelse af handelen med landbrugsvarer uden forskelsbehandling af deltagerlandene, vil på en helt anden måde give dansk landbrug og landbrugseksport vækstmuligheder og tilmed på vilkår, som er gunstigere for forbrugere og skatteydere.

45. Tilsluttes Danmark Rom-traktaten, skal der inden udløbet af 1. etape gennemføres *lige løn* for mænd og kvinder for samme arbejde og *overtidsbetaling* for hver ugentlig arbejdstime udover den 40nde. Da faglærte mænd og kvinder allerede får lige løn, og da ufaglærte kvinder yderst sjældent udfører samme arbejde som mænd, vil ligelønsbestemmelsen ikke påvirke det danske omkostningsniveau nævneværdigt. Derimod vil bestemmelsen om overtidsbetaling forøge lønomkostningerne med godt 4 pct. Hvis de regelmæssige løntillæg ved overenskomstfornyelserne hvert andet år 2 gange gives i form af overtidsbetaling, kan denne bestemmelse heller ikke volde besvær. Derimod kan Rom-traktatens bestemmelser om *samordning af socialpolitiken* påføre erhvervslivet nogle produktionsomkostninger, som det kunne undgå, hvis Danmark blot deltog i Frihandelsområdet. De danske sociale ordninger finansieres hovedsagelig ad skattevejen, medens de tilsvarende ordninger hos De Seks i vidt omfang finansieres ved arbejdsgiverbidrag, og denne finansieringsform må antages at blive Fællesskabets. Til gengæld for den forøgelse af omkostningsniveauet, som på denne måde kan ventes påført Danmark, kan skatterne nedsættes.

46. Rom-traktatens regler om *fri bevægelighed for arbejdskraften* og oprettelse af *Den europæiske sociale Fond* indebærer bl. a., at Danmark ikke alene skal åbne sit arbejdsmarked for italienske o. a. arbejdere. Det skal tillige være med til at betale deres rejse herop. De danske fagforeninger har på denne baggrund udtrykt ængstelse for arbejdsløshed og nedadgående pres på lønningerne. Sprogvanskeligheder, boligmangel og ulyst til at forlade familie og venner vil dog sikkert begrænse tilstrømningen af udenlandsk arbejdskraft. Hertil kommer, at arbejdskraftens frie bevægelighed ikke nødvendigvis må medføre lønudligning imellem de forskellige geografiske områder. Der kan blot henvises til de betydelige lokale lønforskelle som findes her i landet og i et hvilket som helst europæisk land. Danmark bliver sikkert nettobidragyder til Den europæiske sociale Fond, men det kan så vidt skønnes ikke komme til at dreje sig om store beløb. Alt i alt bør man ikke tillægge spørgsmålene om arbejdskraftens frie bevægelighed og Den europæiske sociale Fond større betydning ved Danmarks valg.

47. Der har fra forskellig side været udtrykt ængstelse for, at Romtraktatens bestemmelser om et fælles frit *kapitalmarked* førte til, at danske virksomheder kom på tyske og franske hænder. De seneste forslag fra OEEC om liberalisering af direkte investeringer tyder imidlertid på, at noget lignende kan ske i Frihandelsområdet, så heller ikke dette punkt bør tillægges vægt.

Danmarks bidrag til *Den europæiske Investeringsbank* må ventes sat til 40–50 mill. $, hvortil kommer evt. tvangslån på maksimalt 20 mill. $. Da banken efter alt at dømme hovedsagelig skal finansiere udviklingsprojekter i tilbagestående franske og italienske områder, må Danmark på forhånd ventes at blive nettobidragyder til banken. I betragtning af den udenrigspolitiske sejr, Danmarks tilslutning til Romtraktaten vil betyde for De Seks, er det dog rimeligt at antage, at Danmark under forhandlingerne med De Seks kan opnå underhåndstilsagn om bankens støtte til større danske investeringsprojekter. Et mindre nettobidrag bliver dog nok tilbage. Dette kan undgås, hvis Danmark alene tilknyttes Frihandelsområdet.

48. Samordningen af den *økonomiske politik* bliver antagelig strengere i Fællesskabet end i Frihandelsområdet. På kort sigt, får dette næppe væsentlig betydning, men i det længere løb må det ventes, at Danmarks økonomiske politik bliver mere højreorienteret, hvis landet tilsluttes Fællesskabet.

49. Som medlem af Rom-unionen får dansk eksport adgang til markederne i De Seks' *oversøiske områder* på lige fod med De Seks og på bedre vilkår end de øvrige deltagere i Frihandelsområdet. Denne adgang må betales med et bidrag til udviklingsfonden, der for den første 5-års periode næppe bliver under 20 mill. $. Da den danske eksport til disse områder kun andrager ca. 1 pct. af den samlede danske eksport, og da den begunstigelse, Danmark kan opnå som medlem af Fællesskabet, ikke er betydelig, vil dansk tilslutning til Fællesskabet i denne henseende være en dårlig forretning. Hertil kommer en udbredt dansk modvilje imod at deltage i finansieringen af fransk kolonipolitik.

Frihandelsområdet rejser ikke sådanne problemer, da det ikke omfatter deltagerlandenes oversøiske områder.

50. Efter forfatterens mening bliver *konklusionen* på ovenstående, at ulemperne ved dansk deltagelse i Fællesskabet – højere told, opgivelse af selvbestemmelsesret, ny udenrigspolitisk orientering, indenrigspolitiske forskydninger til højre, tysk og katolsk kulturfremstød, højere landbrugspriser, langsommere fremskridt i landbrugsproduktionen, forøgelse af omkostningsniveauet, bidrag til Den europæiske Investeringsbank og tilskud til den franske kolonipolitik – langt opvejer de fordele, Fællesskabet kan byde på

– ingen forskelsbehandling af dansk landbrug til fordel for hollandsk, mindre besvær med oprindelsesbeviser og adgang til markederne i De Seks oversøiske områder på lige vilkår med moderlandene. *Danmark bør derfor ikke tilsluttes Det europæiske økonomiske Fællesskab, hvis Frihandelsområdet dannes.*

51. Fastholdes forudsætningen om, at der skabes et vesteuropæisk frihandelsområde, må det herefter undersøges om Danmark bør deltage i Frihandelsområdet alene eller i tillige i en *nordisk toldunion*. Foretages denne undersøgelse efter samme retningslinier som undersøgelsen omkring Det europæiske økonomiske Fællesskab rettes opmærksomheden også her på forskellen imellem en toldunion og et frihandelsområde. De nordiske *toldsatser* er gennemgående højere end de danske, men dog lave. Tilsluttes Danmark det nordiske marked, begrænses erhvervslivets besvær med frihandelsområdets *oprindelsesbeviser* noget.

Det nordiske Marked adskiller sig endvidere fra Frihandelsområdet derved, at det *kun omfatter 80 pct. af samhandelen,* medens Frihandelsområdet må ventes udstrakt over hele vareområdet. Efter mødet i Hindås i november 1957 må det imidlertid anses for sandsynligt, at også det nordiske marked gøres totalt.

52. Det må tillægges stor betydning, at *det nordiske marked træder i kraft straks* efter vedtagelsen. Kun få varer underkastes overgangsordninger, og disse løber gennemgående ikke over 5 år. Frihandelsområdets overgangsordninger omfatter alle varer, og løbetiden er 12–15 år. Det skal i denne forbindelse nævnes, at Danmark som medlem af en nordisk toldunion vil komme til at aftrappe sin toldbeskyttelse overfor de øvrige Frihandelsområde-lande med udgangspunkt i de fællesnordiske satser, som er højere end de nugældende danske. Den nordiske toldunion giver herigennem det danske erhvervsliv et ekstra lille pusterum under tilpasningen til Frihandelsområdet. Desuden får de nordiske lande en chance for i fællesskab at udbygge deres konkurrenceevne, så de står stærkt, når Frihandelsområdet kommer så langt, at den europæiske konkurrence for alvor sætter ind. Det er heroverfor gjort gældende, at de to planers forskellige tempo vil give anledning til fejlinvesteringer i anlæg, som nok er levedygtige indenfor et beskyttet nordisk marked, men ikke har eksistensmuligheder i et vesteuropæisk frihandelsområde. Da erhvervslivet har fuldt kendskab til planerne om Frihandelsområdet, kan dette argument imod det nordiske marked ikke tillægges større vægt.

53. Modsat Frihandelsområdet omfatter den nordiske plan et *produktionssamarbejde*, et samarbejde om *forskning og uddannelse,* et *finansielt*

og valutamæssigt samarbejde samt oprettelsen af en *investeringsbank*, hvorfra Danmark og andre nordiske lande formentlig kan hente kapital fremskaffet på de internationale lånemarkeder. At et sådant nordisk samarbejde vil være til fordel for Danmark, behøver ingen nærmere begrundelse.

54. *Udenrigspolitisk* vil et nordisk samarbejde styrke Danmark. De synspunkter, det ønsker ført frem indenfor Frihandelsområdets institutioner vil blive tillagt langt større vægt, hvis de fremsættes på samtlige nordiske landes vegne, end hvis de gøres gældende af Danmark alene. De nordiske landes betydning indenfor Frihandelsområdet illustreres måske bedst ved, at de i fællesskab er både De Seks' og Englands største kunde. Udenrigspolitisk vil det tillige få betydning, at Finland knyttes til Vesten, hvis det nordiske marked virkeliggøres indenfor Frihandelsområdet.

Kulturelt vil det nordiske økonomiske samarbejde og ikke mindst samarbejdet om forskning og uddannelse styrke samhørigheden imellem de nordiske folk.

55. Forfatterens *konklusion* bliver herefter, at *Danmark bør deltage i et fælles nordisk marked indenfor et vesteuropæisk frihandelsområde,* da et nordisk marked er et glimrende udgangspunkt for dansk deltagelse i Frihandelsområdet, og da det styrker Danmark udenrigspolitisk, knytter Finland til Vesten og udbygger de kulturelle forbindelser imellem Nordens lande.

56. Til slut skal det kort nævnes, at Danmark kommer i en virkelig ubehagelig situation, hvis *forhandlingerne om Frihandelsområdet bryder sammen*. Europa splittes da op, og England går formentlig i handelskrig med Fællesskabet. Står Danmark udenfor Rom-traktaten, vil danske produkter møde afsætningsvanskeligheder hos De Seks. Tilsluttes Danmark Fællesskabet, må landets største kunde, England, føre handelskrig mod Danmark.

I denne situation vil der næppe være andet at gøre end at styrke landets økonomi gennem deltagelse i det nordiske fællesmarked, at holde sig neutral i handelskrigen og at afvente bedre tider.

Foreløbig må det imidlertid være Danmarks opgave at virke for Frihandelsområdets oprettelse.

28.–11.–1957

ANVENDT LITTERATUR:

Tyge Dahlgaard: Danmark og markedsplanerne. Fremtiden nov. 1957.
Paul Gersmann: Et fælles nordisk varemarked. Økonomi og Politik. 1954.
Arne Lund: Europæiske samlingsbestræbelser og Europarådet. Statsradiofoniens grundbog: Europa. København 1955.

Arne Lund: De fælleseuropæiske markedsplaner – og arbejdsforholdene. Løn og Virke. 1957.

OEEC: Report on the possibility of creating a Free Trade Area in Europe. C(57)5. Paris 1957.

De samvirkende danske Landboforeninger: Dansk landbrug og de nye europæiske samarbejdsplaner. København 1957.

Det nordiske økonomiske Samarbejdsudvalg: Beretning om nordisk økonomisk samarbejde. København 1957.

Udenrigsministeriet: Oversættelse af traktat om oprettelse af Det europæiske økonomiske Fællesskab. København 1957.

Endvidere: Economist, Financial Times, Finanstidende og Le Monde.

DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

KONJUNKTURUDVIKLINGEN I USA

Bruttonationalproduktet, som for årets tredie kvartal foreløbig er opgjort til 439 mldr. $ (sæsonudjævnet årsrate), ca. 5 mldr. $ mere end for andet kvartal og 22 mldr. $ over niveauet for tilsvarende periode året før, vil efter alt at dømme blive sidste led i den ubrudte kæde af kvartalsvise rekordtal for bruttonationalproduktet siden efteråret 1954.

Som det vil erindres fra foregående oversigter, var stigningen i den samlede økonomiske aktivitet aftagende fra udgangen af 1956 for næsten helt at ebbe ud i løbet af sommeren i år. Fremgangen fra april til juli kvartal synes således i alt væsentligt at kunne tilskrives et øget forbrug af ikkevarige goder og tjenesteydelser. Selvom der allerede gennem flere måneder har kunnet registreres klare nedgangstendenser på visse områder, er det dog først i løbet af efteråret blevet klart, at en almindelig aktivitetsnedgang er begyndt. I regeringskredse og inden for Federal Reserve Board har inflationsproblemet, således som det kom til udtryk i den fortsatte stigning i leveomkostningerne, således indtil den aller seneste tid været fremhævet som hovedproblemet i amerikansk økonomi. Håbet om et stærkt sæsonmæssigt opsving fra efterårets begyndelse skuffedes imidlertid; tværtimod viste vigtige indikatorer som industriproduktion, samlet beskæftigelse, personlige indkomster og detailomsætning et fald fra august til september efter foretagelse af den normale sæsonkorrektion, og denne nedgang synes fortsat i oktober.

Den hidtil registrerede nedgang i aktiviteten er meget beskeden og kunne næppe i sig selv give anledning til større bekymring hverken i eller uden for USA. Det store spørgsmål er imidlertid, hvor langt den nu igangværende nedgangsbevægelse vil få lov at udvikle sig.

Søger man årsagerne til omslaget, må man formentlig først og fremmest rette blikket mod erhvervslivets faste investeringer, som gennem de sidste 2½ år har været en af hoveddrivkræfterne bag ekspansionen. De samlede udgifter til disse formål, som fra første til andet kvartal uændret udgjorde ca. 37 mldr. $ (sæsonudjævnet årsrate), vil ifølge foreløbige opgørelser for

Ordretilgang, salg og ordrebestand i industrien

Mldr. $	1956	1957		
	4. kvt.	1. kvt.	2. kvt.	juli–august
Ordretilgang[1]	29.25	28.55	27.81	27.24
Salg[1]	28.67	29.31	28.48	28.80
Ordretilgang netto	+0.58	−0.76	−0.67	−1.56
Ordrebestand[2]	64.21	63.19	60.33	57.77

Kilde: Survey of Current Business, oct. 1957.
[1] pr. måned, sæsonudjævnede tal. [2] Ved periodens udgang; sæsonudjævnede tal for ordrebestand foreligger ikke.

tredie kvartal og ifølge erhvervslivets oplysninger om planerne for årets sidste kvartal stort set ligge fast på dette niveau, dog med en svagt faldende tendens. Denne fuldkomne standsning af investeringsfremgangen har medført, at virksomhederne inden for investeringsgodeproduktionen siden årets begyndelse ikke har modtaget nye ordrer i takt med det løbende slag, men måned for måned har måttet registrere fald i ordrebestanden, og takten i denne nedgang synes øget i årets løb. Virksomhedernes reaktion herpå synes i første omgang at have været en vis tilbageholdenhed med placering af ordrer hos råstofproducenter og underleverandører som led i en begyndende tilpasning af lagrene til et lavere produktionsniveau. Konsekvensen af en sådan udvikling illustreres f. eks. klart inden for stålindustrien, hvor værkerne ved udgangen af oktober arbejdede med en kapacitetsudnyttelse på 79 % mod 82 % i august-september til trods for, at produktionen i oktober normalt ligger på et sæsonmæssigt højdepunkt. Stålindustrien venter imidlertid aftagernes lagertilpasning fortsat i den kommende tid og anser det for sandsynligt, at kapacitetsudnyttelsen i første halvdel af 1958 ikke vil nå over 80 %.

Forbrugerne synes derimod ikke gennem tilbageholdenhed at have bidraget til at fremkalde det nu indtrådte omslag; tværtimod lå detailomsætningen, som i gennemsnit for 1956 udgjorde 66 % af den disponible indkomst, i sommermånederne i år på godt 68 % af indkomsten, idet denne fremgang i detailomsætningens andel af forbrugernes indkomster dog så godt som udelukkende faldt på nærings- og nydelsesmidler, benzin og andre ikke-varige goder, hvorimod stigningen i automobilsalget i forhold til 1956 på det nærmeste neutraliseredes af nedgang i omsætningen af andre varige goder.

Det står ikke ganske klart, hvorvidt udviklingen i det offentliges køb af varer og tjenester har bidraget til fremkaldelse af aktivitetsnedgangen. Unionsregeringens og de lokale myndigheders samlede udgifter til køb af varer og tjenester har hidtil fortsat været stigende, men i forbindelse med bestræbelserne på at fastholde forsvarsudgifterne for indeværende finansår

på 38 mldr. $, har der utvivlsom gjort sig lignende tendenser gældende som oven for omtalt i forbindelse med erhvervslivets investeringer, idet ordrebestanden hos de virksomheder, som producerer militært udstyr, synes reduceret dels som følge af, at den løbende ordretilgang ikke har kunnet holde trit med leverancerne, dels som følge af direkte annulleringer af kontrakter.

Hvorledes stiller udsigterne sig nu for den nærmest kommende tid?

Ifølge McGraw-Hill's nylig offentliggjorte årlige oversigt over erhvervslivets investeringsplaner, vil de samlede udgifter i 1958 blive reduceret med ca. 7 % i forhold til indeværende år, og et flertal af virksomhederne regner med, at investeringerne i 1959 vil blive af samme omfang som i 1958. Inden for industrien regnes med en endnu stærkere nedgang, nemlig 16 %, og betydningsfulde industrigrene som stål og automobiler regner endog med nedgange på 20 % eller mere. Til gengæld planlægger olieindustrien, forskellige public utilities m. fl. en opretholdelse af det nuværende høje investeringsomfang i hvert fald i det kommende år, hvorimod udsigterne for 1959 er mere usikre. På undersøgelsestidspunktet (september) lå den faktiske kapacitetsudnyttelse inden for alle industrier under det af virksomhederne foretrukne niveau 90 %, og denne ledige kapacitet repræsenterede inden for en række brancher ikke blot ældre anlæg, men tillige helt nye anlæg anskaffet under de sidste par års investeringsboom. I modsætning til investeringsudgifterne regner et flertal af virksomhederne med at opretholde udgifterne til forskning og udvikling af nye produkter og produktionsmetoder i det kommende år.

Fremkomsten af meddelelsen om Sovjetunionens nye interkontinentale raket og opsendelsen af de to Sputniker, netop som de besluttede nedskæringer af de amerikanske forsvarsudgifter på en række områder begyndte at sætte deres præg på ordrebestanden i rustningsindustrierne, fremkaldte straks forventninger om en dybtgående revision af forsvarspolitikken og hele den tekniske uddannelse og forskning med betydelige merudgifter til følge. Siden har såvel præsidenten som andre ledende personligheder slået fast, at USA må genvinde og udbygge sin førende position på raket- og rumfartsområdet uden smålig hensyntagen til omkostningerne, og den amerikanske offentlighed forberedtes i denne forbindelse på om fornødent at måtte bære de nye byrder. Hvilke forhøjelser af forsknings- og forsvarsudgifterne der på denne baggrund kan blive tale om på lidt længere sigt, står ikke klart i dag; derimod forekommer det tvivlsomt, om intensiveringen af bestræbelserne på disse områder vil influere væsentligt på konjunkturforløbet i den nærmeste tid. Det er således ikke sandsynligt, at der på kort sigt kan anvendes væsentligt større beløb til raketformål. Dels må den nu gennemførte koordinering af de tre våbenarters arbejde med udviklingen og produktionen af raketvåben o. lign. i sig selv formodes at ville

medføre besparelser, og navnlig synes raketkapløbet i sin nuværende fase for amerikanerne snarere at være et forskningsproblem end et produktionsproblem. Selvom forskningsvirksomheden intensiveres i den kommende tid, er der formentlig ret snævre grænser for, hvor store beløb det er muligt at anvende, idet der kun står et begrænset forskningspersonel til rådighed. Endelig vil den allerede vedtagne nedskæring af de væbnede styrker og af udgifterne til konventionelle våben på kort sigt bidrage til at neutralisere virkningerne af en forcering af raketprojekterne.

Unionsregeringens køb af varer og tjenester i indeværende finansår kan på basis af den seneste revision af budgettallene anslås at ville andrage ca. 49 mldr. $, det samme som i det finansår der sluttede den 30. juni i år. På det samlede Unionsbudget må der for indeværende finansår regnes med en overbalancering af praktisk taget samme størrelsesorden som i finansåret 1957. Enkeltstaterne og de lokale myndigheders udgifter påregnes at udvise en fortsat, omend beskeden, stigning. Alt i alt er der på indeværende tidspunkt intet der tyder på, at der i de nærmeste måneder fra den offentlige sektor vil udgå nævneværdige impulser til imødegåelse af aktivitetsnedgangen inden for den private sektor.

I midten af november besluttede Federal Reserve Board at godkende en diskontonedsættelse fra 3½ % til 3 % hos Federal Reserve bankerne. Beslutningen, der ventes fulgt op af foranstaltninger til styrkelse af forretningsbankernes likviditet, kom for så vidt overraskende, som Federal Reserve Board så sent som i midten af oktober gav udtryk for, at det stadig måtte være opgaven gennem en stram pengepolitik at modvirke inflationstendenserne i amerikansk økonomi. Medvirkende til beslutningen om denne kursændring har det formentlig været, at det sæsonudjævnende indeks for industriproduktionen i oktober viste en yderligere nedgang på to points til 142, hvilket er lavere end niveauet for oktober måned såvel i 1956 som i 1955. Hvorvidt den nu gennemførte pengepolitiske lempelse vil få mærkbare virkninger i den nuværende fase af konjunkturforløbet, er det vel endnu for tidligt at spå om; men den ovenfor beskrevne stagnation og senere nedgang i erhvervslivets, især industriens, faste bruttoinvesteringer er næppe påvirkelig i noget videre omfang af en pengepolitisk lempelse.

Fra visse sider har man gjort den betragtning gældende, at der fra det private forbrug kan tænkes at udgå selvstændige impulser til en genoptagelse af ekspansionen eller i det mindste til afbødning af en nedgang. Man har her bl. a. henvist til, at forbrugerne har ret betydelige muligheder for at finansiere en autonom forbrugsstigning, såfremt de måtte ønske det, og mere konkret fremhævet det forhold, at rekordsalget af nye automobiler i 1955 i vidt omfang finansieredes ved afbetalingskontrakter, der endeligt afvikles i løbet af disse og de nærmest kommende måneder, således at relativt mange købere skulle være klar til at begynde på en frisk med 1958-

Amerikanske konjunkturtal.

	Pristal, 1947-49 = 100			Industriproduktion[1] 1947-49 = 100	Bygge- og anlægsvirksomhed[2] 1947-49 = 100		Arbejdsmarked			Detailomsætning[4] Mld. $	Udenrigshandel[7]		Personlige indkomster[8] Mld. $	Bruttonationalprodukt[8] Mld. $
	Engrospriser		Leveomkostn. 1947-49 = 100		Ialt	Boligbyggeri	Beskæftigede[3] Mill.	Arbejdsløshed[4] Mill.	Arbejdsløn[5] Cents		Import Mill. $	Eksport Mill. $		
	Samlet indeks	Landbr.-produkt												
1938	51	38	60	48	35	27	28.9	10.4	63	3.5	163	258	69	85
1950	103	98	103	112	159	185	44.7	3.1	147	12.0	747	857	227	285
1951	115	113	111	120	171	170	47.3	1.9	159	13.2	923	1253	255	328
1952	112	107	114	124	183	181	48.3	1.7	167	13.7	899	1267	272	345
1953	110	97	114	134	192	177	49.7	1.5	177	14.2	914	1315	286	363
1954	110	96	115	125	216	232	48.4	3.2	181	14.2	858	1259	287	361
1955	111	90	115	139	261	278	50.1	2.7	188	15.5	948	1294	306	392
1956	114	89	117	143	267	268	51.9	2.6	198	16.0	1048	1576	327	415
1. kvt. 1956	112	86	115	142	298	308	51.4	2.9	194	15.6	1074	1402	318	405
2. kvt. —	114	90	116	142	263	290	51.9	2.7	197	15.8	1037	1631	325	411
3. kvt. —	115	90	117	141	255	260	51.9	2.3	198	16.1	1031	1549	329	417
4. kvt. —	116	88	118	146	254	214	52.4	2.3	203	16.3	1050	1724	335	426
1. kvt. 1957	117	89	119	146	..	..	52.5	3.1	205	16.4	1080	1808	338	429
2. kvt. —	117	91	120	143	..	..	52.7	2.9	206	16.6	1068	1804	343	434
3. kvt. —	118	92	121	144	..	..	52.8	2.7	207	16.9	..	..	346	439
Juni —	117	91	120	144	..	..	52.8	3.3	207	16.8	983	1782	345	
Juli —	118	93	121	144	..	..	52.8	3.0	207	17.0	1137	1691	346	
August —	118	93	121	145	..	..	52.9	2.6	207	17.0	1031	1661	347	439
September —	118	91	121	144	..	..	52.7	2.6	208	16.9	..	..	347	
Oktober —	118	91	121	142	..	..	..	..	..	16.6	..	..	346	

Kilde: »Survey of Current Business«, udg. af U.S. Department of Commerce.
Tallene refererer til måneder eller til gennemsnit for 12, henholdsvis 3 måneder.
[1] Sæsonudjævnet. [2] Værdien af byggekontrakter; sæsonudjævnet. [3] Antal beskæftigede (»employees«) uden for landbruget ifl. Dept. of Labor. Beregningsgrundlaget ændret fra jan. 1956 [4] Beregningsgrundlaget noget udvidet fra 1954; mindre ændringer fra januar 1957. [5] Gennemsnitlig timefortjeneste i fabriksindustrien. [6] Udjævnet for sæsonsvingninger. Beregningsgrundlaget noget udvidet fra 1951. [7] Generalhandel. Eks-porten indbefatter militære gaveydelser. [8] Udjævnet for sæsonsvingninger og omregnet til helårsbasis.

modellerne. Det er imidlertid tvivlsomt, om disse betragtninger er udtryk for andet og mere end et håb om, at forbrugerne vil optræde som den amerikanske økonomis »redningsmand«; fastere holdepunkter for synspunktet synes i hvert fald ikke at foreligge. Tværtimod kan der være grund til at fremhæve, at det private forbrug gennem den senere tid i forvejen har ligget relativt højt i forhold til indkomsterne; endvidere må usikkerheden med hensyn til udviklingens videre forløb vel i sig selv opfordre til en vis tilbageholdenhed, og endelig synes prisudviklingen heller ikke at rumme nogen tilskyndelse til at fremskynde indkøbene.

Bevægelserne i sterlingområdets guld- og dollarreserver 1957

Mill. $	Løbende guld- og dollarsaldo[1]	Faktisk ændring af reserverne	Reserver ved periodens udgang
Januar–juni	− 77	+248	2.381
Juli	− 32	− 14	2.367
August	−300	−225	2.142
September	−296	−292	1.850
Oktober	+142	+243	2.093

Kilde: The Economist.

[1] Saldo overfor EPU henregnet til den måned, hvori den er opstået; endvidere korrigeret for kreditter fra Valutafonden, Export-Import Banken m.v.

VESTEUROPA

Sommerens og efterårets voldsomme bevægelser i sterlingområdets guld- og dollarreserver illustreres i ovenstående oversigt. Da de offentliggjorte tal for beholdningerne inkluderer træk på Valutafonden, den amerikanske Export-Import Bank og lignende ekstraordinære forstærkninger af reserverne og endvidere er påvirkede af, at afregningen af EPU-saldoen først finder sted i den følgende måned, er der for at få et bedre billede af, hvorledes de løbende transaktioner, herunder de spekulative kapitalbevægelser, måned for måned har påvirket reserverne, i tabellens første kolonne anført korrigerede tal for forskydningerne i dollarreserven. Som det fremgår heraf, var det løbende træk på reserverne i månederne august-september ca. 300 mill. $ pr. md.; hertil kommer, at Vesttyskland bl. a. i disse måneder deponerede senere forfaldende afdrag på sin gæld i London til et samlet beløb af 75 mill. £ (godt 200 mill. $), altså en yderligere ekstraordinær styrkelse af de engelske valutareserver. En korrektion herfor har ikke kunnet indarbejdes i tabellen, da beløbets fordeling på de enkelte måneder ikke er kendt; men alt taget i betragtning synes sommerens og efterårets spekulation at have medført et træk på reserverne af størrelsesordenen 800 mill. $, d. v. s. en trediedel af reserven ved udgangen af juni måned. I virkeligheden var sterlingområdets valutariske likviditet en del større, end det offentliggjorte reservetal angiver, som følge af tilstedeværelsen af uudnyttede trækningsrettigheder og andre kreditmuligheder m. v. Selv med dette forhold in mente var svindet meget alvorligt, og disse måneders begivenheder har da også først og fremmest i England, men tillige i en række andre lande, givet anledning til alvorlige overvejelser med hensyn til tilstrækkeligheden af de forhåndeværende valutareserver og umiddelbart disponible internationale kreditter. Problemet er aktuelt ikke alene på baggrund af den seneste spekulationsbølge, men også på baggrund af tendenserne til en amerikansk konjunkturnedgang. Betænkelighederne forstærkes endvidere af den omstændighed, at der allerede siden slutningen af 1956 har kunnet iagttages

tendenser til en genopdukken af dollarproblemet. Den øvrige verden som helhed har således i halvåret oktober 1956 – april 1957 for første gang i fem år mistet dollars til USA; i årets 2. kvartal var der nogenlunde balance, men kun som følge af ekstraordinære betalinger fra USA bl. a. til Venezuela. Dollarproblemet synes således ikke at kunne forklares alene med en henvisning til Suez-krisen og dennes eftervirkninger. Valutafondens virksomhed i det seneste år bærer tydeligt vidnesbyrd om en udbredt trang hos medlemslandene til en styrkelse af dollarbeholdningerne, idet Fondens salg af dollars i dette år har oversteget det samlede salg i de forudgående ti år.

Engelske konjunkturtal.

	Priser		Industriproduktion[2] 1948 = 100	Fuldført boligbyggeri 1000 lejligheder	Arbejdsmarked			Privat forbrug Mill. £ 1948-priser	Udenrigshandel[3]		Valutastilling		
	Engrospriser[1] Juni 1949 = 100	Leveomkostninger Juni 1947 = 100			Beskæftigede Mill.	Arbejdsløse[2] 1000	Arbejdsløn[4] Juni 1947 = 100		Import c. i. f. Mill. £	Eksport f. o. b. Mill. £	Guld- og dollarbeholdning[5] Mill. $	EPU stilling Mill. $	Gæld i sterling Mill. $
1938	..	63	86	30.0	17.32	1859	61	694	77	44	3449	.	2776
1950	107	114	114	17.1	22.55	341	111	735	218	191	3300	225	10486
1951	125	125	117	16.8	22.73	281	120	732	325	226	2335	−465	10665
1952	128	136	114	20.7	22.51	463	130	728	290	227	1846	−614	9013
1953	125	140	121	27.2	22.74	380	136	758	279	224	2518	−555	9780
1954	126	143	130	29.5	23.11	318	142	792	281	231	2762	−335	10368
1955	130	149	137	27.0	23.45	265	151	816	324	252	2120	−339	10013
1956	136	157	136	25.6	23.62	287	163	821	324	276	2133	−350	9590
1. kvt. 1956	134	154	137	23.1	23.55	305	159	764	328	272	2277	−348	..
2. kvt. —	135	157	136	26.1	23.62	266	164	804	331	285	2385	−326	9937
3. kvt. —	136	157	136	25.4	23.69	276	165	830	312	256	2328	−325	..
4. kvt. —	137	158	136	27.8	23.63	301	165	884	325	292	2133	−350	9590
1. kvt. 1957	138	160	137	25.9	23.44	416	167	772	353	292	2209	−334	..
2. kvt. —	139	161	140	26.1	23.50	341	172	819	347	294	2381	−321	9783
3. kvt. —	140	163	140	24.6	23.62	290	174	..	333	276	1850	−354	..
Juni —	139	162	142	26.1	23.54	297	173		324	286	2381	−321	9783
Juli —	140	163	140		23.58	274	173		359	291	2367	−324	..
August —	140	163	139	24.6	23.64	297	174	819	336	280	2142	−313	..
September —	141	163	140		23.64	298	174		308	256	1850	−354	..
Oktober —	141	164	137–38	..	..	304	175	..	353	283	2093	..	..

Kilder: »Economist«, »London & Cambridge Economic Service«, »International Financial Statistics« samt »Monthly Bulletin of Statistics«.

Tallene refererer til kalendermåneder eller er gennemsnit for 12, henholdsvis 3 måneder. Tallene for valutastillingen er dog altid ultimotal.

[1] Prisindeks for forarbejdede produkter bortset fra brændsel, fødevarer og tobak. [2] Incl. minedrift, energiproduktion og byggeri. Sæsonudjævnet. [3] Anmeldt til arbejdsanvisningen. [4] Lønsats pr. uge i hovederhvervene. [5] Generalhandel. [6] Sterlingområdets beholdninger af guld samt amerikanske og canadiske dollars.

Siden slutningen af september har spekulationen i en ændring af kursforholdet mellem de europæiske valutaer været under likvidation. Omsvinget kom brat, da det af forhandlingerne i forbindelse med Valutafondens årsmøde stod klart, at såvel England som Tyskland fastholdt deres standpunkt, at en ændring af kursen på henholdsvis sterling og D-mark ikke kunne komme på tale. Ved den 19. september at forhøje diskontoen fra 5 til 7 % understregede England på drastisk vis sin vilje til at træffe de nødvendige foranstaltninger til opretholdelse at sterlingkursen.

For Englands vedkommende fremgår omfanget af kapitaltilbagestrømningen indtil udgangen af oktober af oversigten, og det vides, at denne tendens er fortsat og forstærket i november, således at opgørelsen af beholdningen ved månedens udgang vil vise en meget betydelig tilvækst. Også Holland, som ved siden af England ramtes stærkt af spekulation, har siden kunnet notere en betydelig tilbagestrømning, medens Frankrigs valutariske situation ikke er bedret, en naturlig konsekvens af, at dets vanskeligheder i alt væsentlig skyldes dets egne indre økonomiske problemer. Disse er i de forløbne måneder ikke kommet deres løsning synderlig nærmere. Det stod allerede fra starten klart, at sommerens økonomiske indgreb var utilstrækkelige. Yderligere foranstaltninger er blevet påkrævede. Dels er fritagelsen for så vidt angår råstoffer m. v. for den i august indførte 20 % importafgift ophævet, således at afgiften nu er generel, og indgrebenes karakter af en reel franc-devaluering således understreget; dels har regeringen Gaillard straks efter sin tiltrædelse måttet udarbejde nye forslag til en stramning af finanspolitikken til supplering af sommerens ganske utilstrækkelige foranstaltninger; hvorvidt det denne gang vil lykkes at opnå den fornødne effekt må imidlertid indtil videre betragtes som et åbent spørgsmål.

28. 11. 57
J. L. H.

DEN DANSKE ØKONOMISKE SITUATION[1]

I løbet af juli kvartal er nationalbankens og de private bankers valutastilling forbedret med tilsammen henved 200 mill. kr. Industrieksporten har fortsat ligget højere end i fjor, omend stigningstakten på vigtige områder synes noget afsvækket. Importen har både direkte og indirekte været påvirket af de faldende råvarepriser, direkte ved billiggørelse af de importerede varer, indirekte ved at gøre importørerne mere tilbageholdende, men formentlig er der samtidig tæret på lagerbeholdningerne, idet den økonomiske aktivitet har ligget på omtrent samme niveau som i fjor. Det stærke fald i fragtraterne virker ligesom prisnedgangen på råvaremarkederne i retning af at billiggøre importen, men påvirker samtidig skibsfartens valutaindtjening i ugunstig retning, for den del af handelsflåden, der sejler i time- charter, dog først med en vis forsinkelse. For så vidt faldet i råvarepriserne er et udtryk for stagnation eller nedgang i den internationale konjunktur, betyder det på lidt længere sigt, at det kan blive vanskeligt at opretholde en industrieksport af det nuværende omfang, endsige forøge den.

LANDBRUGET

Mængdeindekset for den animalske landbrugsproduktion har i gennemsnit for de første 8 måneder af 1957 ligget ca. 50 pct. højere end i basisåret 1949 og viser i sammenligning med den tilsvarende periode i fjor en stigning på mellem 7 og 8 pct. De priser, producenterne har opnået, har imidlertid gennemsnitligt ligget så meget lavere, at værdien af den animalske landbrugsproduktion i det nævnte tidsrum er praktisk taget uændret i forhold til 1956.

I de 8 måneder har der været 6 pct. mere mælk til rådighed til direkte konsum og til smør- og ostefabrikation m. m. end i fjor. Det indenlandske forbrug i form af konsummælk og fløde er uden for landhusholdningerne steget med ca. 7 pct., smørproduktionen med knap 5 pct. og osteproduktionen med 19 pct. Medens osteproduktionen i den pågældende periode i fjor var halv så stor som smørproduktionen, har den i år udgjort tæt op mod 60 pct. af denne. Ægproduktionen er kun forøget med

[1] Se også tabelbilaget bag i hæftet.

Produktionen af de vigtigste landbrugsprodukter.

Mill. kg	Januar–august 1956	Januar–august 1957	Stigning i pct.
Mælk	3571	3778	5.8
Smør	116.8	122.4	4.8
Ost	59.5	70.6	18.7
Æg	91.0	93.4	2.6
Okse- og kalvekød	166.6	181.8	9.1
Svinekød og flæsk	323.1	349.6	8.2
Mængdeindeks (1949=100)	138.5	149	7.6
Værdi, mill. kr.	4164	4185	0.5

knap 3 pct., medens produktionen af okse- og kalvekød er steget med 9 pct. og produktionen af svinekød og flæsk med 8 pct.

Svinebestanden er i løbet af juli kvartal vokset med 129.000 til 5.577.000 stk., hvilket er 661.000 flere end på samme tid i fjor. Siden slutningen af maj er antallet af første gang drægtige søer imidlertid faldet med 70.000 til 91.000, og i juli kvartal har der været en mindre nedgang i den samlede sobestand, men slagtningerne vil endnu i nogen tid ligge på et meget højt niveau.

Som det fremgår af nedenstående oversigt, der omfatter omtrent 10 måneder, har eksporten af landbrugsprodukter mængdemæssigt været en del større end i fjor. Dette gælder dog ikke smør, hvor eksporten er formindsket med 2 mill. kg eller 2 pct. Til gengæld har der været en betydelig

Eksporten af de vigtigste landbrugsprodukter[1].

	Januar–oktober[2] 1956	Januar–oktober[2] 1957	Stigning i pct.
Smør, 1000 tons	104.7	102.5	÷ 2.1
Heraf til:			
England	80.2	76.2	÷ 5.0
Vesttyskland	8.7	12.6	44.6
Ost, 1000 tons	48.6	52.4	÷ 7.8
Heraf til:			
England	9.4	9.4	÷ 0.2
Vesttyskland	24.5	29.1	19.1
Bacon og flæsk, 1000 tons	193.6	204.2	5.5
Heraf til England	185.2	188.1	1.5
Æg, 1000 tons	77.0	81.2	5.5
Heraf til:			
England	9.6	2.4	÷74.8
Vesttyskland	45.1	53.8	19.2
Hornkvæg, 1000 stkr.	327.8	353.1	7.7
Kalve, 1000 stkr.	180.2	234.2	30.0

[1] Efter »Landbrugsraadets Meddelelser«. [2] Til 27. oktbr.

stigning i det indenlandske forbrug. Eksporten af smør til England har været 4 mill. kg eller 5 pct. mindre end i fjor, men dette betyder ikke, at Danmarks andel i Englands smørimport er faldet. Ifølge den engelske handelsstatistik udgjorde den samlede smørimport i de første 9 måneder af 1957 ca. 264.000 tons mod ca. 271.000 tons i den samme periode i 1956, og Danmarks andel heraf var uforandret ca. 27 pct. Trods lavere import var den gennemsnitlige cif-pris kun 5,20 kr. pr. kg mod 6,37 kr. pr. kg i 1956, hvilket bl. a. forklares ved, at markedet har været påvirket af, at der i år er frigivet betydelige mængder af dominionsmør fra de engelske kølehuslagre, der ved udgangen af september var ca. 4000 tons mindre end på samme tid i 1956. I juli kvartal var prisen for dansk smør i England stigende, og i august forhøjedes smøreksportudvalgets afregningstal fra 5 til 5½ kr. pr. kg, hvilken notering stadig er gældende. I fjor var noteringen fra midten af september og året ud 7 kr. pr. kg.

I modsætning til smørimporten var Englands import af bacon og skinker i de første 9 måneder af 1957 større end i den tilsvarende periode i fjor, nemlig 251.000 tons mod 244.000 tons, en stigning på ca. 3 pct. Såvel Danmarks som Hollands andel af den samlede engelske import var for det pågældende tidsrum lidt mindre end i 1956, medens Sveriges og navnlig Irlands andel er steget. Englands egen baconproduktion lå indtil omkring midten af året lavere end i fjor, men i de følgende måneder en ubetydelighed højere.

Det engelske baconmarked har under den frie prisdannelse siden oktober 1955 vist sig at være meget følsomt for selv mindre ændringer i tilførslerne, og priserne har svinget stærkt. Efter at noteringen for dansk bacon af bedste kvalitet i løbet af maj og juni var steget fra 260 til 318 sh pr. cwt., faldt den fra omkring midten af juli til omkring midten af august på ny til 260. Fra begyndelsen af september indtrådte en kortvarig bedring, og noteringen var i to uger fastsat til 295 sh. pr. cwt., men i midten af oktober var den faldet til 250 sh. mod 314 på samme tid i 1956, og andelsslagteriernes landsnotering for 1. kl. slagterisvin var 3,16 kr. pr. kg mod 4,46 kr. i fjor. I gennemsnit for de første 9 måneder har landsnoteringen i år ligget på 4,10 kr. pr. kg mod 4,52 kr. i fjor. For smør er de tilsvarende tal 5,62 kr. og 6,58 kr., for ost 3,57 kr. og 3,55 kr., for æg 3,28 kr. og 3,70 kr. og for slagtekvæg (kvier og stude af 1. kvalitet) 2,58 kr. og 2,58 kr.

De stærke svingninger i baconpriserne og udviklingen af afsætningsforholdene i det hele taget har fremkaldt bestræbelser for en regulering af leverancerne til det engelske baconmarked, og der har i den anledning været afholdt møder mellem repræsentanter for danske, engelske og hollandske landbrugsorganisationer. Foreløbig er man enedes om med regelmæssige mellemrum at samles til drøftelse af produktions- og markedsudviklingen.

I den foregående oversigt omtaltes loven af 12. juli om indmalingspligt for dansk hvede og rug. I henhold til denne lov har landbrugsministeren bestemt, at der i al hvede og rug, der formales til menneskeføde, skal indmales dansk hvede og rug med henholdsvis mindst 70 og 90 pct., og loven, der har gyldighed til udgangen af 1957, er foreslået forlænget til udgangen af indeværende høstår. Som bebudet blev der også gennemført en belåningsordning for korn af høst 1957 i lighed med den, der var gældende i 1955, og som for øvrigt praktisk taget ikke blev benyttet. Kornpriserne ligger stadig væsentligt lavere end i fjor.

INDUSTRIEN

Industriproduktionen var i gennemsnit for juli kvartal 2 pct. større end i juli kvartal 1956, idet fremgangen dog udelukkende faldt på konsumvareindustrien, medens der for produktionsmiddelindustrien var en nedgang på 1 pct. til trods for, at transportmiddelindustrien (skibsværfterne) viste en stigning på 6 pct. I den kemiske industri, sten-, ler- og glasindustrien og jern- og metalindustrien var produktionen uforandret fra eller mindre end i fjor.

Industriproduktionen.

(Procentvis forandring fra tilsvarende periode det foregående år).

	1.kvt. 1956	2.kvt. 1956	3.kvt. 1956	4.kvt. 1956	1.kvt 1957	2.kvt 1957	3.kvt. 1957
Næringsmiddelindustri	÷ 1	+ 4	÷ 7	+ 5	+ 8	+ 6	+ 7
Tekstilindustri	÷15	÷10	+ 6	+19	+30	+31	+ 8
Fodtøjs- og beklædningsindustri	÷16	÷16	0	+23	+19	+19	÷ 2
Træindustri	÷ 6	÷ 9	÷ 7	÷ 4	+ 2	+ 6	+ 4
Papir- og grafisk industri	÷ 2	÷ 8	+ 2	+ 1	+ 5	+10	÷ 1
Kemisk industri	+ 1	+ 8	+ 2	+ 3	+10	÷ 4	0
Sten-, ler- og glasindustri	÷10	÷ 8	÷ 5	÷ 3	+10	+ 2	÷ 5
Jern- og metalindustri	÷ 5	÷ 5	÷ 2	+ 1	+ 3	+ 3	0
Transportmiddelindustri	÷ 9	÷ 9	+ 8	+ 4	+18	+21	+ 6
Industrien i alt	÷ 5	÷ 5	÷ 1	+ 5	+ 8	+ 9	+ 2
Heraf:							
Konsumvareindustri	÷ 4	÷ 3	÷ 1	+ 8	+11	+10	+ 4
Produktionsmiddelindustri	÷ 6	÷ 6	÷ 1	0	+ 6	+ 6	÷ 1

Det kan i denne forbindelse nævnes, at oplysninger, der er indsamlet af statistisk departement vedrørende industriens investeringsplaner for 1957, viser en stigning på 23 pct. i sammenligning med den faktiske investering i 1956 for alle arter af fast kapital under ét og for maskiner og værktøj alene en fremgang på 22 pct. Denne statistik omfatter virksomheder, der i alt beskæftigede næsten to trediedele af samtlige arbejdere i

industrien i 1955, men tallene menes ikke at være repræsentative for industrien, navnlig fordi de virksomheder, der har fuldt udarbejdede planer på undersøgelsestidspunktet – april –, formentlig især er sådanne virksomheder, som regner med store investeringer, der kræver lang tids forberedelse, medens der i virksomheder, der ikke regner med store udvidelser, måske ikke vil foreligge planer for investeringer, der først skal foretages om et halvt år eller mere.

Samtidig foreligger der oplysninger om industriens faktiske investeringer i 1956. Denne statistik omfatter virksomheder, der i 1955 beskæftigede 79 pct. af samtlige arbejdere i industrien. De pågældende virksomheders samlede investeringer i fast kapital i 1956 androg 417 mill. kr., hvilket var 16 pct. mindre end i 1955, da de beløb sig til 494 mill. kr. Korrigerer man tallene under hensyn til, at salg af fast ejendom var meget større i 1956 end i 1955, var nedgangen kun 12 pct., men det må her tages i betragtning, at priserne var steget ca. 5 pct. For hele industrien beregnes investeringerne i 1956 at have udgjort 521 mill. kr. mod 623 mill. kr. i 1955, heraf investeringer i maskiner og værktøj 267 mill. kr. mod 304 mill. kr.

Eksporten af vigtige industriprodukter.
(Mill. kr.).

	1955	1956	Stigning i %	Januar–september 1956	Januar–september 1957	Stigning i %
Kødkonserves	310.6	291.1	÷ 6	216.6	264.5	22
Sukker	6.0	25.8	330	10.7	53.9	404
Øl	48.3	60.0	24	44.4	59.3	34
Animalske og vegetabilske olier og fedtstoffer	60.9	83.5	37	61.1	77.4	27
Farmaceutiske præparater	65.0	81.7	26	56.8	73.4	29
Garn, metervarer og færdige tekstilvarer	78.6	91.4	16	65.6	74.3	13
Cement	40.0	32.7	÷18	24.9	21.5	÷14
Bearbejdede metalvarer	93.1	88.4	÷ 5	63.6	75.8	19
Maskiner og apparater	864.3	1006.6	16	715.3	764.9	7
Skibe og både	195.6	213.8	9	165.4	159.1	÷4
Møbler	23.4	39.9	71	25.9	46.4	79
Klædningsstykker	50.6	58.2	15	41.9	53.4	27

Af industrivarer er der i de første 9 måneder af 1957 eksporteret for ca. 15 pct. mere end i den tilsvarende periode i fjor, men den vigtige maskineksport er kun forøget med 7 pct. mod 15 pct. fra 1955 til 1956, og eksporten af skibe og både er gået ned med 4 pct. fra 165 til 159 mill. kr. I disse tal er imidlertid inkluderet eksport af brugte damp- og motorskibe for henholdsvis 45 og 83 mill. kr., og eksporten af nye skibe fra danske værfter har i år hidtil kun indbragt 66 mill. kr. mod 112 mill. kr. i januar–september i fjor. De tilfældige variationer i eksporten af skibe er

imidlertid meget store. Det kan også nævnes, at nedgangen i eksporten af cement er fortsat. Eksporten af en række forbrugsvarer viser derimod stor procentvis fremgang. Dette gælder nærings- og nydelsesmidler som kødkonserves og øl og f. eks. møbler og klædningsstykker.

BYGGE- OG ANLÆGSVIRKSOMHEDEN

Det samlede nybyggeri var i første halvdel af indeværende år af betydeligt større omfang end i første halvår 1956. Målt i m² etageareal var det påbegyndte byggeri over 25 pct. større, medens det fuldførte byggeri viste en fremgang på godt 9 pct. Som følge af den store igangsætning af nybyggeri steg det samlede etageareal under opførelse fra ca. 3 mill. m² ved begyndelsen af 1957 til ca. 3,6 mill. m² den 1. juli. På samme tidspunkt i 1956 var det tilsvarende tal ca. 3,3 mill. m².

Byggevirksomheden i hele landet (nybyggeri).

	Beboelsesejendomme		Erhvervs-ejendomme	Ikke-erhvervs-ejendomme	Tilsammen
	1000 m²	Antal lejligheder	1000 m²	1000 m²	1000 m²
Under opførelse 1. januar 1957	1889	22998	663	483	3035
Påbegyndt 1. halvår 1957	1168	13374	635	262	2065
Fuldført 1. halvår 1957	907	11090	434	150	1491
Under opførelse 1. juli 1957	2150	25282	864	595	3609
Under opførelse 1. juli 1956	1968	24259	856	501	3325

Hvad boligbyggeriet angår, blev der i første halvår fuldført ca. 11.000 lejligheder mod ca. 8.900 i første halvår 1956 og påbegyndt ca. 13.400 mod ca. 12.100, og ved halvårsskiftet var antallet af lejligheder under opførelse godt 25.000 eller 1.000 flere end pr. 1. juli 1956, en stigning på ca. 9 pct. For ikke–erhvervsejendomme var den tilsvarende stigningsprocent 19, idet der er sket en betydelig forøgelse af det igangværende offentlige byggeri, medens det igangværende byggeri af erhvervsejendomme var uforandret i sammenligning med i fjor med nedgang for fabrikker og værksteder og for avlsbygninger i landbruget.

Om udviklingen i juli kvartal haves kun ufuldstændige oplysninger for boligbyggeriet, men disse tyder på en nedgang i byggevirksomheden, idet antallet af lejligheder under opførelse uden for de egentlige landdistrikter ultimo august var mindre end på samme tid i 1956. I denne forbindelse kan også anføres, at arbejdsløsheden i byggefagene i juli kvartal har ligget på et noget højere niveau end i de samme måneder i fjor. Ved udgangen af september var ledigheden i byggefagene således steget til 5 pct. mod 3,9 pct. i september 1956, og i bygge- og anlægsfag tilsammen var der en stigning fra 7,6 til 8 pct.

ARBEJDSLØSHEDEN

Arbejdsløsheden som helhed har i juli kvartal ligget på samme niveau som i det foregående år. I slutningen af september var antallet af arbejdsløse arbejdsløshedsforsikrede steget til 40.700 mod 35.400 ved udgangen af juni og 38.200 i september 1956. Inden for de forskellige områder varierede arbejdsløshedsprocenten i september fra 3,3 i øernes landkommuner til 13,1 i landkommunerne i Nordjylland.

UDENRIGSHANDELEN

Medens eksporten i juli kvartal lå på samme niveau som i de to foregående kvartaler og noget højere end i juli kvartal i fjor, gik importen yderligere tilbage og var ligesom i april kvartal mindre end i 1956. Som følge af denne udvikling er stigningen i importoverskuddet i sammenligning med det foregående år efterhånden blevet stærkt formindsket og beløber sig for årets første 9 måneder kun til 180 mill. kr. mod næsten 500 mill. kr. for januar kvartal alene.

Udenrigshandelen (specialhandel).
(Månedsgennemsnit i mill. kr.).

	Import	Eksport	Heraf: Landbrugsprodukter	Heraf: Industrivarer	Importoverskud
1. kvt. 1955	682	585	350	208	97
2. – –	651	580	324	232	71
3. – –	652	570	323	219	82
4. – –	714	664	380	253	50
1. kvt. 1956	671	607	334	242	64
2. – –	768	627	333	267	141
3. – –	733	602	331	243	131
4. – –	833	682	360	291	151
1. kvt. 1957	866	639	324	282	227
2. – –	738	646	321	288	92
3. – –	719	644	336[1])	295[1])	75
Jan.–sept. 1956	724	613	333	251	111
Jan.–sept. 1957	774	643	326[2])	287[2])	131

[1] Gennemsnit for juli og august. [2] Gennemsnit for januar–august.

De høje importtal i oktober kvartal 1956 og januar kvartal 1957 var i første række udtryk for en mængdemæssig forøgelse af importen. For januar kvartal er kvantumsindeks for importen beregnet til 187 (1949 = 100)

mod 154 i januar kvartal 1956 og indeks for enhedsværdien af de indførte varer til 132 mod 125. I april kvartal faldt kvantumsindeks til 163 mod 174 i april kvartal i fjor, medens indeks for enhedsværdien gik ned til 132 mod 127 for samme periode i 1956. Den fortsatte nedgang i importværdien i juli kvartal skyldes formentlig såvel lavere priser som yderligere nedgang i de importerede varemængder.

Trods nedgangen i importen i april kvartal var importen i første halvår såvel værdi- som mængdemæssigt større end i første halvår 1956. Dette kan sammenholdes med, at værdien af råstoflagrene til konstante priser ved opgørelsen pr. 30. juni var 8 pct. højere end på samme tidspunkt i fjor, medens den i forhold til stillingen ved udgangen af 1956 var gået ned med 5 pct. For en række varer vil der imidlertid sædvanligvis være nogen nedgang i lagrene i årets første halvdel og stigning i anden halvdel, og lagernedgangen i første halvår 1957 var væsentlig mindre end i første halvår 1956. Bortset fra sukkerlagrene, som er ganske særligt påvirkede af sæsonsvingninger, var råstoflagrene i øvrigt steget med 3 pct. siden sidste årsskifte.

Bytteforholdet over for udlandet var lidt ringere i april kvartal end i januar kvartal, nemlig henholdsvis 84 og 85 mod 87 i april kvartal 1956 (1949 = 100). De tilsvarende indekstal for enhedsværdien af de udførte varer var 109, 112 og 111.

BETALINGSBALANCE OG VALUTASTILLING

Efter statistisk departements foreløbige opgørelse var der i første halvår 1957 på vare- og tjenestebalancen et underskud på 225 mill. kr., fordelt med et underskud i januar kvartal på 275 mill. kr. og et overskud i april kvartal på 50 mill. kr.. I første halvår 1956 var der derimod omtrent ligevægt mellem indtægter og udgifter vedrørende varer og tjenester, jfr. nedenstående oversigt. Foruden den stærke forøgelse af underskuddet på handelsbalancen lægger man navnlig mærke til stigningen i nettoindtægten på posten søtransport. Den danske handelsflådes indsejling i udenrigsfart, eksklusive farten fra udenlandske til danske havne, anslås for første halvår 1957 til netto 500 mill. kr. mod 355 mill. kr. i første halvår 1956. Herfra går imidlertid en udgift til udenlandske skibe på netto henholdsvis 210 og 195 mill. kr., hvorved man kommer til de i tabellen anførte tal.

Det kan i denne forbindelse nævnes, at fragtratetallet, der belyser bevægelserne i de danske fragtrater for prompte lastning inden for trampfarten, dog med undtagelse af tankskibsfarten, i gennemsnit for første halvår 1957 lå på 182 (1949 = 100) mod 179 i første halvår 1956. Imidlertid har fragtratetallet, der fra 202 i januar er faldet til 135 i oktober, siden april ligget lavere end i fjor. Den omstændighed, at det udelukkende er baseret på den aktuelle notering af fragtratesatser, bevirker, at sving-

Betalingsbalancens hovedposter.

Mill. kr.	1. kvt. 1957	2. kvt. 1957	1. halvår 1957	1. halvår 1956
Indtægter eller udgifter netto vedr.:				
Vareindførsel og -udførsel (f.o.b.)....	÷439	÷80	÷519	÷201
Søtransport.....	140	150	290	160
Øvrige vare- og tjenesteposter.....	24	÷21	3	29
Varer og tjenester i alt..	÷275	49	÷226	÷12

Bankernes nettotilgodehavende i udlandet[1].

(Mill. kr.).

Ultimo	E.P.U.	U.S.-doll.	Can. doll. o. sfrcs.	Andre valutaer	Internat. inst. (netto)	Ialt national-banken	Private banker	Tilsammen
Dec. 1951....	÷266	267	4	106	÷ 91	20	÷54	÷ 34
Dec. 1952....	÷223	494	8	156	÷103	332	÷44	288
Dec. 1953....	÷432	669	8	172	÷ 91	326	÷33	293
Dec. 1954....	÷673	637	8	÷59	÷ 85	÷172	÷35	÷207
Juni 1955....	÷848	474	6	÷22	÷ 66	÷456	44	÷412
Dec. —	÷732	596	12	÷40	÷ 75	÷239	21	÷218
Juni 1956....	÷694	563	7	÷48	÷ 74	÷246	50	÷196
Dec. —	÷644	501	8	÷24	÷ 73	÷232	80	÷152
Jan. 1957....	÷630	439	9	÷ 1	÷ 65	÷248	99	÷149
Febr. —	÷628	391	10	13	÷ 74	÷288	126	÷162
Marts —	÷631	404	10	29	÷ 82	÷270	57	÷213
April —	÷641	301	9	31	÷ 78	÷378	112	÷255
Maj —	÷647	241	9	29	÷ 74	÷442	165	÷277
Juni —	÷644	502	10	36	÷ 58	÷154	107	÷ 47
Juli —	÷628	578	10	30	÷ 76	÷ 86	208	122
Aug. —	÷605	537	6	40	÷ 96	÷118	260	142
Sept. —	÷625	495	8	34	÷ 54	÷142	288	146
Okt. —						÷167	353	186

[1] Tallene i første kolonne angiver gælden til E. P. U. efter afregningen for den pågældende måned og tallene i den anden kolonne dollarbeholdningen med tillæg af tilgodehavende eller fradrag af skyldige dollarbetalinger til E. P. U.

ningerne i indekset er stærkere end bevægelserne i fragtniveauet for rute- og liniefarten m. m., men det stærke fald, der har fundet sted i år, vil med en vis forsinkelse påvirke den her omtalte betalingsbalancepost i nedadgående retning.

Trods underskuddet på vare- og tjenestebalancen forbedredes banker-

nes valutastilling i første halvår 1957 med 105 mill. kr., men det må her erindres, at statens udenlandske gæld samtidig er blevet forøget med 235 mill. kr. ved trækket på Den internationale Valutafond. I alt forringedes statens og kommunernes status over for udlandet i første halvår 1957 med 160 mill. kr., og den samlede forringelse for banker og offentlige institutioner udgjorde altså 55 mill. kr.. Den betydelige forskel mellem dette tal og underskuddet på betalingsbalancens løbende poster må – under forudsætning af opgørelsens rigtighed – modsvares af en statusforringelse på andre kapitalposter, f. eks. forøgelse af privat gæld til udlandet.

I juli kvartal er bankernes valutastilling forbedret med 193 mill. kr., idet en nettogæld til udlandet på 47 mill. kr. ved udgangen af juni er forvandlet til et nettotilgodehavende på 146 mill. kr. ved udgangen af september. For de første 9 måneder af indeværende år var forbedringen på ca. 300 mill. kr., men heraf skyldes som nævnt 235 mill. kr. trækket på valutafonden, således at den reelle forbedring bliver ca. 65 mill. kr.

PENGE- OG KAPITALMARKEDET

I første halvår 1957 formindskedes nationalbankens tilgodehavende hos finansministeriet med ca. 380 mill. kr., men den pengeopsugende virkning heraf blev delvis opvejet af et nettokøb af fremmed valuta for ca. 80 mill. kr. og af forskydninger på forskellige andre poster, hvorfor nedgangen i seddelomløb og foliomidler tilsammen kun beløb sig til ca. 250 mill. kr. I juli kvartal formindskedes statens gæld til nationalbanken med yderligere ca. 60 mill. kr., medens nationalbanken samtidig solgte valuta for et mindre beløb. (Forbedringen af valutastillingen i juli kvartal falder næsten udelukkende på forretningsbankerne). Resultatet af disse og andre forskydninger var en lidt formindsket likviditet, idet seddelomløb plus indestående på nationalbankens foliokonto ultimo september var gået ned med 55 mill. kr. Som det fremgår af tabellen, viser nationalbankens balance for oktober en stærk stigning i tilgodehavendet hos finansministeriet og en tilsvarende forøgelse af seddelomløb og foliomidler.

I de første 9 måneder af 1957 er omløbet af indenlandske statsobligationer forøget med 167 mill. kr. (pålydende værdi) mod 131 mill. kr. i den tilsvarende periode i 1956, men samtidig har stigningen i udestående skatkammerbeviser kun andraget 26 mill. kr. mod 93 mill. kr. i fjor. For juli kvartal alene var der en stigning for statsobligationer på 58 mill. kr., medens omløbet af skatkammerbeviser formindskedes med 24 mill. kr. Den samlede nettotilgang af nyt materiale til obligationsmarkedet (statsobligationer, skatkammerbeviser, kredit- og hypotekforeningsobligationer og børsnoterede obligationer i øvrigt) har i den forløbne del af 1957 udgjort 719 mill. kr. mod 653 mill. kr. i januar-september i fjor.

	Sept. 1906	Dec. 1906	Juni 1907	Juli 1907	Aug. 1907	Sept. 1907	Okt. 1907
Nationalbanken.							
Udl.tilgodehavender, netto	÷248	÷232	÷154	÷86	÷118	÷142	÷167
Nettotilgodeh. hos staten .	2341	2508	2125	2190	2231	2066	2232
Obligationer og aktier....	493	498	492	493	493	501	499
Seddelomløb.....	2107	2372	2203	2151	2124	2135	2242
Indlån på folio.....	360	377	294	387	397	277	331
Tilsammen..	2467	2749	2497	2538	2521	2412	2573
Forretningsbankerne.							
Kassebeholdning.....	743	925	803	856	791	718	
Obligationer og aktier....	1266	1253	1339	1336	1360	1362	
Udlån i alt (indenl.).....	6360	6555	6790	6696	6691	6809	
Indlån i alt (indenl.).....	7129	7336	7512	7625	7714	7671	
De større sparekasser.							
Obligationer og aktier....	1442	1420	1437	1437	1444	1435	
Udlån i alt.....	3835	3858	4022	4051	4078	4112	
Indlån i alt.....	5161	5130	5430	5449	5468	5451	

Medens obligationsmarkedet i 1957 har været præget af stabilitet, har aktiekurserne siden foråret været nedadgående, og kursindekset (1935 = 100) er faldet fra 179 i april til 160 i september. Nedgangen har været størst for rederier, men også bankaktier og industriaktier er gået ned i kurs.

PRISUDVIKLINGEN

Nedgangen i engrospristallet fortsatte i juli kvartal, og engrosprisniveauet lå i september 3.3 pct. lavere end på samme tid i fjor og 5,4 pct. lavere end ved årets begyndelse. De største nedgange findes i grupperne »animalske levnedsmidler« og »foderstoffer«, desuden har der været et betydeligt prisfald i brændselsgruppen, hvor priserne dog endnu i september lå lidt højere end før Suez-krisen.

Ser man bort fra fradraget for sparebeviser, der nu er bortfaldet, er »pristalsfamiliens« udgifter i tiden siden oktober 1956 steget med 272 kr. eller med knap 2 pct., og detailpristallet er steget fra 427 til 435. Bevægelserne på de enkelte poster fremgår af nedenstående oversigt.

Ved siden af det almindelige detailpristal skal der i henhold til lov af 14. juni 1957 beregnes et særpristal til brug ved regulering af lønninger og pensioner. Ved beregningen af særpristallet udelades dels afgiften på manufakturvarer m. m., dels de i sommer gennemførte afgiftsforhøjelser for øl, vin og tobak. I juli var stillingen den, at der skulle udbetales yderligere

Engrospristallet.
(1935=100)

	Sept. 1956	Dec. 1956	Juni 1957	Juli 1957	Aug. 1957	Sept. 1957	Stigning i pct. Sept. 56–sept. 57	Stigning i pct. Dec. 56–sept. 57
Vegetabilske levnedsmidler	346	352	333	332	329	330	÷ 4,6	÷ 6,3
Animalske levnedsmidler	340	337	303	303	296	295	÷13,2	÷12,5
Foderstoffer	413	427	360	352	342	344	÷16,7	÷19,5
Gødningsstoffer	256	252	262	262	251	252	÷ 1,6	0
Brændsel og mineralske olier	546	599	572	570	568	554	1,5	÷ 7,5
Jern, metaller og varer deraf	356	358	362	361	363	364	2,2	1,7
Bygningsmaterialer (undt. træ)	289	292	310	309	309	307	6,2	5,1
Træ og papir	491	497	496	495	495	497	1,2	0
Tekstil og konfektion	333	337	345	345	344	343	3,0	1,8
Huder, læder og skotøj	310	319	313	315	316	316	1,9	÷ 0,9
Kemisk-tekniske varer	249	257	252	253	251	250	0,4	÷ 2,7
Engrospristallet	366	374	359	358	355	354	÷ 3,3	÷ 5,4
Råvarer og halvfabrikata	438	459	430	429	424	420	÷ 4,1	÷ 8,4
Færdigvarer	332	334	326	325	323	323	÷ 2,7	÷ 3,3
Importvarer	441	458	444	442	440	436	÷ 1,1	÷ 4,8
Hjemmemarkedsvarer	315	318	304	304	300	301	÷ 4,4	÷ 5,3
Eksportvarer	347	348	310	329	306	323	÷ 6,9	÷ 7,2

Pristalsbudgettet (kr.).

	Okt. 1956	Juli 1957	Okt. 1957	Ændring i kr. okt. 56–okt. 57
Fødevarer	4330	4172	4113	÷217
Klæder, fodtøj, vask	1756	1821	1828	72
Bolig	1058	1123	1123	65
Brændsel, belysning	848	822	816	÷32
Skatter ÷ børnetilskud	1315	1442	1442	127
Kontingenter o.l.	777	844	845	68
Anskaffelser og vedligeholdelse	636	656	657	21
Spiritus, tobak, fortæring ude	940	1008	1008	68
Hygiejne, kulturelle udgifter	1221	1278	1281	60
Transport	370	393	393	23
I øvrigt	831	850	848	17
I alt	14082	14409	14354	272

Detailpristallet uden fradrag for sparebeviser.

Juli 1914=100	427	437	435
1935 gnstl.=100	249	255	254

Særpristallet.

Juli 1914=100		431	429
1935 gnstl.=100		251	250

dyrtidstillæg til arbejderne ved et særpristal på 429 og til tjenestemændene ved et særpristal på 430. Da særpristallet for juli blev 431, har arbejdere og tjenestemænd fra henholdsvis 1. september og 1. oktober fået udbetalt endnu en dyrtidstillægsportion foruden den, de havde opnået i henhold til januar-pristallet. I 1956 medførte den automatiske lønregulering efter pristallet en lønforhøjelse på 4 dyrtidstillægsportioner for såvel arbejdere som tjenestemænd.

DE NYE FORHANDLINGSREGLER PÅ ARBEJDSMARKEDET

De gældende overenskomster på arbejdsmarkedet, der er identiske med forligsmandens mæglingsforslag af 31. marts 1956, ophøjet til lov den 13. april 1956, har gyldighed til 1. marts 1958. Til de nu påbegyndte forhandlinger om nye overenskomster knytter der sig den særlige interesse, at de foregår i henhold til forhandlingsregler, der adskiller sig ret væsentligt fra de hidtil gældende. For det første er det ved den aftale, der er truffet mellem Dansk Arbejdsgiverforening og De samvirkende Fagforbund, bestemt, at de to hovedorganisationer skal tage fat på behandlingen af de generelle spørgsmål, d. v. s. spørgsmål, der har eller kan ventes at få betydning for alle overenskomstområderne, på et tidligt tidspunkt, nemlig den 15. oktober i året forud for overenskomsternes udløbstermin, og forinden underorganisationerne påbegynder behandlingen af de sekundære og specielle spørgsmål. For det andet er der åbnet adgang til, at uoverensstemmelser om ikke-generelle spørgsmål kan henvises til behandling i et fællesudvalg og eventuelt afgøres der med bindende virkning for parterne, og endvidere opdeles hele overenskomstområdet i 8 grupper, der hver for sig stemmer om de endelige overenskomstforslag. De 8 grupper er: Jern- og metalindustrien, tekstil- og beklædningsindustrien, nærings- og nydelsesmiddelindustrien, øvrige industrier inklusive træindustrien, byggefagene, grafiske fag inklusive papirvare- og papæskeindustrien, transportfagene samt handels- og kontorfunktionærerne. Landbruget m. m. omfattes ikke af de nye forhandlingsregler.

Bestemmelsen om opdeling i afstemningsgrupper må sammenholdes med den bemyndigelse, der i den gældende lov om mægling i arbejdsstridigheder er givet forligsmanden til at forlange, at der skal foretages en sammenlægning af afstemningsresultaterne for de forskellige fag, således at mæglingsforslaget betragtes som vedtaget, hvis der som helhed er flertal for vedtagelsen. Dette punkt i forhandlingsreglerne forudsætter altså en lovændring.

I de nye forhandlingsregler er der fastsat bestemte tidsfrister for de forskellige faser af overenskomstforhandlingerne. Forhandlingerne begynder som nævnt den 15. oktober, 4½ måned før de gældende overenskomsters

udløb. På dette tidspunkt træder et fællesudvalg, bestående af 6 repræsentanter for hver af de to hovedorganisationer, sammen for at prøve på at finde et grundlag, som man kan anbefale de tilsluttede medlemsorganisationer at bygge deres overenskomster på. For dette forsøg på at nå til enighed om de generelle spørgsmål er der fastsat en frist til 10. november.

Lykkes det forhandlingsudvalget at nå til enighed om de generelle spørgsmål, indgår resultatet i forslagene til nye overenskomster inden for underorganisationerne, men lykkes det ikke, eller hvis underorganisationerne herudover ønsker at rejse krav af ikke-generel karakter, skal de senest den 20. november udveksle fuldt udarbejdede forslag, der så kan drøftes indtil den 12. december.

Efter den 12. december afgør hovedorganisationernes forhandlingsudvalg, hvilke af de fremsatte krav der kan betragtes som generelle, og disse behandles derefter i forhandlingsudvalget. Hvis dette ikke inden den 20. december er nået til enighed om disse spørgsmål, rettes der henvendelse til forligsmanden om at overtage ledelsen af forhandlingerne, der skal fremskyndes mest muligt, idet et resultat skal søges opnået inden den 20. januar.

Imidlertid fortsættes forhandlingerne i underorganisationerne om de ikke-generelle spørgsmål. Ved disse forhandlinger, der skal søges afsluttet senest den 15. januar, har hver af parterne ret til at anmode om en mæglingsmands medvirken. Hvis forhandlingerne må sluttes, uden at alle spørgsmål er løst, kan hovedorganisationerne straks tage fat på forhandlinger om de resterende uoverensstemmelser, og hvis enighed heller ikke her kan nås, kan parterne beslutte, at disse uoverensstemmelser (om ikke-generelle spørgsmål) helt eller delvis skal behandles i et fællesudvalg. Er der opstillet krav, som der ikke kan opnås enighed om at henvise til et sådant fællesudvalg, overføres de til behandling i forligsinstitutionen, der sammen med hovedorganisationerne afgør, om stoffet skal behandles ved direkte mægling i forligsinstitutionen eller henvises til endelig afgørelse ved fællesudvalget. Fællesudvalget kan, hvis der i udvalget kan opnås flertal derfor, afgøre sagen med bindende virkning for parterne. Spørgsmål, om hvilke der ikke kan opnås flertal i fællesudvalget, afgøres ved, at udvalget udpeger en opmand, der så træffer afgørelsen. Kan enighed om valg af opmand ikke tilvejebringes, overlades det til forligsmanden at udpege opmanden.

De nye forhandlingsregler er blevet til ved forhandling mellem parterne på initiativ af arbejdsretskommissionen af 15. august 1956, i hvis kommissorium det første punkt går ud på, at kommissionen skal foranledige tilvejebragt nye – detaillerede og effektive – forhandlingsregler. Herudover påhviler det kommissionen at overveje betimeligheden af en revision af septemberforliget af 1899 m. v., idet man skal være opmærksom på, inden for hvilke områder arbejdsstandsninger vil medføre virkninger af særlig alvorlig karakter for samfundets livsvigtige funktioner, herunder trykkefri-

heden. Det hedder endvidere i kommissoriet, at kommissionen skal undersøge muligheden for at finde nye veje til at undgå eller begrænse arbejdsstandsninger på områder af livsvigtig betydning for samfundet. Kommissionen skal endelig undersøge behovet for ændringer i loven om mægling i arbejdsstridigheder, eventuelt også i loven om den faste voldgiftsret.

Det var meningen, at betænkningen fra arbejdsretskommissionen skulle have foreligget inden den 1. oktober, men arbejdet er blevet forsinket.

13.–11.–1957
C. L.

POLITISK KRONIK

UDLANDET

Juli 1957

1. – Et interview med den ægyptiske præsident Nasser offentliggøres, hvori Nasser erklærer sig rede til normalisering af forbindelserne med England og desuden meddeler, at Ægypten m. h. t. israelske skibes benyttelse af Suezkanalen vil underkaste sig Den internationale Domstols afgørelse.

Ved valget til Libanons parlament besætter regeringspartierne 50 af de ialt 66 pladser.

U. S. A.s forsvarsministerium meddeler, at den amerikanske fjernøstlige kommando i Tokio skal opløses og dens opgaver varetages af overkommandoen over FNs styrker i Korea, der skal flyttes fra Tokio til Seoul, samt af den amerikanske Stillehavsoverkommando i Honolulu.

2. – Det svenske Folkeparti udtræder af den finske regering.

3. – Moskva radio meddeler, at Molotov, Kaganovitsch og Malenkov er udelukket fra U. S. S. R.s kommunistiske partis centralkomites præsidium, mens Dimitri Sjepilov fratages posten som partisekretær. Molotov, Malenkov og Kaganovitsch fratages deres ministerposter. Samtidig mister viceministerpræsidenterne Maxim S. Saburov og Michail G. Pervuchin deres hverv og udstødes af partipræsidiet. – 6. beskylder første partisekretær Khrushchev Malenkov for at være ansvarlig for domfældelsen af et stort antal uskyldige partifunktionærer fra Leningrad i 1949.

4. – Rumæniens kommunistiske parti udelukker centralkomiteens sekretær Josef Chisinevsji og ministerpræsident og undervisningsminister Miron Constantinescu fra politbureau samtidig med, at Chinisevsji fratages sekretærposten. – 14. meddeles, at Constantinescus ministerposter er overtaget af Atanase Stoica, samtidig med at Jon Gheorghe Maurer efterfølger Grigore Preoteasa som udenrigsminister.

5. – Den tyske forbundsdag ratificerer aftalerne om europæisk økonomisk samarbejde og Euratom. Aftalerne godkendes i den franske nationalforsamling den 9., det tyske forbundsråd den 19., det franske Republikkens Råd den 25. og det italienske deputeretkammer den 31.

6. – De sidste britiske tropper forlader Jordan.

7. – Den franske præsident René Coty går ind for en forfatningsreform, der styrker den udøvende magt på den lovgivendes bekostning.

Det argentinske udenrigsministerium meddeler, at Argentina har afbrudt de diplomatiske forbindelser med Venezuela, fordi Venezuela nægter at udvise fhv. præsident Peron.

8. – Den sovjetiske ministerpræsident Bulganin og Khrushchev ankommer til Praha på et statsbesog.

9. – Generalissimus Franco og den portugisiske ministerpræsident Salazar fører forhandlinger. I det i forbindelse hermed udsendte kommunique oplyses det, at statscheferne er enedes om et snævrere militært og økonomisk samarbejde.

Den kinesiske stats- og udenrigsminister Chou En-lai erklærer, at der er nået enighed mellem Kina og Burma i grænsestriden.

10. – Det tyske socialdemokratis formand Erich Ollenhauer udtaler, at hans parti ikke kræver Tyskland neutraliseret og er modstander af skabelsen af et militært tomrum i Centraleuropa.

Den japanske ministerpræsident Nobosuke Kishi omdanner sin regering.

11. – Malayas lovgivende råd godkender forfatningsudkastet for Malaya.

Den indonesiske ministerpræsident Hadji Djuanda meddeler, at Indonesien vil modtage et sovjetisk tilbud om en kredit på 100 millioner dollars.

14. – Nepals regering under Tanka Prasad Acharaya træder tilbage.

16. – Sofia radio meddeler, at det bulgarske kommunistpartis centralkomite har fjernet viceministerpræsident Georgi Tschankoff, fhv. minister Dobri Terpecheff og fhv. viceindenrigsminister Janko Panoff fra politbureau. – 17. fratages Tschankoff sin post som viceministerpræsident, der overtages af fhv. handelsminister Raiko Damianoff.

18. – Khrushchev m. fl. forhandler i Moskva med den jugoslaviske nationalforsamlings to præsidenter, Kardelj og Rankovic, det albanske kommunistpartis førstesekretær Hodsja og det bulgarske kommunistpartis forstesekretær Schivkoff.

19. – Den italienske forsvarsminister Taviani meddeler, at U. S. A. vil forsyne Italien med fjernvåben.

24. – Britiske luftstyrker griber ind til fordel for Omans sultan, Said bin Taimur i en væbnet konflikt mellem denne og imamen Ghalib bin Ali.

25. – Tunis forfatningsgivende forsamling beslutter at proklamere republikken. Beyen, Mohammed Lamine, erklæres for afsat, og ministerpræsident Habib Bourguiba vælges til præsident. – 26. træder regeringen tilbage og 30. dannes et nyt kabinet med Habib Bourguiba som leder.

26. – Guatemalas præsident Carlos Castillo Armas myrdes.

27. – Den østtyske regering foreslår i erklæring dannelsen af et statsforbund mellem Vest- og Østtyskland på grundlag af en folkeretslig traktat som indledning til en genforening.

28. – Ved valgene til den argentinske forfatningsgivende forsamling opnår de moderat-radikale og de venstre-radikale hver 76 pladser og socialisterne 11.

29. – En amerikansk-engelsk-fransk-vesttysk erklæring udtaler, at en fællestysk regering må fremgå af frie valg, og selv skal fastlægge sin udenrigspolitik og sine internationale forbindelser.

31. – En syrisk-ægyptisk kommission nedsættes til forberedelse af en ægyptisk-syrisk federation.

August 1957

1. – I Rumænien indledes et todages møde mellem delegationer fra de kommunistiske partier i U. S. S. R. og Jugoslavien under ledelse af Khrushchev og præsident Tito.

Det amerikanske forsvarsministerium meddeler, at der er dannet en fælles amerikansk-kanadisk luftforsvarskommando.

Den kinesiske Folkerepubliks forsvarsminister Peng Teh-huai meddeler, at Kina i 1957 vil hjemsende 620.000 soldater fra hæren.

Kubas regering ophæver de forfatningsmæssige garantier i 45 dage.

2. – Den amerikanske udenrigsminister Dulles stiller nye forslag til inspektionszoner.

3. – De malayiske fyrstendømmers herskere vælger Abdul Rahman til Den malayiske Federations statsoverhoved. – 5. underskriver den britiske højkommissær Donald Mac Gillivrary og de malayiske herskere en overenskomst om federationens uafhængighed indenfor Det britiske Statssamfund. – 28. danner Abdul Rahman sin regering.

5. – Nordvietnams præsident Ho Chi Minh indleder et besøg i Jugoslavien, hvorunder han og præsident Tito betoner de mange ligheder mellem de to landes socialistiske udvikling og aftaler udveksling af diplomatiske repræsentationer.

7. – Khrushchev og viceministerpræsident Mikojan indleder et besøg i Østtyskland, der afsluttes 14. august.

Ved afslutningen af sovjetisk-syriske forhandlinger i Moskva udsendes et kommunique, der lover et vidtgående teknisk og økonomisk samarbejde.

8. – Britiske luftstyrker angriber stillinger, som jemenitiske tropper har indtaget efter at have overskredet den jemenitisk-adenske grænse.

10. – Den laotiske prins Souvanna Phouma danner ny regering.

11. – Den franske regering indfører importafgifter og eksportpræmier svarende til en devaluering af francen med 16⅔ %. – 27. indføres almindeligt prisstop.

12. – Damaskus radio meddeler, at en sammensværgelse mod den syriske regering er blevet afsløret, og at amerikanske diplomater i Damaskus har støttet den. –

13. udvises den amerikanske militærattache, oberstløjtnant Robert W. Malloy sammen med to andre amerikanske diplomater. –

14. udviser den amerikanske regering den syriske minister i U. S. A., Farid Zeineddine som gengældelsesforanstaltning. – 21. udtaler præsident Eisenhower, at den politiske udvikling i Syrien ikke retfærdiggør anvendelsen af Eisenhower-doktrinen. – 24. drøfter kong Hussein af Jordan, kong Feisal af Iraq, den tyrkiske præsident Celal Bayar og ministerpræsident Adnan Menderes i Istanbul begivenhederne i Syrien. Samme dag ankommer den amerikanske understatssekretær Roy Henderson til Istanbul for sammen med tyrkiske politikere at drøfte det syriske spørgsmål.

19. – Forbundskansler Adenauer udtaler i interview, at forbundsregeringen snart vil optage forhandlinger med Polen.

Libanons regering omdannes.

22. – Det amerikanske udenrigsministerium tillader 24 amerikanske journalister at rejse til den kinesiske Folkerepublik, men fremhæver, at dette ikke betyder nogen ændring af den hidtidige amerikanske Kinapolitik.

Den ungarske regering protesterer mod den forestående Ungarndebat i FN.

25. – Den amerikanske udenrigsminister Dulles anbefaler at udruste NATOs med-

lemsstater med amerikanske fjernstyrede våben og raketter, der kan bære atomsprænghoveder.

26. – Det sovjetiske nyhedsbureau TASS meddeler, at Sovjetunionen som den første stat med held har afprøvet en interkontinental ballistisk raket.

Fransk-ægyptiske forhandlinger om genoptagelse af politiske, økonomiske og kulturelle forbindelser begynder i Geneve.

29. – Efter beslutning af den øverste sovjets præsidium bliver ministeriet for statskontrol opløst.

Kong Muhammed V af Marokko undertegner en ny grundlov for Tanger.

30. – Alhaji Abubakar Tafawa Balewa danner den nigeriske federations første regering, hvori han overtager premier- og finansministerposten.

September 1957

2. – Den østtyske regering foreslår i erklæring, at østersømagterne skal påtage sig ikke-angrebsforpligtelser og udvide de økonomiske og kulturelle forbindelser.

Den polske ministerpræsident Josef Cyrankiewicz udtaler, at anerkendelsen af Oder-Neisselinien er prøvestenen på vestmagternes gode vilje til venskabelige forbindelser med Polen. I samme tale går han ind for neutralisering af Østersøområdet.

3. – Præsident Eisenhower undertegner loven om udlandshjælpen, der andrager 3,4 milliarder dollars.

En overenskomst om oprettelsen af en syrisk-ægyptisk økonomisk union undertegnes.

5. – Den arabiske Ligas råd beslutter at støtte »Jemens og Omans retfærdige kamp mod de britiske angribere«.

7. – Den sovjetiske regering overgiver den vesttyske regering en note som svar på det vesttyske memorandum af 20. maj 1957. USSR hævder, at det tyske spørgsmål kun kan løses ved forhandling mellem de to tyske stater.

8. – Den iranske shah Mohamed Reza Pahlevi opfordrer kong Ibn-Saud til at støtte et persisk forslag om indkaldelse af islamiske stater til mindskelse af spændingen i Mellemøsten.

10. – Den rumænske ministerpræsident Chivu Stoica opfordrer Albaniens, Bulgariens, Grækenlands, Tyrkiets og Jugoslaviens regeringschefer til at indkalde en konference af balkanlandenes statsledere med henblik på indgåelse af en ikke-angrebspagt. – 18. går den albanske og bulgarske regering ind for Stoicas forslag, som imidlertid den 23. afvises af Grækenland.

Ved et polsk statsbesøg i Jugoslavien erklærer præsident Tito, at Oder-Neissegrænsen er den eneste løsning på det tyskpolske grænseproblem. Næste dag protesterer den vesttyske regering over for Jugoslavien. – 16. afsluttes det polske statsbesøg med et fælleskommunique, der opfordrer til forhandling mellem de to tyske stater om genforeningsspørgsmålet.

Den sovjetiske ministerpræsident Bulganin advarer i en skrivelse til den tyrkiske ministerpræsident Adnan Menderes Tyrkiet mod at deltage i amerikanske angrebsplaner mod Syrien. Samtidig beskylder udenrigsminister Gromyko U. S. A. for sammen med Israel og Tyrkiet at planlægge udslettelse af Syrien. – 21. løber sovjetiske krigsskibe ind i den syriske havn Latakia på et venskabsbesøg. – 25. ankommer kong Ibn-Saud til Damaskus, hvor han forhandler med den syriske ministerpræsident Shukri al Kuwatli og med den iraqske ministerpræsident, Ali Jawdat. Før sin afrejse udtaler kong Ibn-Saud sit lands solidaritet

overfor Syrien. – 28. forsikrer Ali Jawdat den syriske regering, at Iraq vil betragte ethvert angreb på Syrien som et angreb på sig selv.

15. – Ved valgene til den vesttyske forbundsdag forøger de kristelige demokrater deres mandattal fra 244 til 270 og opnår 50,2 % af de afgivne stemmer mod 45,2 i 1953. Socialdemokraterne går frem fra 151 til 169 mandater og fra 28,8 % til 31,8 af de afgivne stemmer. De mindre partier går tilbage.

Den finske mark devalueres med ca. 38 %.

17. – FNs 12. generalforsamling begynder i New York.

Den thailandske hærs øverstbefalende, marskal Sarit Thanarat styrter ved et militærkup Pibul Songgrams regering. Phibul flygter ud af landet. – 18. sættes forfatningen ud af kraft, parlamentet opløses, og der udskrives nyvalg. – 21. vælges SEATOs generalsekretær, Nai Pote Sarasin til ministerpræsident.

Den japanske regering protesterer overfor U. S. A. mod de kernevåbenforsøg, der er planlagt i Stillehavet i foråret 1958.

19. – Den amerikanske forsvarsminister Charles E. Wilson meddeler, at U. S. A.s væbnede styrker skal nedskæres med 100.000 mand.

21. – Haakon VII af Norge dør og efterfølges af Olaf V.

22. – Francois Duvallier vælges til Haitis præsident.

23. – Den tunesiske præsident Habib Bourgiba foreslår i en tidsskriftsartikel FNs generalsekretær Dag Hammerskjöld som mægler i Algierstriden med tunesisk marokkansk støtte.

24. – Den tunesiske regering bekendtgør, at Tunis har modtaget et ægyptisk tilbud om våbenleverancer.

25. – Det sovjetiske kommunistpartis centralkomité pålægger den statslige planlægningskommission at udarbejde en ny udviklingsplan for 1959–65, der skal træde i stedet for den femårsplan, der udløber i 1960.

30. – Den franske nationalforsamling forkaster regeringen Bourgès-Maunourys skitseforslag til en løsning af det algierske problem, hvorefter Bourgès-Maunoury meddeler, at han vil træde tilbage.

DANMARK

Juli 1957

2. – Forslaget om et stabiliseringslån vedtages ved 3. behandling med 87 stemmer mod 66 (v. og k. f.), medens 6 (k) undlader at stemme. Forinden forkaster folketinget en kommunistisk dagsorden, der opfordrer regeringen til at spare mindst 200 mill. kr. på de militære budgetter, med alle stemmer mod kommunisternes, idet dog 3 radikale (Else Zeuthen, Morten Larsen og Baunsgaard) undlader at stemme.

Ved 1. behandling af forslaget om indmalingspligt for dansk hvede og rug erklærer ordførerne for v. og k. f., at de ikke vil lægge forslaget hindringer i vejen. Forslaget anbefales af ordførerne for de tre regeringspartier, men Carl Petersen (s.) udtaler tvivl om, at hensigten med forslaget vil blive nået.

Nationalbankens valutastilling er i juni forbedret med 290 mill. kr. Forbedringen skyldes væsentligst trækket på Den internationale Valutafond (se 28/6).

3. – Ved 2. behandling af forslag om omsætningsafgift af motorkøretøjer forkaster folketinget med 140 stemmer mod 6 (k) et dagsordensforslag af Aksel Larsen om midlertidig begrænsning af importen af personmotorkøretøjer og genindførelse af en tildelingsordning. V. og k. f. foreslår en afgiftsskala, der er således indrettet, at merprovenuet i forhold til den gældende omsætningsafgift omtrent svarer til det provenu, dollarpræmieringsordningen hidtil har indbragt, samt en afvikling, begyndende den 1. okt. 1957, af den del af den foreslåede omsætningsafgift, der træder i stedet for dollarpræmieringstillægget. Begge forslagene forkastes med 77 stemmer (s., r. v. og rf.) mod 68 (v., k. f. og k.) Derimod vedtages en række ændringsforslag stillet af finansministeren og tiltrådt af regeringspartierne. Af hensyn til samlefabrikkerne indføres en udligningsafgift på 9 % for mindre og 7 % for større motorkøretøjer, medens den foreslåede omsætningsafgift til gengæld lempes noget. Desuden vedtages en aftrapningsordning for den del af afgifterne, der svarer til det merprovenu, som forslaget vil indbringe ud over den gældende omsætningsafgift plus det hidtidige dollartillæg (se 11/6).

4. – Forslaget om skærpet kontrol med selvangivelser vedtages enstemmigt ved 3. behandling, efter at der ved 2. behandling er foretaget nogle ændringer i det oprindelige forslag. Herved er bl. a. skattemyndighedernes adgang til at foretage undersøgelser på stedet begrænset til de tilfælde, hvor der ved behandlingen af selvangivelsen er fremkommet forhold, som giver rimelig grund dertil.

Forslaget om skattefri afskrivninger (se 27/3) ændres ved 2. behandling derhen, at afskrivningsprocenten for maskiner, inventar og lign. driftsmidler samt for skibe fastsættes til 20 for det første indkomstår, for hvilket de nye regler kommer til anvendelse, til 25 det andet indkomstår og derefter til 30. Et forslag fra v. og k. f. om straks at forhøje afskrivningsprocenten til 30 forkastes. Efter lovforslaget skal avancen ved samlet afhændelse af driftsmidler (d. v. s. forskellen mellem salgssum og saldoværdi) beskattes med 35 %, som ikke kan fradrages ved opgørelsen af den skattepligtige indkomst. Det vedtages at nedsætte procenten til 30, medens et forslag fra v. og k. f. om, at forskelsbeløbet for halvdelens vedkommende medregnes ved opgørelsen af den skattepligtige indkomst for ophørsåret, forkastes. Til forslaget om investeringsfonds stiller v. og k. f. ændringsforslag om, at den del af erhvervsindkomsten, der kan henlægges til investeringsfonds, forhøjes fra 15 til 20 %, men også dette forslag forkastes.

5. – Folketinget færdigbehandler forslag om omsætningsafgift af motorkøretøjer, forslag om skattefri afskrivninger, forslag om investeringsfonds samt forslag om indmalingspligt for dansk hvede og rug. De to førstnævnte forslag vedtages mod venstres, de konservatives og kommunisternes stemmer, det tredie vedtages med alle stemmer mod kommunisternes, mod det fjerde stemmer ligeledes kun kommunisterne, medens v. og k. f. undlader at stemme.

Folketinget beslutter enstemmigt (6 k. undlader at stemme), at Thorstein Petersens mandat skal bortfalde (se 14/6 og 28/6). Første stedfortræder er lagstyremand Hákun Djurhuus (Folkeflokken).

Ved folketingsvalget i Nordgrønland vælges Frederik Lynge med 1955 stemmer, medens Carl Broberg får 1018 stemmer. Hermed er begge de grønlandske folketingsmænd genvalgt, idet Augo Lynge er valgt i Sydgrønland uden modkandidat.

8. – Medens importen til og eksporten fra Færøerne i 1955 balancerede med 77,8 mill. kr., udgjorde importen i 1956 82 mill. kr. og eksporten 93 mill. kr. Eksportfremgangen skyldes foruden salg af saltsild til Sovjetunionen og af klipfisk til Spanien og Italien.

Importen til Grønland androg i 1956 78 mill. kr., det samme som i 1955, men eksporten viste en stigning fra 37 til knap 44 mill. kr. Fra Mestersvig eksporteredes i 1956 for 6,6 mill. kr. bly- og zinkmalm.

Personmotorkøretøjer overføres til regional friliste, således at såvel nye som brugte motorkøretøjer kan indføres fra EPU-landene uden indførselsbevilling.

11. – Landbrugsrådets præsident, Hans Pinstrup udtaler, at landbruget i dag står ene, uden støtte fra regeringen, og derfor må bygge på egne tilrettelæggelser, hvis det vil opnå noget som helst.

12. – En overenskomst om ophævelse af paskontrol for ikke-nordboere ved grænserne mellem de 4 nordiske lande underskrives.

I den dansk-italienske vareudvekslingsaftale for perioden 15. juli 1957–14. juli 1958 er der foretaget en forhøjelse af kontingenterne for nogle italienske varer, som er undergivet importkontrol i Danmark. (Italien har liberaliseret godt 99 % af sin import fra O. E. E. C.-lande).

15. – Det grønlandske landsråds 7. samling åbnes i Godthåb.

17. – Finansministeriet indstiller emissionen af 5 % statsgældsbeviser 1956–58, der skal indfries 15. dec. 1958, og hvoraf der siden 15. okt. 1956 er solgt for ca. 42 mill. kr.

18. – I anledning af meddelelser om, at fugleflugtslinien tidligst vil kunne virkeliggøres om en halv snes år, udtaler trafikminister Kai Lindberg til »Dagens Nyheder«, at han og hans vesttyske kollega er fuldt enige om, at ruten må i gang hurtigst muligt, og at han regner med, at det vil kunne ske i løbet af 4–5 år.

24. – En dansk embedsmandsdelegation har i Bruxelles forhandlet med den vesteuropæiske toldunions interimskomité. Minister for udenrigsøkonomi Krag udtaler, at drøftelserne i Bruxelles har bekræftet, at vejen til fuldt medlemsskab står åben for Danmark, og at »de 6« deler det danske synspunkt, at landbrugsvarer bør inddrages i det af England foreslåede frihandelsområde.

26. – Domsmandsretten i Holstebro idømmer cand. mag. & jur. Jon Galster 4 måneders fængsel for æresfornærmelse og bagvaskelse ved på offentlige møder at have beskyldt Stauning, P. Munch, Vilh. Buhl og Alsing Andersen for højforrædderi. I præmisserne hedder det, at der efter den parlamentariske kommissions undersøgelser ikke med nogen rimelighed kunne herske tvivl om, at der ingen realiteter har været bag myten om Rostock-mødet.

Lønsystemudvalget, der er sammensat af repræsentanter for arbejdsmarkedets hovedorganisationer, Socialpolitisk Forening

og produktivitetsudvalget, offentliggør rapporter om akkordlønsystemets virkninger i den keramiske industri og kødkonservesindustrien.

Danske Elværkers Forening indvier en vindkraft-forsøgsmølle ved Gedser.

28. – Formanden for den konservative folketingsgruppe, Aksel Møller, udtaler, at Danmark bør modtage de 6 landes tilbud om at indtræde i toldunionen.

30. – På foranledning af udenrigsministeriet har russiske myndigheder foretaget undersøgelser vedrørende fhv. folketingsmand Arne Munch-Petersen, der har været forsvundet i henved 20 år. Det meddeles, at der ikke er modtaget oplysninger, der kan bekræfte hans tilstedeværelse i Sovjetunionen, og at undersøgelserne har godtgjort, at han ikke er afgået ved døden og begravet der.

På et medlemsmøde i Eksportsvineslagteriernes Salgsforening, hvor også repræsentanter for Landbrugsrådet og landbo- og husmandsforeningerne deltager, drøftes situationen efter det seneste prisfald for bacon.

Der er mellem Jern- og Metalindustriens Sammenslutning og Centralorganisationen af Metalarbejdere i Danmark truffet aftale om delvis indregning af dyrtidstillægget i lønnen på frivilligt grundlag i de enkelte virksomheder. (Betydningen ligger i, at en større del af lønnen påvirkes af merpræstationer ved akkordarbejde.)

Underskuddet på vare- og tjenestebalancen over for udlandet i første kvartal 1957 er opgjort til 272 mill. kr., medens der i første kvartal 1956 var et overskud på 102 mill. kr.

31. – Landbrugsministeriet giver meddelelse om en belåningsordning for korn af høsten 1957. Lånet kan udgøre indtil 70 % af dagsprisen og skal være afviklet senest 20. nov., idet bankerne dog har lovet på et senere tidspunkt at tage spørgsmålet om en forlængelse af løbetiden op til overvejelse.

Detailpristallet for juli er beregnet til 437 (juli 1914 = 100) mod 422 i april (428 uden fradrag for sparebeviser). Det lønregulerende pristal (se 11/6) viser en stigning fra 427 i januar til 431 i juli, hvilket giver såvel arbejdere som tjenestemænd en dyrtidstillægsportion.

August 1957

1. – Ved åbningen af købestævnet i Fredericia udtaler handelsminister Philip, at valget mellem europæisk toldunion, frihandelsområde og nordisk toldunion måske ikke først og fremmest er et økonomisk, men et nationalt valg. Formanden for Industrirådet, fhv. minister Aage L. Rytter, udtaler, at Danmark ikke kan undgå på en eller anden måde at deltage i det planlagte økonomiske samarbejde i Europa, hvis det opnår bred tilslutning.

2. – På sygekassernes delegeretmøde udtaler socialminister Bomholt, at sygekassegrænsen må flyttes, eventuelt helt fjernes.

6. – Islands ambassadør i Danmark har efter anmodning fra sin regering henvendt sig til stats- og udenrigsminister H. C. Hansen med forslag om, at der nedsættes et udvalg af danske og islændinge til at behandle spørgsmålet om overdragelse af de islandske håndskrifter i danske samlinger til Island. H. C. Hansen erklærer, at han vil anbefale regeringen at stille sig imødekommende.

9. – »Pravda« meddeler, at der i Moskva er indledet forhandlinger mellem en delegation fra det kommunistiske parti, ledet af folketingsmand Aksel Larsen, og det russiske kommunistiske parti.

13. – Minister for udenrigsøkonomi Krag forhandler i Bonn med medlemmer af forbundsregeringen om muligheder og vilkår for landbrugets indpasning i frihandelsområdet. Der konstateres vidtgående overensstemmelse mellem de danske og tyske synspunkter.

14. – I en betænkning fra et udvalg under socialministeriet foreslås oprettet et socialforskningsinstitut.

15. – På atomforsøgsstationen på Risø startes reaktor nr. 1, der skal bruges ved uddannelse af teknikere og ved forsøg med konstant isotopstråling.

17. Som optakt til NATO-efterårsøvelsen vil der blive afholdt en fælles dansk-tysk flådemanøvre.

18. – Danske Journalisters Fællesrepræsentation vil i samarbejde med andre organisationer søge retsplejeloven ændret, så at ingen journalist kan tvinges til at opgive sin kilde.

20. – Regeringen nedsætter et forsvarsudvalg på 6 medlemmer, 2 ministre fra hvert af regeringspartierne med forsvarsminister Poul Hansen som formand.

23. – Dansk Arbejdsgiverforening og De Samvirkende Fagforbund nedsætter et fællesudvalg til behandling af de problemer af beskæftigelsesmæssig karakter, der opstår i forbindelse med rationalisering.

24. – Formanden for Dansk Arbejdsmandsforbund, Alfred Petersen, kritiserer importen af vej- og landbrugsmaskiner som skadelig for beskæftigelsen og udtaler sin overbevisning om, at de kredse inden for fagbevægelsen, som synes at ville godkende en halvautomatisk regulering af lønningerne, ikke kan vinde flertal inden for De Samvirkende Fagforbund.

31. – Komitéen for borgerligt samarbejde retter henvendelse til venstre, det konservative folkeparti og De uafhængige om samarbejde gennem listeforbund eller fælleslister ved de kommunale valg i marts 1958.

September 1957

3. – Præsident Urho Kekkonen ankommer til København på officielt besøg.

Fhv. statsminister Erik Eriksen udtaler på venstres landsmøde, at forslaget om et frihandelsområde havde forekommet ham mest tiltalende, men hvis England holder fast ved, at det ikke skal omfatte fødevarer, er det fuldstændig uantageligt for Danmark, som da er nødt til at rette blikket mod syd. I en udtalelse fra landsmødet advares regeringen imod en forhalingspolitik på dette område.

7. – På et møde i Oslo nedsættes en permanent nordisk samfærdselskomité, der skal fungere mellem moderne i Nordisk Råd.

9. – Finansministeren søger finansudvalget om en bevilling på 2 mill. kr. til forstærket eftersøgning af uranforekomster i Sydgrønland. Han oplyser, at indholdet af uran og thorium i visse af de prøver, der er bragt hjem fra Grønland i sommer, er af en størrelse, som svarer til indholdet i andre lande, der udnytter sådanne forekomster økonomisk.

10. – Af et kommuniqué fra det nordiske udenrigsministermøde i Oslo fremgår, at de 5 lande er enige om på FN's generalforsamling at støtte et forslag om at udvide antallet af ikke-permanente medlemmer af sikkerhedsrådet. Det oplyses endvidere, at Danmark, Norge og Sverige er rede til for en ny halvårsperiode at stille troppestyrker til rådighed for FN's beredskabsstyrke i Ægypten.

Den faste voldgiftsret idømmer 30 for-

mere på jernstøberiet »Dania« i Århus en bod på 90 kr. pr. mand for ulovlig strejke. Strejken, der begyndte den 31. august, er opstået ved, at ledelsen ikke har villet afskedige en former, som de strejkende hævder har optrådt ukollegialt.

11. – Det meddeles, at udenrigsministeriet over for den ungarske gesandt har protesteret imod, at den ungarske regering i en erklæring af 12. august har beskyldt fhv. forsvarsminister Alsing Andersen for at have »bragt Hitler over det danske folk«. (Den nævnte erklæring beskæftiger sig med rapporten fra FN's særlige Ungarn-udvalg, for hvilket Alsing Andersen var formand).

I en udtalelse fra den konservative folketingsgruppe opfordres regeringen til at tage initiativet til økonomisk borgfred. Hvis regeringspartierne ikke kan enes herom, bør folketinget gennemføre en lovgivning, der hindrer, at livsvigtige produktioner rammes af strejker og lockouter, og overveje muligheden af at bringe konflikter til ophør gennem en voldgift, der afvejer parternes interesser med hensynet til samfundets bæreevne.

12. – Da de strejkende formere på »Dania« ikke har genoptaget arbejdet, erklærer Den faste Voldgiftsret arbejdet frit.

13. – Skibsreder A. P. Møller henviser til handelsminister Philips udtalelser på købestævnet i Fredericia (se 1/8) og advarer imod, at vi ved tilslutning til det europæiske fællesmarked sælger vor folkelige og nationale førstefødselsret for en ret linser, eller for håbet om en ret linser.

14. – På et møde i Haag mellem danske, engelske og hollandske baconproducenter vedrørende leverancerne til det engelske marked besluttes det at fortsætte drøftelserne i oktober. (Initiativet til drøftelserne er taget af formanden for National Farmers' Union, Sir James Turner).

15. – Ved valget til den vesttyske forbundsdag opnår Sydslesvigsk Vælgerforening 33.468 stemmer mod 44.054 stemmer i 1953 og får heller ikke denne gang noget mandat.

18. – Voldgiftsretten idømmer hver af de strejkende formere på »Dania« en ny bod på 100 kr. og kender formerforbundets Århus-afdeling solidarisk ansvarlig med de strejkende, dog således at afdelingens ansvar begrænses til 1.000 kr.

20. – Den faste voldgiftsret afsiger kendelse om, at Dansk Arbejdsmands Forbund er uberettiget til at forbyde forbundets medlemmer at lade sig antage af »Dania« til oplæring som maskinformere, og at Jern- og Metalindustriarbejdsmændenes Fagforening i Århus er pligtig til på begæring af »Dania« at anvise ledig arbejdskraft.

25. – Efter et møde mellem de strejkende formere på »Dania« og formerforbundets forretningsudvalg vedtager de strejkende at genoptage arbejdet. Da virksomheden har antaget en del arbejdsmænd til oplæring som maskinformere, kan dog kun en del af de strejkende ventes genantaget.

26. – Folketingets ombudsmand aflægger beretning om sin virksomhed i 1956. Antallet af modtagne klager var i dette år 869 mod 565 i 1955. Halvdelen af klagerne blev afvist, navnlig fordi de vedrørte forhold, der falder uden for ombudsmandens kompetence, medens 438 sager optoges til realitetsbehandling.